

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน
ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
A STUDY OF THE SANGHA ROLES IN ETHICAL TRAINING
FOR YOUTH IN BANGKRUAY DISTRICT,
NONTHABURI PROVINCE

พระมหากำพล คุณงุฑโร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน
ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

พระมหากำพล คุณงุโร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE SANGHA ROLES IN ETHICAL TRAINING
FOR YOUTH IN BANGKRUAY DISTRICT,
NONTHABURI PROVINCE**

PHRAMAHA KUMPHOL KUNANGKARO

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

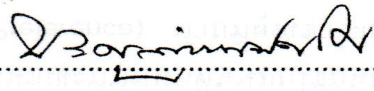
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระศรีสิทธิมนูณี)

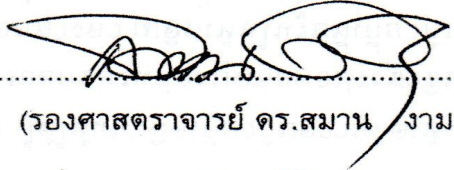
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

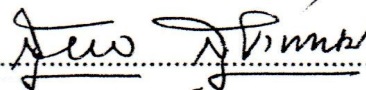
ประธานกรรมการ

(พระครูวินัยธรสุวัจ สิริปญโญ,ดร.)

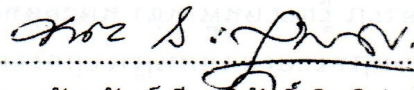
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

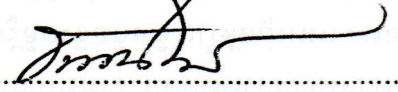
กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(พระครูวินัยธรสุรัฐ สิริปัญโญ,ดร.)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัชชนันท์ อิศรเดช)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	ประธานกรรมการ
	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ	กรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัชชนันท์ อิศรเดช	กรรมการ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัย : พระมหากำพล คุณงุโ

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร. สุรพล สุขะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A. Ph.D.(Pol.Sc.)

: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา น.ธ.เอก, ป.ธ.๑-๒,
พธ.บ., (เกียรตินิยมอันดับ ๑), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)

: ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช พธ.บ.,M.A.,Ph.D. (Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และ (๒) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้ปกครองที่เข้าอบรมตามสถานอบรมในอำเภอบางกรวย จำนวน ๘๐ คน กลุ่มเยาวชนจำนวน ๘๐ คน และกลุ่มของพระภิกษุอีกจำนวน ๒๐ รูป รวมทั้งสิ้น ๒๐๐ รูป/คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรม ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ตอน คือตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลของกลุ่มผู้ปกครอง ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลของกลุ่มเยาวชน และตอนที่ ๓ เป็นข้อมูลของกลุ่มพระสงฆ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

จากผลการวิจัย พบว่า

กลุ่มผู้ปกครอง

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป และมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้

ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

กลุ่มเยาวชน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ ๑๗ ปี มีระดับการศึกษา ม.๖/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุด และความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน ๕-๑๐ ครั้งต่อปี

ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

กลุ่มพระภิกษุ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอ บางกรวยถึงปัจจุบันต่ำกว่า ๕ ปี มีวุฒิการศึกษาทางสงฆ์นักธรรมชั้นเอก เป็นพระลูกวัด และมีพรรษาระหว่าง ๑-๕ พรรษา

ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มพระภิกษุมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

Thesis Title : A Study of the Sangha Roles in Ethical training for Youth in
Bangkruay District, Nonthaburi Province

Researcher : Phramaha Kumphol Kunangkaro

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

: Phrakhrusangharak Kiettisak Kittipaño B.A. (1st Class),
M.A. (Soc.Dev.)

: Asst.Prof. Dr.Thatchanan Isaradet B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

Date of Graduation: 8 November 2010

ABSTRACT

The main objectives of this research were i) to study the opinions of guardians, youth and Buddhist monks towards the Sangha roles for ethical inculcation in Bangkruay District, Nonthaburi Province; and ii) to study the problems and suggestions for the improvement of youth ethical inculcation. The survey research was carried out in this study. A group of samples for this study consisted of 90 guardians, 90 youth and 20 Buddhist monks, totaling 200 in number, being drawn by simple random sampling technique. The tool for data collection in this research was questionnaire divided into three parts, namely, part 1: information of guardians, part 2: information of youth, and part 3: information of Buddhist monks. The programme for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it are frequencies, percentage, average means and standard deviation. The data analysis was also done through t-test for testing the hypotheses in order to test the average difference between the two groups and f- test by one-way analysis of variance (One-way ANOVA) and Least Significant Difference : LSD) were used for testing the difference between the averages from three or more groups.

The findings of Research were concluded as follows:**Guardian Group**

Majority of respondents were female, aged between 31-40 years. Most of them completed Bachelor degrees onwards, worked in private sectors with monthly income between 2,000-3,000 Baht and got married.

The overall opinions of guardians towards the Sangha roles in youth ethical inculcation in aspects of leadership, Dhamma propagation, educational administration, and administrative, constructive and ecological knowledge were found at the high level. Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels in all aspects.

Youth Group

Majority of respondents were male, aged 17 years. Most of them studied in higher secondary schools/vocational education, ever participated in Buddhist activities with frequencies of their participation ranging 5-10 times per year.

The overall opinions of youth towards the Sangha roles in youth ethical inculcation in aspects of leadership, Dhamma propagation, educational administration, and administrative, constructive and ecological knowledge were found at the high level. Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels in all aspects.

Buddhist Monk Group

Majority of respondents aged between 31-40 years with less than 5 years living in Bangkray District. Most of them were temple living monks and completed the highest level of Dhamma Studies with 1-5 years of monkhood.

The overall opinions of Buddhist monks towards the Sangha roles in youth ethical inculcation in aspects of leadership, Dhamma propagation, educational administration, and administrative, constructive and ecological knowledge were found at the high level. Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels in all aspects.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการสอบป้องกัน วิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูวินัยธรสุวัจ สิริบุญโฆ รศ.ดร.สมาน งามสนิท พร้อมด้วยที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ และ ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลและเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ ในการปรับปรุงแก้ไขด้วยดีมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.พระมหาอำนาจ อัสสุการี ดร.พระมหาสม กลยาโณ ผศ.ดร. โภนิญส์ ศรีทอง ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ และ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย โดยเฉพาะ ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ ขอเจริญพรขอบคุณ อาจารย์ธิดิฑูดี หมั่นมี ที่ช่วยแนะนำเกี่ยวกับสถิติการวิจัย ที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัดให้กระจ่างจนสามารถ ทำงานบรรลุเป้าหมาย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่เป็น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถาม และเก็บรวบรวม ข้อมูลให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระธรรมกิตติมุณี เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ที่เปิด โอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับปริญญาโท และสุดท้าย ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป และคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์และคณะครุศาสตร์ทุกท่าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถวายทอดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณความดี การทำประโยชน์ใด ๆ อันเกิดจาก วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่มารดา บิดา ญาติสนิท มิตรสหายและเพื่อน ร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่เป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง รวมทั้งผู้มี อุปการคุณทุกท่าน

พระมหาอำพล คุณงุโร

๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญภาพ	(๑๒)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๓)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ	๕
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๖
๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท	๖
๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท	๑๒
๒.๒ บทบาทและหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย	๑๖
๒.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอดีต	๑๘
๒.๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน	๒๒
๒.๒.๓ บทบาทที่อยู่ในความขัดแย้งทางทัศนคติทางสังคม	๒๔
๒.๒.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต	๒๕
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม	๔๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและทัศนคติ	๔๙

เรื่อง	หน้า
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๘
๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๗๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๘๓
ตอนที่ ๑ กลุ่มผู้ปกครอง	๘๔
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๔
๔.๒ ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๘๖
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ	๙๑
ตอนที่ ๒ กลุ่มเยาวชน	๙๓
๔.๔ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๓
๔.๕ ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๙๕
๔.๖ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ	๑๐๐
ตอนที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุ	๑๐๒
๔.๗ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๒
๔.๘ ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุ ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๑๐๔
๔.๙ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ	๑๐๘

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๘
บรรณานุกรม	๑๑๙
ภาคผนวก	๑๒๙
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย	๑๓๐
ภาคผนวก ข. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบหาความ เที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๓๖
ภาคผนวก ค. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๘
ภาคผนวก ง. เครื่องมือการวิจัย	๑๔๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	จำนวนและคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม	๘๖
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านภาวะผู้นำ	๘๗
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรม	๘๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษา	๘๙
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๙๐
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๙๑
๔.๘	จำนวนและคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๓
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม	๙๕
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านภาวะผู้นำ	๙๖

สารบัญญัตราลง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรม	๙๗
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษา	๙๘
๔.๑๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๙๙
๔.๑๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๑๐๐
๔.๑๕	จำนวนร้อยละ และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๒
๔.๑๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	๑๐๔
๔.๑๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านภาวะผู้นำ	๑๐๕
๔.๑๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรม	๑๐๖
๔.๑๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษา	๑๐๗
๔.๒๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๑๐๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

หน้า

- ๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ

๑๐๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	การพัฒนาภายนอก	๒๑
๒.๒	การพัฒนาภายใน	๒๑
๒.๓	กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)	๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภควคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภควรรค	(ภาษาไทย)
อง.จกุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จกุกนินบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สตุตกนินบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาติ ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า / เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมที่ผ่านมานั้น เยาวชน ได้รับวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากต่างประเทศ หรือทางตะวันตก ทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมามากขึ้น หากแสดงออกมาทางที่ดีก็น่ายินดี และสรรเสริญน่าชื่นชมยินดี แต่ส่วนมากมักจะแสดงออกในทางไม่ค่อยเหมาะสม เช่น แสดงความรักกันในที่สาธารณะ ดื้อรั้นไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอน คำตักเตือนของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่มีความพร้อมที่จะรับเอาสิ่งที่ดี ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ทศนคติของคนไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อเยาวชนรับสิ่งที่ผิดต่อค่านิยมทางศีลธรรมอันดีแล้ว ก็ยอมส่งเสริมให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ติดตามมา ซึ่งเยาวชนในวันนี้ยอมเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า เป็นอนาคตของชาติ หากตกเป็นทาสของสิ่งเลวร้ายมั่วสุมเสพสิ่งเสพติดเหล่านี้ ก็จะทำให้เยาวชนเสียคุณภาพไป เด็กเป็นแก้วตา ดวงใจของพ่อแม่เป็นอนาคตของชาติจึงควรให้ความสำคัญในการอบรมในสิ่งที่ดี โดยหาแนวทางส่งเสริมด้านคุณธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่หนทางที่ดี โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามา ถักทอเกลือบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี ดังนั้น ศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย และมีหลักธรรมที่จะนำมาอบรมทำเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคมได้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่หลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันนำทางจริยธรรม ควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาอบรมให้แก่เยาวชนอย่างจริงจังเพื่อตัดไฟแต่ต้นลมก่อนที่จะสายเกินไป ถึงแม้ว่าในอดีต ไทยเราเคยสูญเสียเอกราชอธิปไตยให้แก่อริราชศัตรูมาแล้ว แต่บรรพบุรุษได้เสียสละเลือดเนื้อ และชีวิตเข้าแลกกอบกู้เอกราชคืนมาได้ แต่ปัจจุบันเรากำลังเสียพื้นที่ทางสมองของประชากรโดยเฉพาะเยาวชนให้แก่อริราชศัตรู คือยาเสพติด และโรคเอดส์ และค่านิยมที่ผิด คนไทยจึงควรกู้ชาติโดยเฉพาะสถาบันศาสนาอันมีพระสงฆ์ และสถาบันครอบครัว มีผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในสังคมทุกฝ่าย มาร่วมแก้ปัญหาตามภูมิปัญญาความสามารถของชุมชน โดยใช้คุณธรรมมาเป็นประทีปส่องทางในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการแทนคุณแผ่นดินที่เราอาศัยโดยการตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนของตน^๑

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า “วิถีชีวิตของคนไทยในอดีต วัดและชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง

^๑พระถนจารย์ อุปสนโต (ชินวรสิริวัชร), คู่มือการจัดการอบรมค่ายคุณธรรมแก่เยาวชน, (จังหวัดเชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๗), หน้า ๓ - ๔.

โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษา เป็นสถานที่พบปะ
 ปรีกษาหารือเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของคนในชุมชนให้มี
 คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์
 ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 “เป็นดั่งทิศเบื้องบน”^๒ และเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น แต่จากการ
 เปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคมไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชน
 เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัด และชุมชนดังเช่นในอดีต ก็มีระดับที่มีช่องว่างห่างกัน
 ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบทอด และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่ดั้งเดิมได้
 คนในชุมชนเริ่มละเลยศีลธรรม อยู่ในสภาพที่แล้งน้ำใจ และขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
 มองไม่เห็นความสำคัญของวัดในทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความขาดแคลนการนับถือ
 ทางศาสนาและจริยธรรม และเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ใน
 ในปัจจุบัน^๓

จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อไป
 ทั่วประเทศรวมทั้งจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเจริญพอสมควร ก็ประสบปัญหา
 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมเช่นกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ทั้งนี้ เพราะขาด
 การเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักใคร่สามัคคี
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน อีกทั้งการแพร่อิทธิพลของวัฒนธรรมของประเทศทางตะวันตก
 เข้ามา โดยอาจารย์วัลลภ ปิยะมโนธรรม ได้กล่าวว่า “วัยรุ่นก็คือ วัยอยากรู้ อยากเห็น
 อยากผจญภัยกับสิ่งใหม่ ๆ ที่ทำลายพลังกำลัง ของวัยหนุ่มสาว นอกจากนั้นในทางจิตวิทยา
 วัยรุ่นยังเป็นวัยแห่งการลอกเลียนแบบด้วย ดังที่อาจารย์วัลลภได้วิเคราะห์พฤติกรรม
 เพศสัมพันธ์วัยรุ่นว่า วัยรุ่นไทยที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรเป็น เพราะค่านิยม หรือแฟชั่น
 พยายามเลียนแบบทางตะวันตก คิดว่าเป็นเรื่องโก้เก๋ คิดว่าเด็กฝรั่งต้องมีเพศสัมพันธ์ตอนวัยรุ่น
 ปัญหาดังกล่าวทำให้ในปัจจุบันเยาวชนไทย มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกโดยมีอายุเฉลี่ยเพียง ๑๔ ปี
 เท่านั้น นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดในวัยรุ่นคือปัญหา ยาเสพติด และนำไปสู่ปัญหาทางอาชญากรรม
 ทำให้เป็นปัญหาทางสังคมในระดับประเทศ^๔

ในอดีตประเทศไทยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียน และการอบรมบ่มขัดเกลานิสัย
 ทางด้านจริยธรรม โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนมีบทบาท มีอำนาจใน
 การอบรมสั่งสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพราะพระสงฆ์ถือเป็นบุคลากร

^๒ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๒/๒๐๖.

^๓พระเทพเวที, ศาสนาและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖.

^๔สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๕๗.

ผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจิตสำนึกทางจริยธรรม เปรียบบุคคลเหมือนบัว ๔ เหล่า แต่ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการขัดเกลาทางจริยธรรม ได้ลดน้อยลงไปบ้าง เพราะวัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเช่นในอดีตมากเท่าที่ควร ทำให้สัมพันธภาพระหว่างพระสงฆ์และเยาวชนมีน้อย เยาวชนในปัจจุบันจึงมีระดับคุณธรรมจริยธรรมค่อนข้างต่ำ และเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาของสังคมในปัจจุบัน^๕

ในชุมชนและเยาวชนยังมีคุณธรรมจริยธรรมในระดับที่น่าพอใจอยู่บ้าง เช่น ชุมชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดจำนวน ๔๗ วัด ซึ่งพระสงฆ์ได้เข้ามา มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมของชุมชนให้เจริญขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาวะผู้นำของชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มเพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา ทำหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายธรรมะให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป และด้านการปกครอง ทำหน้าที่อบรมและสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านจริยธรรมคุณธรรม ซึ่งจะช่วยขัดเกลาให้ทุกคนเป็นคนดี ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมแก่ผู้ปกครองและเยาวชนของพระสงฆ์ ต่อความพึงพอใจของผู้ปกครองและเยาวชนที่เข้าอบรมทางจริยธรรม และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ปัญหาอุปสรรค ในการเข้าอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ ผู้ปกครอง และเยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนิสิตที่พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางกรวยด้วยรูปหนึ่ง จึงเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ที่จะได้มีการศึกษาให้่องแท้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมกิจการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตดังนี้

^๕วัลลพ ปิยมโนธรรม, “วัยรุ่นรุ่นใหม่ SEXW”, ๖ มีนาคม ๒๕๔๙,

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแผ่ ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครอง ด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศ ที่มีผลต่อความพึงพอใจ และความเชื่อต่อหลักธรรมคำสอนที่พุทธศาสนิกชน ควรทราบ รวมทั้งข้อเสนอแนะ ปัญหา อุปสรรค ในการอบรมจริยธรรมของเยาวชน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาประชากรในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ผู้ปกครอง ๑,๒๗๐ คน และเยาวชน ๖๗๘ คน และพระสงฆ์ ๒๕๒ รูป รวมจำนวน ๒,๒๐๐ รูป/คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่พื้นที่ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยเรื่องนี้จะทำการศึกษาตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๒ ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมระยะเวลาในการดำเนินการ ๑ ปี ๔ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ทักษะของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรมเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๔.๒ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์มีอะไรบ้าง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้โดยกลุ่มคน หรือสังคมใดสังคมหนึ่งในที่นี้ ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ซึ่งได้กำหนดโดยมหาเถรสมาคม

การอบรม หมายถึง การสั่งสอน การให้ความรู้ในการประพฤติ และปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

จริยธรรม หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ ความถูกต้อง ความดีงาม และใช้เป็นหลักสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตน หลักคำสอนดังกล่าวอาจสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรืออาจมาจากแนวคิดของปรัชญาเมธีก็ได้

พระวิทยากร หมายถึง พระสงฆ์ที่มาร่วมทำกิจกรรมในด้านการอบรมจริยธรรมครั้งนี้

ผู้ปกครอง หมายถึง มารดา บิดา และญาติ หรือผู้ให้การช่วยเหลือถูกต้อง ตามกฎหมาย และทางจริยธรรม

เยาวชน หมายถึง นักเรียนในชุมชนในตำบลบางสีทอง ที่มีอายุระหว่าง ๑๓ - ๑๗ ปี

ปัจจัย หมายถึง สาเหตุหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลซึ่งในที่นี่ได้แก่ปัจจัย ส่วนบุคคลและปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวกับบุคคล ซึ่งในที่นี่ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพระดับการศึกษา ความถนัดในการทำกิจกรรมต่อปี

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดผลตามมา ซึ่งในที่นี่ได้แก่ ความเชื่อต่อหลักธรรมคำสั่งสอน ที่พุทธศาสนิกชนควรทราบ

ความพึงพอใจในบทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง การที่ผู้ปกครองและเยาวชนที่เข้าอบรมจริยธรรมมีความพึงพอใจในบทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นพระวิทยากร ๕ ด้านคือ

ด้านภาวะผู้นำ เช่น นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาออกสถานที่ ด้านการเผยแพร่ธรรม เช่น สั่งสอนให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร

ด้านการให้การศึกษ เช่น ใช้วัดเป็นที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน

ด้านให้ความรู้ด้านการปกครอง เช่น จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมายและการเมืองแก่เยาวชนขึ้นภายในวัด

ด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศ เช่น จัดมุมความรู้ทั่วไป

ด้านสาธารณสุข จัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของผู้ปกครอง เยาวชน และพระสงฆ์ในด้านการอบรม ทางด้านจริยธรรม

๑.๖.๒ ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการเข้าอบรมจริยธรรมของผู้ปกครอง เยาวชน และพระสงฆ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยในลักษณะนี้ต่อไป

๑.๖.๓ ผลที่ได้จากการวิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนา บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพหุรูปแนวคิดเพื่อประกอบกับงานวิจัย มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ บทบาทและหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีทางจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนนี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบาทก่อนเพื่อเป็นการปูพื้นฐานของแนวคิดในการทำความเข้าใจในเรื่องต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีของบทบาท ดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทไว้ดังนี้

ขนิษฐา วิเศษสาทร และมุกดา ศรีรงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^๑

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคนที่คนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^๒

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง ศึกษารอบบาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคล

^๑ขนิษฐา วิเศษสาทร และมุกดา ศรีรงค์, *จิตวิทยาสังคมและมนุษยสัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^๒ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔) หน้า ๙๙.

ที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้าน การแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๓

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๔

พระมหาสุภา อุกุโท ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น ๆ^๕

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^๖

พิทยา สายหู ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือการกระทำต่าง ๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบไตที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้น ๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร^๗

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลา ความพอใจ^๘

^๓ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟูง, **สถานภาพและบทบาท**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^๔ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^๕พระมหาสุภา อุกุโท, **บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐)**, **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^๖พัชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^๗พิทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

^๘ไพบุลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาท หมายถึง การทำทำตามบท การร่ำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู”^๙

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือ หน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในสังคมหนึ่ง ๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่ม หรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียว^{๑๐}

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้จำแนกประเภทของบทบาทได้เป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย
- ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
- ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำของบุคคลจริง^{๑๑}

บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำตามหน้าที่ ตำแหน่ง และสถานภาพในสังคม นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และผู้รู้ได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนี้

หงเยาว์ ปิฎกฤษต์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท โดยสรุปความมาจากแนวคิดของ Cohen ว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

- ๑) บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สิ่งต้องการ
- ๒) ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๗.

^{๑๐}อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

^{๑๑}จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๒.

๓) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท พอสรุปได้ว่า “บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกตามลักษณะ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มूलเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดู และความพอใจ^๓”

เดโช สวานานนท์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ซึ่งมีสาระสำคัญว่าบทบาทจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) รู้สถานภาพของตนในสังคม
- ๒) คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน
- ๓) คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- ๔) ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง^๔

ลินตัน (Linton) ได้ให้แนวคิดเรื่องสถานภาพหรือฐานะ (Status) และบทบาท (Role) โดยให้ความเห็นว่าสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งซึ่งกำหนดบทบาทของตำแหน่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญ คือ ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญ คือ บทบาท

ส่วน เบร์โล (Berlo) ได้ให้แนวความคิดของบทบาทไว้ดังนี้

- ๑) บทบาทที่กำหนดไว้ คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง
- ๒) บทบาทที่กระทำจริง คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ
- ๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไร

^๒นางเยาว์ ปิฎกรัษต์, อ่างใน สุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘ .

^๓ไพบูลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๒.

^๔เดโช สวานานนท์, อ่างใน สุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, อ่างแล้ว, หน้า ๑๙.

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ โคน (Cohen) ที่ได้เสนอไว้ดังนี้

๑) บทบาทที่ถูกระบุว่าเป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบาทใด บทบาทหนึ่งแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น เราก็ยังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมได้กำหนดให้

๒) บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงออกหรือปฏิบัติได้จริงตาม ตำแหน่ง^{๑๕}

จึงพอสรุปได้ว่า บทบาท เป็นการทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ โดยกลุ่มคนหรือสังคมใด สังคมหนึ่ง เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทของครู ดังนั้น การแสดงบทบาทของบุคคลจึงต้องคำนึงถึง ปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถานภาพ ตำแหน่งทางสังคม ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ อุปนิสัย และ ทัศนคติ เป็นต้น

สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำของชุมชนนั้น ผู้นำ ในที่นี้ จึงหมายถึง เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ที่ปกครองดูแลวัด โดยได้มีผู้ให้นิยาม และความหมายดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาส “หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด”^{๑๖}

วราคม ทีสุภะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำ ต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๑๗}

สงวน สิทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม หรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง^{๑๘}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็น รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบาย ปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๖} อ้างแล้ว.

^{๑๗} วราคม ทีสุภะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๑๘} สงวนศรี สิทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘.

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๑๙}

สัมพันธ์ เตชะอริก และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทและพฤติกรรมมนุษย์ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทที่ถูกกำหนดขึ้น เป็นบทบาทตำแหน่งหน้าที่สิทธิทางสังคม

๒. บทบาทที่คาดหวังเป็นบทบาทที่อยู่ในระดับความคิดส่วนบุคคล หรือความคาดหวังของสังคมที่ต้องให้บุคคลแสดงบทบาทตามตำแหน่งหน้าที่ รวมทั้งความคาดหวังของตนเอง แสดงพฤติกรรมตามความคาดหวัง

๓. บทบาทที่เป็นจริงเป็นบทบาทที่เจ้าของตำแหน่งหน้าที่ตามสภาพแสดงจริง อาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ถูกกำหนดหรืออาจไม่เป็นไปตามทั้งบทบาทที่ถูกกำหนด และบทบาทที่ถูกคาดหวังก็ได้

สุชา จันท์ธอม และคณะกล่าวว่า “บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานะภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานะภาพต่าง ๆ ฟังกระทำ นั่นคือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้สถานะภาพใด อย่างไม่ใด แล้วบุคคลในสถานะภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”^{๒๐}

แสวง รัตนมงคลมาศ ได้จำแนกลักษณะบทบาทไว้ ๕ ประการ ดังนี้^{๒๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal roles) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติ อุดมการณ์ หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒. บทบาทที่เป็นจริง (Actual roles) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง

๓. บทบาทที่รับรู้ (Perceived role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ ความรับผิดชอบหรือภารกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

๔. บทบาทที่คาดหวัง (Expecting role) หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติอย่างไร

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ - ๒๔.

^{๒๐} สุชา จันท์ธอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

^{๒๑} แสวง รัตนมงคลมาศ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

๕. บทบาทที่ถูคาดหวัง (Expected role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวัง จากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวัง ในการศึกษา เรื่องบทบาทในแต่ละคู่่นั้น มีหลักการวิเคราะห์ว่า บทบาทในแต่ละคู่ควรที่จะสอดคล้อง (Role must be commensurate) จึงจะมีความสำเร็จสูง หากมีความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) ความล้มสลายจะเกิดขึ้น

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคม อย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คน ในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิด ประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นที่มา^{๒๒}

ลินตัน (Linton) ให้ความหมายว่า “บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ ที่เกี่ยวกับสถานภาพสังคมดังนั้น บุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวัง ว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร”^{๒๓}

สรุปได้ว่า บทบาทก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานะของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิก ที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาท คือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ คงไม่สามารถละเอียดที่จะมีกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ได้ บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไร จึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย พอจะสรุป ทฤษฎีต่าง ๆ ได้ ดังนี้

^{๒๒}โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

^{๒๓} ลินตัน (Linton) อ่างใน ทิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการ คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ^{๒๔}

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัต คือเคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative leader)^{๒๕}

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาท และอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ^{๒๖}

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง

๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง

^{๒๔}กรรณิกา ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า๑๒.

^{๒๕}งามตา สุขประเสริฐ, การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๒๖}ทิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น

๔. ฐานะ ตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานะตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

ทฤษฎีบทบาทของ พาร์สันส์ (Parsons's role theory) พาร์สันส์ เป็นนักสังคมวิทยา กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมาก ก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว^{๒๗}

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้ายคือบทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็น การติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ ซี เบอร์ก (Mint z berg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญ

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๒๘}

ทฤษฎีบทบาทของ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph linton's role theory) ราล์ฟ ลินตัน เป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง เขากล่าวว่า “ตำแหน่ง สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๒๙}

จากความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จึงสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพ เป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมาย เมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์

^{๒๘} ตูลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๒๙} นุจรี เกตุปราษฎ์, บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๔, หน้า ๑๐.

เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

บทบาทของพระสงฆ์โดยแท้จริงถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากพฤติกรรมทางวินัยแล้ว ก็จัดเป็นบทบาทเสริมเช่นเดียวกับแนวคิด ที่ได้กล่าวไว้ว่า^{๓๐} “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์กร ความคาดหวังขององค์กรถือว่าเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญมาก และเป็นมาตรฐานสำหรับกิจกรรมอย่างเป็นทางการ” โดยนัยนี้ ก็หมายความว่า บทบาทของพระสงฆ์ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความคาดหวังของสังคมถือเป็นบทบาทเสริมอีกด้วย

๒.๒ บทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

เมื่อก้าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม^{๓๑}

ส่วนเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อความเหมาะสมในสังคมนั้น ประกอบด้วย ๒ สาเหตุหลัก คือ

๑. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการสื่อสารมวลชน ค่านิยมด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมไปถึงการแทรกแซงของภาครัฐ นักการเมือง นักธุรกิจเอกชน

๒. ปัจจัยภายใน ได้แก่ องค์กรของพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากปัจจัยภายในองค์กรเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนาน^{๓๒}

^{๓๐} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๓.

^{๓๑} คณินันต์ย์จันทร์บุตร, “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์, (คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี), ๒๕๓๐.

^{๓๒} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๖.

จากเหตุผลที่กล่าวมาในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่า องค์การสงฆ์ และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็มีส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชนทุกกลุ่มอย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทันต่อเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัยศรัทธาเป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชน สังคมด้วยเหตุผล ๓ ประการ ดังนี้^{๓๓}

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึงพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ นับแต่อดีต พระสงฆ์ ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระพุทธรศาสนา กับสังคมมาโดยตลอด ว่าต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเกือบทุกด้าน พอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัด ดังต่อไปนี้^{๓๔}

- (๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ๆ ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็น ศูนย์รวมของเยาวชนด้วย
- (๒) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน
- (๓) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสังคมในสมัยนั้น
- (๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง
- (๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์
- (๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ
- (๗) เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว
- (๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ
- (๙) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน
- (๑๐) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง
- (๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

^{๓๓} วัฒนา พัฒนพงศ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

^{๓๔} พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต), . “การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน”, (กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖. (อัดสำเนา).

วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึก ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้ผู้นำในด้านต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้วัดและพระสงฆ์ ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาของชาวบ้านลงอย่างมากมาย ปัจจัยอีก ๒ ประการ คือ^{๓๕}

(๑) พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่าง ๆ มาเสริมบทบาทของตัวเองขึ้นมาใหม่

(๒) การสูญเสียผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่ศึกษาหาความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่เคยแนบแน่นก็เริ่มเห็นห่างกันออกไป

๒.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอดีต

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ไทยกับชาวบ้าน

พระพุทธรูปทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้ว ว่าน่าจะทำให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ เป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาตั้งพระพุทธรูปจนที่ว่า^{๓๖}

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสคือธุลีในดวงตาน้อย มีอยู่

ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวัน พระพุทธรูป ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า ชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๓๗}

^{๓๕} อภิชาติ พันธเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, หน้า ๒๐๕-๒๐๗.

^{๓๖} วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๒

^{๓๗} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ ด้วยการสงเคราะห์ปัจจัย ๔ มีจีวร เป็นต้น แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น จึงควรอนุเคราะห์ ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า^{๓๘}

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะมากแก่เราทั้งหลาย บำรุงเราทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เราทั้งหลาย ก็เป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะเพื่อนาบุญของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลัก ทิศ ๖ ในสังคาลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ

(ก) ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ ดังพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ผู้ เป็นทิศเบื้องบน อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอาหารสถานถวาย

(ข) ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต ดังพระดำรัสว่า สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศ เบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร โดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้^{๓๙}

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน
๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว
๖. บอກทางสวรรค์ให้

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับ ประชาชนนั่นเอง จุดเน้น คือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ ก็ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง

^{๓๘} อง. ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๗๒

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณา ลงโทษปฏิสาราณียกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์^{๔๐} เช่น การขวนขวายเพื่อมิใช่ลามก มิใช่ ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ ต่่าวา เปรียบเปรย ยุยงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำ เขาแล้ว ไม่ทำจริง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ได้แสดงแนวไว้ ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อ ๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน จวบเท่าพระพุทธศาสนาที่ตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิด ความสัมพันธ์กันด้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชน ได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่ จัดงานรื่นเริง งานบุญ เป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่าง ๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลัง เก็บวัสดุสำหรับชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณ เป็นที่สร้างผู้นำพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น

(๒) ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษา ของชุมชน

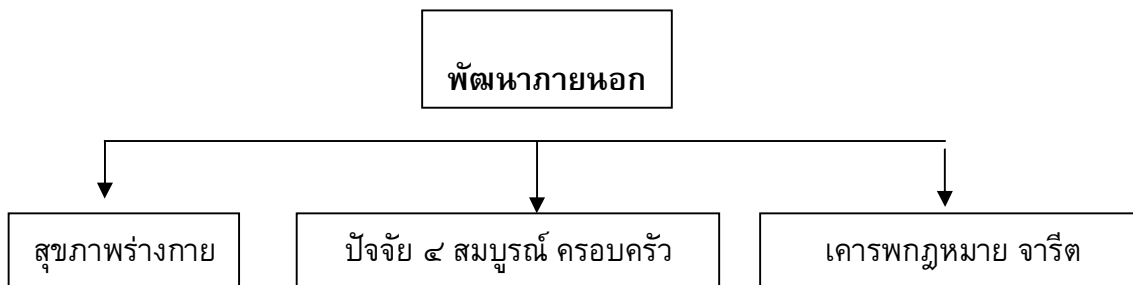
(๓) ความสัมพันธ์ในด้านการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน ต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้ว พระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะ ผู้นำทางสติปัญญา

๒. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาในอดีต

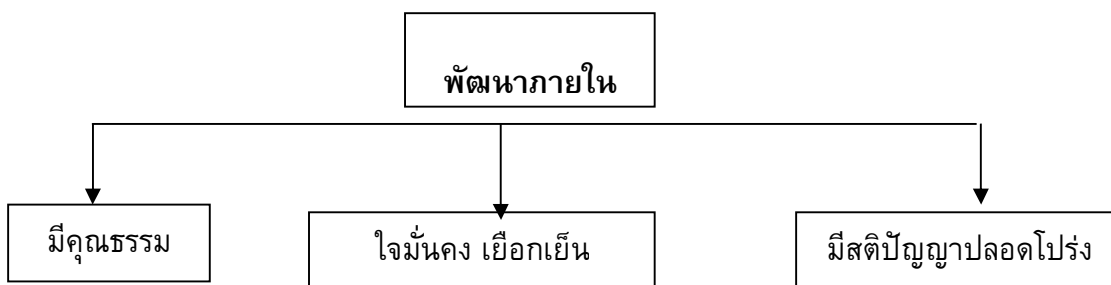
พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า “พัฒนา” โดยแยก เป็น ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอก และพัฒนาภายใน การพัฒนา ภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และการเคารพกฎหมายเป็นต้น ส่วนการพัฒนาภายในนั้น หมายถึง คุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งเขียนเป็นรูป ดังนี้

^{๔๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๕/๖๘

ภาพที่ ๒.๑ การพัฒนาภายนอก

ภาพที่ ๒.๒ การพัฒนาภายใน

เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอก และภายในให้กับสังคมทุกระดับชั้นนั้น ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักร จะมีพระราชกรณียกิจ (คือ หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ^๑

(๑) ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ทำนุอยู่เป็นสุข ดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย โดยตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

(๒) การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณปริปุจฉา อันเป็นข้อหนึ่งในจังกวัตติวัตตของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง^๒

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลังจากรับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐอยู่ ๒ ประการ คือ^๓

^๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

^๒ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖

(๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

(๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชา ในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมือง อย่างนักบวชในบางศาสนา

บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามหลัก พระพุทธศาสนาเรียกว่า บทบาทของครู บทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งคนในสังคม คฤหัสถ์โดยทั่ว ๆ ไปไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ ใน เรื่องนั้น ๆ

พระสงฆ์ จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็น ความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีตพระราชาหรือผู้นำประเทศ จะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์ มีการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน ได้อย่างถูกต้องดีงาม^{๔๔}

๒.๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

๑. ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไป

เมื่อประเทศไทย ได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีแก่สังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ใน บริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาท และไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้น ๆ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนไป ก็คือ วัตร ปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่งดงามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความ ประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การเดิน สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปิดกวาดทำความสะอาด เป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะ เข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับ พวกเขาโดยตรงเท่านั้น

^{๔๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๑๖.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์ คุณารักษ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่า มีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มีว่ไปยุ่งกับวัตถุมงคล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิธีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่น ๆ แบบผสมผสานซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๔๕}

๒. การฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ

- (๑) อารยธรรมตะวันตก
- (๒) การศึกษาแผนใหม่
- (๓) การพัฒนาแผนใหม่
- (๔) สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า^{๔๖}

ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง ฟึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ ฟึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ชาวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำงานใช้หนี้กันไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไท ก็กลับกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสลัดไม่หลุด

เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า น่าจะมีทางออกให้กับสังคมก็คือสถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิด ที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๔๗} ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข ถึงอย่างไรก็ตาม โดยที่แท้ความจริง พระสงฆ์เอง ท่านก็ได้ทำหน้าที่และมีบทบาทในเรื่องเหล่านี้ อย่างเต็มความสามารถมานานแล้ว ถึงแม้ว่าในปัจจุบันฝ่ายภาครัฐบาลจะไม่ได้ให้ความสนใจมากนักก็ตาม แต่พระสงฆ์หลาย ๆ รูป ตัวอย่างเช่น

- (๑) พระพิศาลธรรมพาทิ (พระพยอม กัลยาโณ) แห่งวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี

^{๔๕} ปกรณ์ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๔๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

(๒) พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทฺฐสีโล) แห่งวัดสว่างสามัคคี จังหวัดสุรินทร์

(๓) พระครูพิพิธธรรมรส (หลวงพ่อบัญญัติ อนุตฺตโร) แห่งวัดคิมมะอู (หรือวัดป่า-ธรรมดา) จังหวัดนครราชสีมา

(๔) พระครูสุภาจารวัฒน์ (หลวงพ่อสีหา สุภาจาโร) แห่งอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

(๕) พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

(๖) พระครูพัฒนวิหารกิจ (หลวงพ่อดำ ธรรมจาโร) แห่งวัดพัฒนาวนาราม จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

พระสงฆ์ที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านได้มีเมตตาธรรม โดยพยายามชักชวนประชาชนให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันหาทางออก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการพึ่งพาตนเอง คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๒.๒.๓ บทบาทที่อยู่ในความขัดแย้งทางทัศนคติทางสังคม

สถานการณ์ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ ก็มีความลำบากใจอยู่มากต่อการวางตัวและแสดงบทบาทต่อสังคม เพราะท่าทีของคนในสังคมและพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสงฆ์ ซึ่งพอจะแยกออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มคอยคัดค้านหรือกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์ลงมาทำงานพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน (๒) กลุ่มให้การสนับสนุน และ (๓) กลุ่มที่วางตัวเป็นกลาง ต่อบทบาทซึ่งพระสงฆ์แสดงออกไป

ตัวอย่างเช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร กุฏิที่ใหญ่โตหรูหรา ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย สนับสนุน บางกลุ่มก็ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือย การดำเนินการศึกษาแบบใหม่ในรูปวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย เห็นว่าเหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบันที่ต้องเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน การออกไปร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน^{๔๔}

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น เป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจให้แก่พระสงฆ์มาก เพราะพระสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่ถูกบีบทั้งสองด้าน ถ้าอยู่เฉย ๆ ก็ว่าเอาไรเดี๋ยวเปรียบฉันแล้วก็เอาแต่จำวัด (นอน) ไม่เห็นทำประโยชน์อะไรแก่สังคมเลย แต่พอออกไปช่วยพัฒนาชุมชนสร้างถนน ช่วยรักษาผู้เจ็บป่วย ก็หาว่าประพฤตินอกขอบเขตวินัยสงฆ์ ไม่เหมาะสมกับ

^{๔๔} วัฒนา พัฒนพงษ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๙๕.

สมณสาธูป พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันจึงไม่รู้ว่าชาวบ้านจะเอาอย่างไรกับพระแน่ แม้ทางฝ่ายบ้านเมืองเอง ก็มีท่าทีเย็นชาต่อวงการศาสนา บางทีอาจเป็นเพราะการยึดถือคำพึงเพยโบราณที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” ก็ได้ เพราะปรากฏว่า ยังไม่ค่อยมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง หรือความสอดคล้องทางทัศนคติระหว่างชาวบ้านกับชาววัดเลย

ปัจจุบันนี้ ช่องว่างระหว่างสังฆมวัด คือ พระสงฆ์ กับสังฆมชาวบ้าน คือ คฤหัสถ์นั้น ห่างกันมาก ช่องว่างนี้ยิ่งนานวันเข้าดูซึกจะห่างออกไปทุกที ภาพพจน์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏอยู่ในสายตาของชาวบ้านก็มีแนวโน้มไปในทางลบอยู่เรื่อย ๆ ประเพณีการทำบุญใส่บาตรพระทุก ๆ เข้า ก็จะเริ่มลดลง สังเกตวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ จะพบว่า สมัยก่อน อาคารบ้านเรือนแม้มีน้อย แต่ปรากฏว่ามีคนทำบุญตักบาตรกันมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับปัจจุบัน ที่มีอาคารบ้านเรือนมากมาย แต่จำนวนประชาชนใส่บาตรกลับน้อยลงทุกวัน

พระสงฆ์ท่านมักจะมองโลกในแง่ดี ท่านคงไม่ทราบหรือกว่า ชาวพุทธบางประเภทนั้น เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม บางทีทั้งปีทั้งชาติ ไม่เคยทำบุญตักบาตร อุปลัมภ์บำรุงพระสงฆ์และศาสนาเลย แต่พวกนี้แหละ ที่ชอบตำหนิพระสงฆ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่มองว่าการกระทำของตนนั้น ทำให้พระบางรูปเกิดกิเลส ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างก็มีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งคู่

กลุ่มแรก คือจำพวกชาวพุทธที่ไม่เคยอุปลัมภ์บำรุงศาสนา ไม่เคยถือศีล ฟังธรรม หยิ่งทรนงหลงวิชาการสมัยใหม่ ดูหมิ่นเหยียดหยามสถาบันสงฆ์โดยมิได้หวังดี เป็นกลุ่มที่น่าชิงชังน่าขยะแขยงอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พระสงฆ์ทั้งหลาย จะต้องพยายามดึงให้คนเหล่านี้ หันเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้องให้ได้ คนกลุ่มนี้จะต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรที่มีการศึกษาสูงเท่านั้น จึงจะดึงมาได้

กลุ่มที่สอง คือ พวกเอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่พิจารณา เงินที่บริจาคให้พระหรือหน่วยงานของวัด ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ลากยศดั่งกล่าว จะแสดงบทบาทอันเป็นที่มาของรายได้ทรัพย์สินของท่านต่อไป ที่จริง ถ้ามีการสำรวจเงินบริจาคที่คฤหบดี เศรษฐีทั้งหลายถวายให้พระภิกษุสงฆ์บางรูปบางคณะไปสร้างสิ่งอันไม่จำเป็นรีบด่วน (บางครั้งยังขัดต่อสมณสาธูปเสียอีก) หรือใช้สอยส่วนตัว เช่น การสร้างกุฎิที่หรูหราเกินความจำเป็น การจัดหารถนั่งส่วนตัวที่หรูหราเกินขอบเขตสมณสาธูปแล้ว จะเห็นว่าเป็นจำนวนเงินที่พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งสามารถนำไปสร้างโรงเรียนสงเคราะห์เด็กอนาถา สร้างที่พักและจัดซื้อยารักษาโรคแก่คนป่วย เป็นต้น ได้อย่างสบาย

๒.๒.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาท

ในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควรและสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ชอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้เราก็คงจะได้รับแรงดำเนินการต่อไปนี้ คือ

(๑) ขจัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมาย และ ทัศนคติที่ดีงามของพุทธศาสนิกชน

(๒) ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดีและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติที่ดีงามของชาวบ้านในปัจจุบัน

(๓) ฟื้นฟูบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท

(๔) กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน^{๔๙}

การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ได้แก่ ภาคของพระสงฆ์ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดโปร่งใจ ในการที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการถือกุศลสังคม เพราะที่แล้ว ๆ มา แม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้านเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ถ้าหากสามารถขจัดความขัดแย้งทางทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ได้โดยเด็ดขาดแน่นอนแล้ว เชื่อกันว่าภาพพจน์ของสถาบันพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วยเกื้อหนุนรัฐในทางการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สั่งสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน (๒) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน นั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๕๐}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้ว ๆ มา โดยไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ ประเทศเกาหลี ซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น ใช้ขั้นตอนการพัฒนาประเทศ โดยใช้การพัฒนาจิตใจให้อยู่ในอันดับที่หนึ่ง ส่วนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้ในอันดับรอง

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗.

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

ประเทศไทยมีพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นจำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของจิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลาย ออกไปปลุกเร้าชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อต่าง ๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลุกเร้าชาวบ้านที่ดีเช่นนั้นจากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินแก้ เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนาในทุกด้านอย่างถูกต้อง และเป็นระบบ โดยการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมีวีรกรรมอยู่อาจจะสายเกินแก้ก็ได้

ปัจจุบันวัดเป็นหน่วยงานปกครอง ดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์และกิจการของพระพุทธศาสนา และเป็นองค์กรอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ วัดจึงถือว่าเป็นนิติบุคคล มีไชบุคคลธรรมดา และเป็นอสังหาริมทรัพย์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิตไม่สามารถทำการใด ๆ เองได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ หรือแสดงเจตนาแทน

โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด โดยมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามความสมควรในการบำเพ็ญกุศล

นอกจากนี้ มหาเถรสมาคมได้กำหนดบทบาทหน้าที่ด้านการศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส และเจ้าคณะสังฆิกัด หรือเจ้าคณะจังหวัด ดังนี้

- ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
- ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆิกัดร่วมจัดด้วย^{๕๑}

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้กล่าวว่า “จัดกิจการของวัด” และ “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล”

^{๕๑}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔-๖.

หน้าที่เหล่านี้ พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสต้องมีการจัดการสังคมสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ด้วย^{๕๒}

เป็นที่ทราบกันดีว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นเวลายาวนาน พระสงฆ์เป็นผู้นำหลักธรรม และหลักปฏิบัติเป็นที่ยอมรับมาจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข”^{๕๓}

พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ เป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และพุทธศตวรรษที่ ๗ พระพุทธศาสนาแบบมหายานได้เผยแพร่สู่ดินแดนทางภาคเหนือของไทย และมีอิทธิพลเหนือดินแดนนี้เป็นเวลาหลายร้อยปี จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนนี้ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับเอาภาษามคธ (ภาษาบาลี) มาใช้ร่วมกับภาษาดั้งเดิม (ตัวเมือง) ของล้านนา และได้ผสมอยู่ในภาษาไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๕๔}

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับการศึกษาไทยมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก ทั้งในด้านเนื้อหา คือ “เนื้อหาด้านจริยธรรม ภาษา และการดำเนินชีวิต และในด้านวิธีการ คือ วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาและมีพระสงฆ์เป็นครูที่เป็นพื้นเบื้องต้นอันสำคัญที่จะช่วยให้ได้ทั้งศีล ให้ได้ฟังเรื่องที่ดีงาม ให้ได้บำเพ็ญเพียร และให้ได้ปัญญา”^{๕๕}

วัดในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่อยู่ของพระภิกษุและสามเณร ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ฯลฯ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

^{๕๒} สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๘.

^{๕๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๔๘.

^{๕๔} พระเทพเวที, พุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

^{๕๕} ชู.อุ. (ไทย) ๒๕/๘๕-๘๘.

คุณ โทชน์^{๕๖} ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดพอสรุปได้ดังนี้^{๕๖}

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษา สำหรับประชาชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์
- ๓) เป็นสถานที่เป็นสัปปายะ คือ เป็นที่สบายกาย สบายใจ
- ๔) เป็นสถานที่จุดพิพิธภัณฑสถาน
- ๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่าง ๆ
- ๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรือปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือ

ข่าวสาร

- ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
- ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
- ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
- ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บ ของเครื่องใช้ส่วนรวม
- ๑๒) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
- ๑๓) เป็น฼าปนสถาน
- ๑๔) เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง
- ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง

ในส่วนของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัดที่พระสงฆ์ได้ปกครองนั้น มีความสำคัญต่อการอบรมจริยธรรมนี้มาก เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความพึงพอใจว่าสถานที่วัดนั้นเป็นศูนย์กลางชุมชนมากน้อยเพียงใด หรือเจ้าอาวาสท่านมีนโยบายที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างไรบ้าง

ในสมัยสุโขทัย มีสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนอยู่ ๓ อย่าง คือ วัด สำนักราชบัณฑิต และราชสำนัก สองอย่างหลังเป็นสถานศึกษาสำหรับลูกเจ้านาย ส่วนวัดเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นส่วนมาก ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางศาสนาของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในสมัยของพระองค์ยังได้กำหนดแบ่งพระภิกษุเป็น ๒ ฝ่ายตามหน้าที่ปฏิบัติ คือฝ่ายคามวาสี หมายถึง พระที่อาศัยในหมู่บ้าน (ในเมือง) ทำหน้าที่ให้การศึกษ และอยู่ใกล้ชิดประชาชน กับฝ่ายอรัญวาสีหมายถึง พระที่ออกธุดงค์ตามป่า หรือสถานที่ห่างไกล ทำหน้าที่ปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนาตามคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง

^{๕๖} คุณ โทชน์, พุทธศาสนากับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

ในส่วนของวัดในเมือง หรือคามวาสี มีบทบาทต่อการศึกษาในสมัยสุโขทัย ๓ ด้าน คือ จริยศึกษา (หลักศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา) พุทธศึกษา (ความรู้ทางภาษา) และหัตถศึกษา (งานช่างและพุทธศิลป์ต่าง ๆ)^{๕๗}

ทางอาณาจักรล้านนา พระพุทธศาสนา ก็ได้รับการทำนุบำรุง มีการสร้างวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๘๗๘ - ๒๐๓๐) ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกในประเทศไทย (เป็นครั้งที่ ๘ ของนิกายเถรวาท) ผลจากการชำระพระไตรปิฎกครั้งนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้มีการประพันธ์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนาไทย และภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก^{๕๘}

ในสมัยอยุธยา โดยทั่วไปสภาพความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการศึกษาในสมัยอยุธยา มีความใกล้เคียงกับในสมัยสุโขทัย แต่ก็ได้มีการเน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ทรงกำหนดไว้ว่าผู้ที่ถวายตัวเข้ารับราชการได้ต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อน และข้อกำหนดนี้ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนไทยว่าชายไทยจะต้องอุปสมบทเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจัดการศึกษาแก่ชุมชนเช่นเดียวกับสมัยก่อน และเหตุการณ์สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้จารึกวิชาการต่าง ๆ ๓ หมวด คือ แพทยศาสตร์ อักษรศาสตร์ และช่างฝีมือไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจแต่ไม่มีโอกาส ได้ศึกษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกของคนไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อพิมพ์หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแข่งกับหนังสือสอนศาสนาคริสต์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทในการให้การศึกษแก่ชุมชนน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในระยะที่มีระบบโรงเรียนเกิดขึ้นแรก ๆ นั้น ครูไทยก็คือเปรียญลาพรด หมายถึง ผู้บวชเรียนจนสอบได้เปรียญธรรมแล้วลาสิกขาเป็นส่วนมาก^{๕๙}

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเมื่อชาติตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถึงระดับ

^{๕๗} พันัส หันนาคินท์, การศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๔.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

^{๕๙} กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการศึกษาของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๖.

หนึ่ง และแข่งขันกันออกล่าอาณานิคม ประเทศไทยแม้ว่าจะมิได้เสียเอกราช หรือตกเป็นอาณานิคมของชาติใด แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งจากการติดต่อค้าขาย และการเผยแพร่ศาสนาอย่างคล้ายคลึงกับประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมเช่นกัน ส่วน สนธิ สมัครการ เห็นว่า การปรับตัวรับวัฒนธรรมตะวันตกของไทยนั้นมี ๒ ลักษณะ ใน ๒ ระยะ คือ ระยะแรกเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สังคมอยู่รอด ส่วนในระยะหลัง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่พัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ให้สามารถแข่งขันกับนานาอารยประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดผลกระทบมาจนถึงปัจจุบันหลายครั้ง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้น^{๖๐} ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าหลายประการ เช่น การเลิกทาส การศึกษาแผนใหม่ การคมนาคมโดยเครื่องจักรกล ทรงปรับปรุงระบบกฎหมายไทย ส่งเสริมการแพทย์สมัยใหม่ ปรับปรุงระบบการบริหารงานของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ตลอดจนส่งเสริมให้พระวงศ์ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ อันนำมาซึ่งการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อีกมากมาย

ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สังคมไทยได้เข้าสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงโดยผู้บริหารประเทศคือ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ท่านได้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนบางประการ เช่น การสร้างค่านิยมรักชาติ หรือความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) การชักนำระบอบการปกครองเข้าสู่ระบบเผด็จการทหาร และที่ชัดเจนอย่างยิ่งก็คือการส่งเสริมวัฒนธรรมตะวันตก การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้ง คือ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ ตั้งแต่เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ระบบเศรษฐกิจของไทยได้ก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยม (Capitalism) องค์กรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เริ่มพัฒนาขึ้น ระบบการผลิตที่เคยผลิตเพื่อบริโภค เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการตลาดอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบที่ค่อนข้างชัดเจนต่อโครงสร้างอื่น ๆ ของสังคม เช่น การเกิดอาชีพใหม่ การเกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) แบบใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะหน้าที่การงานอาชีพใหม่ ๆ ระบบการศึกษาแผนใหม่ที่มุ่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาชีพ และยังส่งผลกระทบต่ออำนาจการบริหารงานที่แฝงอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้เปลี่ยนมือจากข้าราชการไปสู่นักการเมือง เป็นต้น นอกจากผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อค่านิยม และวัฒนธรรมไทยหลายประการ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบที่ได้รับจากวัฒนธรรมตะวันตก ค่านิยมแบบตะวันตกบางอย่าง จึงติดตาม

^{๖๐} สนธิ สมัครการ, วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย, หน้า ๖๔-๖๖.

มาด้วย เช่น ค่านิยมทำงานหนัก ค่านิยมออมทรัพย์เพื่อการลงทุน ค่านิยมยึดถือหลักการมากกว่าปัจเจกบุคคล เป็นต้น

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว สนิท สมัยการ (๒๕๓๔) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย จากข้อมูลจำนวนประชากรที่บ่งชี้ว่าในระยะหลังมานี้อัตราการเพิ่มประชากรเป็นไปแบบก้าวกระโดด

วิเชียร รักการ ชี้ให้เห็นความสำคัญนี้โดยแสดงตัวเลขว่า “เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีประชากรไม่เกิน ๘ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๗๒ มีประชากร ๑๑.๕ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๐๓ มีประชากร ๒๑.๒ ล้านคน และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีประชากรถึง ๒๖ ล้านคน”^{๖๑}

ในสมัยสุโขทัยกับสมัยอยุธยา องค์การสงฆ์มีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน และคล้ายกับระบบการปกครองของรัฐ อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า ในสายตาประชาชนสมัยโบราณ สถาบันศาสนากับสถาบันกษัตริย์เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสถาบันเดียวกัน การเลียนแบบทางโครงสร้างซึ่งกันและกัน มีผลในทางผสมผสานระหว่างสถาบันทั้งสองเข้าไว้ในระบบเดียวกัน และเป็นการง่ายต่อการยอมรับด้วย การเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของสถาบันศาสนา ที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบถึงปัจจุบันอย่างชัดเจนที่สุดมีอยู่ ๒ ครั้ง “คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ทรงก่อตั้งคณะธรรมยุตหรือธรรมยุติกนิกาย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองครั้งนี้ อมรา พงศาพิชญ์ เห็นว่าเป็นความพยายามสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันสงฆ์เอง เพื่อต่อต้านอิทธิพลตะวันตกที่กำลังแพร่หลายอย่างรวดเร็วอยู่ในสมัยนั้น”^{๖๒}

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา ที่เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมด้านอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน คือ เมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตของประชาชนก็เปลี่ยนแปลงไป อาชีพการงานทำให้คนมีเวลาเข้าวัด หรือสนใจศาสนาน้อยลง การศึกษาแผนใหม่ซึ่งมีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์และประจักษ์นิยม (Empiricism) ทำให้คนไม่เชื่อเรื่องเหนือประสาทมัมผัสและประสบการณ์ตรงทางศาสนา และละเลยคำสอนด้านอื่น ๆ

^{๖๑}วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^{๖๒}อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๖.

ของศาสนาไปด้วย ความก้าวหน้าทางวัตถุหรือเทคโนโลยีอันก่อผลเชิงประจักษ์อย่างรวดเร็ว และชัดเจน กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่น่าเชื่อถือยิ่งกว่าคำสอนของศาสนา ดังนั้น สถาบันศาสนา ซึ่งเคยมีบทบาท และมีความหมายที่สำคัญยิ่งต่อสังคม จึงลดบทบาทและความสำคัญลง สถาบันที่เคยมีบทบาทอย่างยิ่งต่อสังคม สถาบันพระพุทธศาสนาเอง ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากภายในองค์กร ทั้งโดยบุคคลากรที่เป็นพระสงฆ์และที่เป็นฆราวาส กระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า “คือการแสวงหาความหมายใหม่ให้กับสถาบันศาสนา”^{๖๓} ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มีนักคิด และนักปฏิบัติ ได้เสนอแนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนนำของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องควรวางวิธีที่จะทำให้นักรุ่นใหม่เข้าถึงพระพุทธศาสนา พระควรจะปรับรูปแบบการเผยแผ่แสดงธรรมให้ทันกาลสมัย สอนให้รู้เรื่อง สอนให้คนสมัยใหม่เข้าใจและเกิดความเลื่อมใส^{๖๔}

สมบูรณ สุขสำราญ กล่าวถึงระดับความเข้าใจพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสังคมไทยว่า มีลักษณะแตกต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย คล้ายกับ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แก่

๑. ฝ่ายที่ยึดถือพระพุทธศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ จะปฏิเสธหลักคำสอนของศาสนาอื่น เช่น ความเชื่อเรื่องภูตผีเทวดา ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นใหม่
๒. ฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หมายถึง เชื่อคำสอนของพระพุทธศาสนาปะปนกับความเชื่ออื่น ๆ ฝ่ายนี้ตรงกับคนรุ่นเก่า^{๖๕}

จากงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า คนไทยส่วนมากอยู่ในฝ่ายที่ ๒ ส่วนรูปแบบการเผยแผ่ย่อมแตกต่างกันไปตามความสามารถในการรับรู้ของผู้รับ

แสง จันทรงาม จำแนกองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาเป็น ๕ ประการ โดยจัดเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่

- ๑) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นพุทธภาวะ เป็นประสบการณ์ทางจิตชั้นสูง
- ๒) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นปรัชญา ได้แก่ ความรู้ระดับสูง เช่น ความรู้เกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต

^{๖๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๙.

^{๖๔}ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, *วิกฤตในพระพุทธศาสนา*, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาคาร, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑-๔๓.

^{๖๕}สมบูรณ สุขสำราญ, *การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๒๒-๒๔.

๓) พระพุทธศาสนาในฐานะระบบจริยธรรม ได้แก่ หลักคำสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๔) พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาพื้นบ้าน ได้แก่ ความเชื่อที่ปะปนกับลัทธิความเชื่ออื่น ๆ มีลักษณะพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๕) พระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันแห่งชาติ^{๖๖}

ส่วนประกอบข้อ ๒ และ ๓ น่าจะตรงกับความต้องการของฝ่ายที่ถือคัมภีร์ หรือคนรุ่นใหม่ ส่วนประกอบข้อ ๔ ตรงกับความต้องการของฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หรือคนรุ่นเก่า จากผลงานเล่มนี้ แสง จันทร์งาม มิได้พูดถึงบทบาทในการเผยแผ่ไว้โดยตรง แต่มีตอนหนึ่งที่แสดงทัศนะว่า คนแต่ละคนมีความต้องการศาสนาในระดับต่างกัน ศาสนาจึงควรตอบสนองความต้องการของศาสนิกชนได้หลายระดับ

สรุปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตนั้นจะมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะในยุคนั้นมีการจัดการศึกษาในวัด ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการจัดการศึกษาและเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการศึกษา

ส่วนในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการศึกษาจะลดลงจากอดีตเนื่องจากการจัดการศึกษาดังกล่าวได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยได้มีกระทรวงเป็นผู้ดูแลเรื่องคุณภาพและการจัดการศึกษาจึงเป็นการลดบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามบทบาทต่อการศึกษาดังกล่าวเชื่อว่าพระสงฆ์จะไม่มีบทบาทเสียทีเดียว กล่าวคือ การจัดการศึกษาตามแนวพุทธซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมและมีหลายสถาบันนำไปใช้ในการจัดการศึกษา พระสงฆ์เป็นบุคลากรหลักในการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ฉะนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันถือว่ามีบทบาทพอสมควรและเมื่อเทียบกับอดีตแล้วอาจจะไม่มากนัก

ส่วนในอนาคตบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆ์น่าจะมีบทบาทและเป็นฐานเสียงสำคัญในการช่วยให้ประชาชนตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ มีดังต่อไปนี้

๑) บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และ ปลูกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับ

^{๖๖} แสง จันทร์งาม, ศาสนาในล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๐-๔๕.

ภาพลักษณ์แห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ธนวรานิช และคณะได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะ แบบอย่าง ที่สังเกต นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ความปีติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้”^{๖๗}

พระสงฆ์ เมื่อได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน นำคำสั่งสอนนั้นมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสนุรักษ์นิยมซึ่งพยายามเหนี่ยวรั้งด้วยการไม่ส่งเสริมบทบาทใหม่ ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์เป็นฝ่ายรักษาคุณภาพ หรือความสมดุลของการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงก็ยังมีทัศนะที่แตกต่างกันบางประการ

๒) บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “วิกฤติการณ์ในพระพุทธศาสนา”^{๖๘} มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็น ส่วนเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระในปัจจุบันนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนรู้ธรรมะมีสองกลุ่ม ได้แก่ คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าต้องการรูปแบบการเผยแผ่แบบเก่า ได้แก่ การเทศน์ ด้วยถือว่าอาการที่นั่งฟังพระเทศน์นั้นได้บุญแล้ว ส่วนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะศึกษาในลักษณะวิชาการ ต้องการเหตุผล ต้องการอธิบายรายละเอียดให้แจ่มแจ้ง และมีการซักถามได้ เช่น รูปแบบของการปาฐกถาการอภิปราย เป็นต้น

๓) บทบาทด้านการให้การศึกษา

^{๖๗} วารุณี ธนวรานิช และคณะ, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”, วารสารการวิจัยทางการศึกษา, (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘-๒๓.

^{๖๘} คึกฤทธิ์ ปราโมช ม.ร.ว., อ้างใน พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม), ๒๕๔๖, หน้า ๓๖.

ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาแก่ชุมชน ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวได้ว่าโรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม พระและศาสนบุคคลอื่น ๆ ที่ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม และจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุขสงบ ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุดค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น และการศึกษาในระบบ ได้แก่ การดูแลหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสามัญศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที เห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนา และบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจด้านการศึกษาเท่าที่ควร และมีได้ปรับปรุงระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกลถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคม และสภาพการจัดการการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ”^{๖๙}

ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบ รอบ รักษาพรหมณ์ ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้พบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษา และกิจกรรมพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเผยแพร่ธรรมะอบรมธรรมะในวัด
- ๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดอบรมค่ายคุณธรรม
- ๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- ๔) กิจกรรมในการให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด
- ๕) กิจกรรมการจัดสอนวิชาชีพ
- ๖) การจัดห้องสมุด และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน^{๗๐}

^{๖๙} พระเทพเวที, พุทธศาสนาในเอเชีย, หน้า ๗๕.

^{๗๐} รอบ รักษาพรหมณ์, อ่างใน พินิจ ลากษณานันท์, บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๗๘.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ มีทัศนะว่า สถาบันศาสนาเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนในหมู่บ้าน เกิด และเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก^{๗๑}

๔) บทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน

สมบูรณ์ สุขสำราญ เขียนหนังสือเรื่อง “การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา” เป็นหนังสือที่เนื่องมาจากการศึกษา และวิจัยด้านศาสนากับการเมือง ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนา พบว่าพระนักพัฒนามีหลักการในการพัฒนาแตกต่างกัน จัดเป็น ๔ ลักษณะได้แก่

- ๑) การพัฒนาโดยเน้นทางวัตถุ
- ๒) การพัฒนาโดยเน้นจิตใจ
- ๓) การพัฒนาโดยเน้นทั้งวัตถุ และจิตใจไปพร้อม ๆ กัน
- ๔) การพัฒนาตามแต่สภาพความเหมาะสมของชุมชน^{๗๒}

จากผลงานเรื่องนี้ สมบูรณ์ สุขสำราญ สรุปว่า “งานพัฒนาของพระสงฆ์ช่วยให้พระสงฆ์รักษาสถานภาพ และบทบาทของตนไว้ในสภาพการที่สังคมการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีข้อเสนอแนะว่าข้าราชการควรเข้าร่วมสนับสนุนงานสังคมพัฒนา โดยให้มีการประสานงานกันอย่างแท้จริง”

พระราชันท์มุนี เห็นว่า “การพัฒนาต้องเน้นด้านจิตใจเพราะถ้าคนเราเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะรู้จักคุณค่าของชีวิต” แนวคิดนี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มที่ ๒ คือ เน้นด้านการพัฒนาจิตใจมากกว่าวัตถุ^{๗๓}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร และประชาชน ตามหลักสูตรของสถาบันนี้ หลังจากนักศึกษาเรียนจบภาคฤดูร้อน ๔ ปี แล้วต้องปฏิบัติงาน เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจ

^{๗๑}ไพรัตน์ เดชะรินทร์, อ่างใน อำนาง บัวศิริ, รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗.

^{๗๒}สมบูรณ์ สุขสำราญ, “การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา”, หน้า ๔๖.

^{๗๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี ได้นำความรู้ออกไปพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชนบทห่างไกลอย่างน้อย ๑ ปี พระปรีชา ธรรมบุญโญ (สัมภาษณ์) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาปฏิบัติศาสนิกว่ามีได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอน เพราะว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วไปทำงานพัฒนาชุมชนในลักษณะจัดกิจกรรมโครงการอบรม การริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนา หรือ พัฒนาโดยเน้นการเผยแพร่ธรรมะก็ได้ หลักการของสถาบันนี้ จึงมีลักษณะตามข้อที่ ๔ คือ การพัฒนาตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

๕) บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร

ร้อยตรีประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัดและป่า เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะคือวัดป่า และวัดในเมือง วัดป่านั้น ส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ร้อยตรีประสพสุข เห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์ และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๗๔}

พระสมนึก นาโถ มีวิธีการในการอนุรักษ์ป่าอย่างน่าสนใจ “ท่านมีอุบายวิธีที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า โดยสอนให้ชาวบ้านเห็นว่าต้นไม้ทุกต้นเป็นยา เมื่อต้นไม้ทุกต้นเป็นยา แล้วจึงตัดทิ้งไม่ได้ ต้องรักษาไว้ (เผื่อยามเจ็บป่วย) และยังมีการจัดกิจกรรม การอบรมหมอแผนโบราณ ซึ่งเป็น การดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยไม่รู้ตัวเพิ่มขึ้นอีก”^{๗๕}

พระไพศาล วิสาโล มีทัศนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาสภาวะแวดล้อมว่า ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ให้นิยมความเรียบง่าย ให้คุณค่าในเรื่องจิตใจ มีทัศนคติที่โน้มไปสู่ธรรมชาติ ให้เชื่อว่าคุณภาพชีวิตได้มาจากการอยู่ใกล้ชิดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ^{๗๖}

^{๗๔} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของ ไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

^{๗๕} สมนึก นาโถ, อ่างใน พระบัญญัติ อนุตฺตโร, ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔-๗๗.

ทัศนะทั้งสามประการมีความสำคัญต่อการพิทักษ์ป่า พระสมนึก มีประสบการณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ และเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนพระไพศาล มีทัศนะที่เป็นอุดมการณ์หรือหลักการกว้าง ๆ เชิงทฤษฎีทางวิชาการ

๖) บทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและความเป็นไทย

แม้ว่าพระพุทธศาสนามีได้กำเนิดในประเทศไทย มิได้มีศาสดาเป็นคนไทย และมีใช้มีเพียงประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในส่วนหนึ่งของเหตุที่พระพุทธศาสนา “เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ในส่วนของผลของพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นศาสนาพลเมือง หรือศาสนาชาติ (Civic Religion) ของชาวไทย คือ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการรวมความรู้สึกความเป็นไทย”^{๗๗} ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงมีฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก บรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้ปรารภเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีทองการศึกษาของสงฆ์ และเป็นปรีณรงค์วัฒนธรรมไทยด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ตรวจสอบเนื้อหาสาระของวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษา และมีหน้าที่ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทย ว่ามีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพระพุทธศาสนา คือพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องก่อน

๒) ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถในการประกอบการเผยแผ่ หรือสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓) บูรณาการทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย ควรให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงสภาวะของตนในพระพุทธศาสนา และสภาวะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีกรอบความคิดที่เด่นชัดในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางการกำหนดบทบาทต่าง ๆ ต่อชุมชน^{๗๘}

แนวความคิดของพระธรรมปิฎกในผลงานฉบับนี้ แม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นทัศนะของท่านต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

^{๗๗} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, หน้า ๑๑๗-๒๑๙.

^{๗๘} พระธรรมปิฎก, สืบสานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒.

ประมวล เพ็งจันทร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ว่าการที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนบุคคลจะมีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการคือ

๑) สถาบันสังคมต้องเกื้อกูลต่อการประพาศพรหมจรรย์ ตามแนวทางที่ถูกต้องตามคติ แห่งพระธรรมวินัย

๒) สถาบันสงฆ์ต้องมีพลังอำนาจในการชี้แนะ และชักนำสังคมไทย ไปในทิศทางที่ถูกต้อง ตามคติแห่งพุทธศาสนา

๓) สถาบันสงฆ์ต้องส่งเสริมเกื้อหนุนต่ออุดมคติ และวิถีชีวิตตามแนวพุทธให้แก่ สังคมไทย และได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่สามารถ มองเห็นว่าคณะสงฆ์ยังมีคุณค่า เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทางสังคม และทางวัฒนธรรม อยู่หรือไม่ อยู่ที่ว่าสังคมไทยยังไว้เนื้อเชื่อใจให้คณะสงฆ์เป็นเสาหลัก เป็นธงชัยแห่ง พระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าเมื่อใด ภาพปรากฏว่าคฤหัสถ์สามารถประพาศพรหมจรรย์ได้ดีกว่า พระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ขอให้ พึงตระหนักเถิดว่า สถาบันสงฆ์กำลังเสื่อมแล้วในสังคมไทย^{๘๙}

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน ได้แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ^{๙๐}

๑) หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา เช่น หน้าที่ศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎก หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบัญญัติ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และหน้าที่รักษา และป้องกันพระพุทธศาสนาจากการดูหมิ่น เป็นต้น

๒) หน้าที่ต่อสังคมมนุษยชาติ เช่น หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมหน้าที่สั่งสอนการนำ หลักธรรมไปใช้ชี้ทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หน้าที่ให้บริการต่าง ๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เป็นผู้นำ สังคม และการเผยแผ่ สิ่งที่ได้ปฏิบัติดีแล้วไปสู่นานาประเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคม พอสรุป ได้ ๔ ประการ ดังนี้^{๙๑}

^{๘๙}ประมวล เพ็งจันทร์, “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

^{๙๐}วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๘-๗๐.

^{๙๑}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

- ๑) ในฐานะผู้นำทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรของประชาชน
- ๒) ในฐานะเป็นผู้ให้การศึกษาโดยตรง
- ๓) ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ
- ๔) ในฐานะเป็นผู้ประสานทำให้เกิดความมั่นคงต่อรัฐ

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

๒.๓.๑ เอกสารเกี่ยวกับจริยธรรม

มนุษย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันต้องการให้ชุมชนตน หรือ ผู้ที่อยู่กับตนเป็นคนที่มีความดีงามทั้งทางกาย ใจ สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ไม่มีใครเลยที่จะปฏิเสธว่า ความดีงามของสังคมทั้งหลายเกิดได้เพราะคนในสังคมเป็นตัวชี้หน้า และตัวชี้หน้าของคนว่าคนนี้เป็นบุคคลที่ชุมชนคาดหวังหรือมีพฤติกรรมตามที่สังคมชุมชนคาดหวังหรือไม่ คุณลักษณะที่เกิดขึ้นจากภายใน(มโนธรรม)ของคนนั้นเป็นเครื่องชี้วัดต่างหาก จริยธรรมเป็นคุณลักษณะสำคัญที่เป็นชี้วัดตัวบุคคลได้ทางหนึ่ง ทั้งยังมีความสำคัญต่อคนทุกสังคม

๑. ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม แยกออกเป็น ๒ คำคือ จริย กับ ธรรม คำว่า จริย หมายถึงความประพฤติ หรือกิริยาที่ควรประพฤติ และคำว่า ธรรม หมายถึง หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ คุณงามความดี ดังนั้น จริยธรรม จึงหมายถึง หลักคำสอนของศาสนาที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือ คุณงามความดีที่ควรปฏิบัติ หรือแนวทางที่ควรประพฤติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยามของคำว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ,ศีลธรรม,กฎศีลธรรม

พระธรรมปิฎก (ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านสังคม อารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีล ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจ คุณธรรมภายใน หรือคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลาง และทั้งระดับปัญญาความคิด เหตุผล ความรู้เท่าทันความจริง ท่านเรียกว่า จริยธรรมทั้งสิ้น^๒

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒-๑๓.

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม
ว่า เป็นหลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน^{๘๓}

พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง
ความประพฤติที่สังคมมุ่งหวัง ความดีงามในความประพฤติ เป็นมโนธรรมที่สมาชิกของสังคม
จะต้องประพฤติ^{๘๔}

กิริติ บุญเจือ กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ^{๘๕}
และบุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดีงาม
และถูกต้อง ในฐานะที่มนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม
มีความสัมพันธ์กันทั้งในการสร้างสรรค์และทำลาย”^{๘๖}

วศิน อินทสระ ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่า หมายถึง “ความประพฤติ
การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สมบูรณ์เว้นสิ่งที่
ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะ
และบุคคล”^{๘๗}

กนก จันทร์ขจร ได้กล่าวความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม หมายถึง
การประพฤติถูกธรรมตามคุณลักษณะของพลเมืองดี มีคุณภาพบุคลิกลักษณะอุปนิสัย
และความประพฤติที่ดี มีศีลธรรมตามความต้องการ และความจำเป็นของประเทศชาติ”^{๘๘}

ลักษณะโดยทั่วไปจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วน
สร้างระบบจริยธรรมให้สังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าจริยธรรม
ของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธกำหนดหลัก
ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั่นหมายความว่า ได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติ

^{๘๓}วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือสังคมศึกษารายวิชา ส.๔๐๒,
(กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

^{๘๔}พนัส หันนาคินทร์, การสอนค่านิยมและจริยธรรม, ๒๕๒๓, หน้า ๑๙.

^{๘๕}กิริติ บุญเจือ, จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๘๖}บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอ พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙),
หน้า ๑๖๙.

^{๘๗}วศิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘), หน้า ๗.

^{๘๘}กนก จันทร์ขจร, ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: เพชรสยามการพิมพ์,
๒๕๒๕), หน้า ๘.

อย่างนั้น^{๘๘} แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจริยธรรมจะอิงพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แท้จริงแล้ว จริยธรรมยังหยั่งรากอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอีกด้วย^{๘๙}

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและความผาสุกแก่สังคม และจริยธรรมคือความเจริญแห่งจิต ของมนุษย์ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของ สังคมนั้น ๆ นอกจากจริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ หลักคำสอนของศาสนาปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว จริยธรรมที่เกิดขึ้น ย่อมประกอบด้วย^{๙๐}

๑. ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรม เช่น ถ้ามีความเชื่อว่ามีมนุษย์เต็มไปด้ว การเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมก็จะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์ไม่ให้เอาเปรียบกัน

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุด คือความสมเหตุสมผลแก่ระบบ จริยธรรม เช่น ชาวพุทธมหายานบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าวิถีชีวิตเช่นนั้น ช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ที่ชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไร ไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อพาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดว่า แนวทางแห่ง การประพฤติปฏิบัตินี้เท่านั้นเป็นจริยธรรม ที่แท้จริงจริยธรรมยังประกอบด้วยสิ่งอื่นอีก

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกละการปฏิบัติผิด เหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนิน ตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรม

การพัฒนาทางจริยธรรมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน พอจะแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ พวกหนึ่งเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมโดยตั้งป้ฏฐาน ไว้ว่า คนเรานั้นไม่ได้ดี หรือชั่วมาแต่กำเนิด จิตอยู่ในสภาวะกลาง ๆ พร้อมทั้งจะได้รับการ ตกแต่งทั้งในแง่บวกและแง่ลบภายในสภาพแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ไม่ว่าดีหรือเลวจะเป็น เงื่อนไขปัจจัยผลักดันให้ใจผู้นั้นเป็นคนดี หรือ เลว (ชั่ว) พูด่งาย ๆ ว่า จิตใจเขาบริสุทธิ์มาแต่ กำเนิด เมื่อเติบโตขึ้น ลักษณะของจริยธรรมของเขาเริ่มสำแดงตัวเด่นชัด พัฒนาการไปตาม วิถีทางที่ดีขึ้น ส่วนอีกทางหนึ่งเห็นว่า การพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของบุคคลเป็นไปตาม

^{๘๘} สุริยา จารยะพันธ์, “ความคาดหวังของคณะกรรมการร่างจรรยาครู ผู้ปกครอง และนักเรียนต่อ จริยธรรมที่สำคัญสำหรับครู”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๗, หน้า ๑๓.

^{๘๙} ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และปรานอม รอดคำดี, **ความรู้คู่คุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๖.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๗๘.

ขั้นตอนเป็นลำดับขั้นที่แน่นอนตายตัว แนวคิดนี้เป็นของ Piaget และ Kohlberg ซึ่งเปรียบเทียบได้กับหลักพระพุทธศาสนา ดวงเดือน พันธมนาวิน ได้อ้างทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของ Piaget ว่ามีการพัฒนาทางจริยธรรม ๓ ขั้น คือ

๑) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ เด็กชั้นนี้ยังไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีความต้องการทางกายภาพ ต้องการการตอบสนองความอยากได้ โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ เมื่อพูดได้จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

๒) ขั้นยึดคำสั่ง เด็กอายุ ๒-๘ ขวบ จะเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนจะต้องทำ

๓) ขั้นยึดหลักแห่งตน เด็กอายุ ๘-๑๐ ปี มีการพัฒนาทางสติปัญญา และประสบการณ์เพิ่มขึ้น การยึดคำสั่ง หรือการเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะกลายเป็นความคิดเชื่อมโยงทางเหตุผล ความเป็นไปได้ และความเป็นไปไม่ได้ ความถูกต้องยุติธรรม^{๕๒}

แนวทฤษฎีของ Piaget สรุปลงไว้ แต่ยังมีมีการพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้น ช่วงอายุ ๑๑-๒๕ ปี Kohlberg ได้จัดระดับเหตุผลทางจริยธรรมไว้ ๖ ขั้น คือ

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
๑. ระดับจริยธรรมแน่นอนของตนเอง (ก่อนเกณฑ์) ๒-๑๐ ปี	๑. ทำเพราะต้องการหลบหลีกการลงโทษ (๒-๗) ๒. ทำเพราะต้องการแสวงหารางวัล (๗-๑๐ ปี)
๒. ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (๑๐-๑๒ ปี)	๓. ทำตามที่คุณอื่นเห็นชอบ (๑๐-๑๓ ปี) ๔. ทำตามหน้าที่ทางสังคม (๑๓-๑๖ ปี)
๓. ระดับมีจริยธรรม มีวิจารณญาณ (เหมือนกฎเกณฑ์) ๑๖ ปี ขึ้นไป	๕. ทำตามคำมั่นสัญญา (๑๖ ปี ขึ้นไป) ๖. ทำตามอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)

ในทางพระพุทธศาสนา พระเทพกวี (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม และการใช้ปัญญาในการพัฒนาจริยธรรม ดังนี้

๑) **ปรโตโมสะ** หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายนอกในที่นี้เน้น กัลยาณมิตร คือผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ตลอดถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรม เด็กที่มีปรโตโมสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

^{๕๒} บุญเชื้อ อินทวรินทร์, อ่างใน จริยธรรมกับชีวิต, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒-๕๓.

๒) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การรู้จักใช้วิจารณ์ญาณปัญญา พิจารณาหาเหตุผล ใช้ความคิดที่ถูกต้องรู้จักคิดคือคิดแยกแยะ และสืบสาวต้นตอตามหลักความสัมพันธ์แห่ง เหตุปัจจัยต่าง ๆ กล่าวคือเป็นคนคิดแก้ปัญหาเป็น^{๙๓}

ในทางปฏิบัติ การสร้างจริยธรรมคุณธรรม จะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และสร้างคุณธรรมภายใน โดยเฉพาะการรู้จักคิดอีกส่วนหนึ่ง ครูอาจารย์จะช่วยเป็นกัลยาณมิตร ชี้แนะให้ใช้ความคิดให้ถูกต้องรู้จักคิดหาเหตุผล ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการมักจะเกิดยาก

การจัดการศึกษาการฝึกอบรม ชี้แนะให้บุคคลรู้แจ้งชัดถึงความสำคัญของจริยธรรม กับชีวิตมนุษย์ ย่อมเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำคัญ สำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคม ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เมื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว ทรัพยากรอื่นอันเป็นผลผลิต ของมนุษย์ก็จะพลอยมีค่าต่อมนุษย์โลกอีกด้วย

จริยธรรมตามหลักคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพ จิตมนุษย์ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์จะใช้เวลาในปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ได้มากน้อยเพียงใด “พระพุทธศาสนาไม่ได้คำนึงถึงอนาคตมากนัก แต่กล่าวย้ำให้ความสำคัญ กับปัจจุบันเป็นกรณีพิเศษ เพราะอนาคตเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง จึงเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพ ของมนุษย์ที่จะได้ทำประโยชน์ได้เต็มความสามารถในปัจจุบัน ทั้งยังไม่ส่งเสริมให้อดีตอันเป็น สิ่งที่ล่วงไปแล้วเข้ามามีอิทธิพลครอบงำจิตใจคน จนทำอะไรไม่ได้ เลยในปัจจุบัน”^{๙๔}

การฝึกจิตนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพจิตที่มักจะตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ตัณหา หรือความต้องการที่มักไหลไปตามอำนาจฝ่ายต่ำ และมักจะทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องบ่อย ๆ จนกลายเป็นความเคยชินในการคิดสิ่งที่ไม่ดีการแสดงออกทางกายวาจาที่ไม่สุภาพ การกระทำ ทางกายที่โหดร้ายทารุณเพราะจิตถูกอกุศลมูลเป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตที่เศร้าหมองไปแล้วจะกลับมามี สภาพดั้งเดิมได้อีก ต้องอาศัยการฝึกฝนพัฒนาจิตด้วยการทำจิตใจให้ว่าง^{๙๕}

การที่คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เน้นความสำคัญ ของจริยธรรมก็เพราะพระพุทธศาสนาพิจารณาเห็นว่า “จริยธรรม” มีประโยชน์ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนแต่ละคนไม่มีดวงจิตที่สูงส่งขึ้น “โดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่ มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจการพัฒนาสังคมให้มีความสงบสุข ซึ่งโดยข้อเท็จจริง คนในสังคม

^{๙๓} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๖๒๒-๖๒๓.

^{๙๔} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕-๔๖.

^{๙๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙๓/๒๙๑.

ส่วนใหญ่่มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจความรู้สึกฝ่ายต่ำ อันเกิดจากอิทธิพลของกิเลสตัณหาที่เข้าครอบงำจิต”^{๙๖}

จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความประพฤติที่พึงประสงค์ของแต่ละคน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนควรบำเพ็ญให้มีขึ้นในชีวิต พระพุทธศาสนาทรงเน้นให้สาวกบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และคนอื่นที่เกี่ยวข้อง “ตลอดจนสภาพสังคม สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งยังจะเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพแก่ส่วนรวมด้วย”^{๙๗}

เรารู้ความจริงของชีวิตว่า “ชีวิตทุกชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะอยู่แต่เพียงลำพังย่อมไม่ได้ทั้งยังพิจารณาเห็นว่าทุกชีวิตล้วนมีความถูกต้องเข้าครอบงำอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น การที่พระพุทธศาสนาถือว่าเมตตา กรุณา เป็นผลมาจากความรู้”^{๙๘} ทำให้คำสอนในเรื่องเมตตา กรุณา เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาจริยธรรม

การสอนที่สำคัญพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงเน้นอยู่เสมอ คือ การที่พระองค์ทรงดำรงตนเป็นแบบอย่าง และทรงย้าให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติตนให้เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ จึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาควบคุมความประพฤติของพระภิกษุไว้อย่างเข้มงวดกว่าฆราวาสโดยทั่วไป^{๙๙} พระภิกษุรูปใดประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีก็จะได้รับการชมเชย ยกย่องให้เป็นเอตทัคคะจากพระพุทธองค์ในเรื่องนั้น ๆ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีงามนี้ เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสาธุชนโดยทั่วไปมักจะยึดถือพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของความประพฤติที่ดีงาม เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จะต้องมีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ผิดแปลกไปจากคนธรรมดาสามัญโดยทั่วไป

พระธรรมวินัยจึงเป็นหลักจริยธรรมที่พระสงฆ์ยึดถือตนเอง ในกรณีที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ก็แสดงว่าพระสงฆ์รูปนั้นไม่มีธรรมจริยาในสมัยครั้งพุทธกาล พระสงฆ์รูปใดไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ประชาชนก็จะแสดงออกด้วยการพร้อมใจกันคว่ำบาตร ไม่ยอมเคารพนับถือ ไม่ให้การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสงฆ์รูปที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมเหล่านั้น เมื่อประชาชนพากันไม่ยอมรับเช่นนั้น ท่านก็หันหน้าเข้าหากันประชุมหาข้อยุติกรณีพิพาทต่าง ๆ ลงได้ก็ด้วยอาศัยหลักธรรมจริยานั้น

^{๙๖} อก. จก. (ไทย) ๒๒/๓๗๗/๔๙๔.

^{๙๗} อก. วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๓/๔๙๔.

^{๙๘} ที. ม. (ไทย) ๑๐/๑๙๔/๒๒๕.

^{๙๙} วิ. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

จริยธรรมจึงเป็นเครื่องอยู่ของพระภิกษุ การที่พระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงเป็นการสอนจริยธรรมแก่สาธุชนไปโดยปริยาย ทั้งยังสามารถให้สำเร็จผลได้เป็นอย่างดีด้วย

วิธีการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ๔ ประการคือ

- ๑) การสอนด้วยวิธีทำพระองค์ให้เป็นแบบอย่าง โดยทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี
- ๒) การสอนให้เกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยให้ทำสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน
- ๓) การสอนด้วยการแสดงตาม โดยแสดงธรรมให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
- ๔) การสอนด้วยการให้ดู ฟัง และคิดหาเหตุผล โดยการสอนปฏิจสมุปบาทองค์ธรรมที่เป็นเหตุปัจจัยเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน และกาลามสูตรเหตุที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ อย่าง^{๑๐๐}

พระมหาวิเศษ ปญญาวโร อ่างในหนังสือเรื่องศาสนาวิทยาของ ศ.แสง จันทรงาม ในเรื่องทฤษฎีการเกิดความเชื่อไว้ว่า

ศรัทธามีนั้น ๒ อย่างคือศรัทธาคือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึงความเชื่อที่เกิดหลังจากพิจารณาด้วยเหตุผลแล้วเห็นว่าสิ่งนั้น ๆ มีเหตุผลควรเชื่อจึงเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา หมายถึง ศรัทธาชนิดนี้ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Belief ศรัทธาชนิดที่สองเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วย โมหะ คือ ความเชื่อโดยไม่ได้ใช้เหตุผล พอได้ยินได้ฟังได้เห็นก็เชื่อทันที จัดว่าเป็นความเชื่อของคนประมาท “สัทธาจริต” คือคนที่มีนิสัยที่ง่าย ไม่อยากคิดค้นปัญหาอะไรมากนัก ความเชื่อแบบนี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Blind Fetch หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า เชื่ออย่างคนตาบอด สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อเรื่องของจิตใจ ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม จะรู้ได้ว่าบุคคลใดมีความเชื่อสิ่งใด มากน้อยเพียงใดย่อมเป็นเรื่องยาก แต่เราก็พอที่จะหยั่งรู้ได้บ้าง จากพฤติกรรมหรือการกระทำที่เขาแสดงออกมาจากภายนอก โดยอาศัยเหตุผลเทียบเคียงว่าเขามีความเชื่ออย่างไร ดังนั้น ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาจึงมีอยู่ ๓ ประเภท คือ

- ๑) ความเชื่อที่เกิดจากความยึดมั่นของอารมณ์
- ๒) ความเชื่อที่เกิดเหตุผล
- ๓) ความเชื่อที่เกิดจากการใช้ปัญญา^{๑๐๑}

^{๑๐๐}พระมหาวิเศษ ปญญาวชิโร, “การนำหลักสัมมาอาชีวะไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของนักศึกษาภาคสมทบ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๑๐๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม ได้กล่าวไว้เพิ่มเติมว่า “ศรัทธาคือความเชื่อในบุคคล หรือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นจริงตามนั้น” และในทำนองเดียวกันนี้ เสถียรโกเศศ ก็ได้กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อนั้นมี ๒ นัย นัยหนึ่งเป็นความเชื่อด้วยอารมณ์ศรัทธา และอีกนัยหนึ่ง เป็นความเชื่อด้วยปัญญาทางเหตุผล”^{๑๐๒}

ความเชื่อเป็นกลไกทางความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ดำรงควบคู่กับมนุษย์ มาแต่ดั้งเดิม ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาและความรู้ด้านอื่น ๆ หรือตอบสนอง ความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ระดับความอยู่รอดตลอดไปจนถึงความกระจ่างด้านภูมิปัญญา ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปได้ตามความแตกต่างของแต่ละสภาพแวดล้อมของสังคม

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ตอนหนึ่งพอสรุปได้ว่า “มนุษย์มีความจำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อโดยมีอาจหาความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งที่ มองเห็นได้ เข้าใจได้และพิสูจน์ได้ ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจทำให้เกิดความสบายใจ และความเชื่อทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้”^{๑๐๓}

บุญลือ วันทายนต์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อไว้ ซึ่งพอสรุปได้ว่า ความเชื่อ มีความสัมพันธ์กลมกลืนเกื้อกูลสนับสนุนควบคู่กับชีวิตมนุษย์มาเป็นเวลานาน แม้ปัจจุบัน วิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าและมีอิทธิพลต่อชีวิตมากขึ้น แต่มนุษย์ไม่อาจจะปฏิเสธ ความเชื่อทาง วิทยาศาสตร์และคาถาอาคมที่มีอยู่ได้ จึงยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติต่อความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ^{๑๐๔}

ความเชื่อที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ความศรัทธาต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย เหตุผล หลักเกณฑ์ซึ่งมีอยู่ ๔ ประการด้วยกันคือ

๑) **กัมมสัทธา** เชื่อกรรม กฎแห่งกรรม เชื่อว่า กรรมมีจริง คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยเจตนา สิ่งนั้น ย่อมเป็นกรรมทั้งนั้น

๒) **วิปากสัทธา** เชื่อวิปาก ผลของกรรม โดยเชื่อว่าผลของกรรมมีจริง กรรมที่ทำ แล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดีอันบวก ผลชั่วเกิดจากกรรมด้านลบ

๓) **กัมมัสมกตาสัทธา** เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง โดยเชื่อว่า แต่ละคนเป็นเจ้าของแห่งกรรมที่ทำไว้จะต้องรับผิดชอบเสวยผลกรรมอันเป็นไปตามการกระทำของตน

^{๑๐๒} แสง จันทร์งาม, ศาสนาในล้านนาไทย, หน้า ๓๑.

^{๑๐๓} พระมหาสิสมุทฺธ พลขันธุ์, “ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

๔) **ตถาคตโพธิสัทธา** เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระศาสดาว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสธรรมบัญญัติวินัยได้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคน หากฝึกฝนตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้^{๑๐๕}

สรุปว่า ความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องทำดี ทำชั่ว จะมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความรู้สึกมั่นคงที่มีอยู่ การจะแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อโดยวิธีใดหรือต่อวัตถุใด ก็ขึ้นอยู่กับคิดของมนุษย์ว่าสิ่งใดเหมาะสม

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจและทัศนคติ

๒.๔.๑ ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจ

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้หลายท่าน ดังนี้

กิติมา ปรีดีดีลิก กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ชอบหรือพึงพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ และเขาได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของเขาได้^{๑๐๖}

จิตตินันท์ เตชะคุปต์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจเป็น ๒ นัย คือ

๑) ความหมายที่ยึดสถานการณ์การซื้อเป็นหลัก ความพึงพอใจเป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประเมินสิ่งที่ได้รับภายหลังสถานการณ์การซื้อสถานการณ์หนึ่ง มักพบใช้ในงานวิจัยการตลาดที่เน้นแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์

๒) ความหมายที่ยึดประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าเป็นหลัก ให้ความหมายว่าความพึงพอใจเป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประเมินภาพรวมทั้งหมดของประสบการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือบริการในระยะเวลาหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความพึงพอใจ หมายถึง การประเมินความสามารถของนำเสนอผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง^{๑๐๗}

ชัยสมพล ชาวประเสริฐ กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง อารมณ์แห่งความสุขและความรู้สึกคุ้มค่าที่ได้ใช้บริการ และความรูสึกนั้น นำมาซึ่งความต้องการในการใช้บริการซ้ำ

^{๑๐๕} อ.สตตท. (ไทย) ๒๓/๔/๓.

^{๑๐๖} กิติมา ปรีดีดีลิก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐๑.

^{๑๐๗} จิตตินันท์ เตชะคุปต์, เจตคติและความพึงพอใจในการบริการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

จนในที่สุดเกิดความคิด ตัดสินใจต้องการใช้บริการกับธุรกิจนั้นให้นานตราบเท่าที่ความพอใจนั้นยังคงอยู่ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ความจงรักภักดี เกิดขึ้นแล้ว^{๑๐๘}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลการตอบแทน คือผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร^{๑๐๙}

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการของภาครัฐราชการ ส่วนราชการต้องคำนึงถึงคุณภาพ รวดเร็วของบริการ ความถูกต้อง และอัธยาศัยในการบริการ คือ บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสให้คนที่มารับบริการมีความสุขในหลักการเดียวกันกับการบริการของภาคเอกชน^{๑๑๐}

วีระยุทธ์ วัฒนชัยกุล ได้อธิบายความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกในทางบวกและความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ กล่าวคือเป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกสลับซับซ้อนและมีความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ^{๑๑๑}

สมวงศ์ พงศ์สถาพร ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึงการประเมินสินค้าบริการนั้น ๆ ว่าตอบสนองความต้องการของตนได้ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ ถ้าได้ตามที่คาดหวังลูกค้าจะมีความพึงพอใจ ถ้าไม่ได้ตามที่คาดหวังไว้ในตอนแรกลูกค้าจะไม่พอใจ (Dissatisfaction)^{๑๑๒}

^{๑๐๘} ชัยสมพล ชาวประเสริฐ, การตลาดบริการ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๑.

^{๑๐๙} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรออฟเซท จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๓.

^{๑๑๐} รุ่ง แก้วแดง, รีเอ็นจีเนียริ่งระบบราชการไทย : ข้อเขียนจากประสบการณ์การบริหารงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๖.

^{๑๑๑} วีระยุทธ์ วัฒนชัยกุล, การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการถอนเงินจากบัญชีเงินโอนต่างประเทศธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สาขาอุดรธานี, ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๗-๘.

^{๑๑๒} สมวงศ์ พงศ์สถาพร, การตลาดบริการ, (กรุงเทพมหานคร : เลฟแอนด์ลีฟ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๙.

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึงความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรุนแรงของความต้องการสำหรับผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๑๑๓}

หลุยส์ จำปาเทศ กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ (Need) ได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุข สังเกตได้จากสายตา คำพูด และการแสดงออกถึงความพึงพอใจ จะลดความเครียดที่มีอยู่^{๑๑๔}

ฟิตเซอร์โรล และดูรันท์ (Fitzgerald and Durunt) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อบริการสาธารณะ (Public Service Satisfaction) ว่าเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการให้บริการของหน่วยการปกครองท้องถิ่น โดยมีพื้นฐานเกิดจากการรับรู้ (Perceptions) ถึงการส่งมอบการบริการที่แท้จริง และการประเมินผลนี้ก็จะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับเกณฑ์ (Criteria) ที่แต่ละบุคคลตั้งไว้รวมทั้งการตัดสิน (Judgment) ของบุคคลนั้นด้วย โดยการประเมินผลสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ด้าน คือ

- ๑) ด้านอัตวิสัย (Subjective) ซึ่งเกิดจากการรับรู้ถึงการส่งมอบการบริการ
- ๒) ด้านวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งเกิดจากการได้รับปริมาณ และคุณภาพของการบริการ^{๑๑๕}

เฟรนช์ (French) กล่าวว่า บุคคลจะเกิดความพึงพอใจในการทำงานได้ถ้าสภาพของงานดี ซึ่งหมายถึง การมีตำแหน่งที่ดี มีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีวิต มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดสถานภาพทางสังคมสูง และทำให้บุคคลสามารถปรับบุคลิกให้เข้ากับสภาพสังคมทั้งภายใน และภายนอกองค์กรได้^{๑๑๖}

^{๑๑๓} สมยศ นาวิการ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทดวงกมล จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๓๐๑.

^{๑๑๔} หลุยส์ จำปาเทศ, จิตวิทยาการจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๖.

^{๑๑๕} Fitzgerald, M.R. and Durant, R.F., **Public Administration Review**, (New York : Mc-Grew Hill, 1980), p. 586.

^{๑๑๖} French, Wendell, **The Personnel Management Process : Human Resource Administration**, (Boston : Houghton, 1964), p. 28-29

เดเนียล เลิร์นเนอร์ (Deneal Lerner) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึงความสำเร็จ (Achievement) และความมุ่งมาดปรารถนา (Aspiration) ในงานนั้น ๆ ซึ่งอาจเขียนเป็นสูตรได้ดังนี้^{๑๑๗}

$$\text{Satisfaction} = \text{Achievement} + \text{Aspiration}$$

ความพึงพอใจ = ความสำเร็จ + ความมุ่งมาดปรารถนา

ความพึงพอใจในเชิงปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะในลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ ส่วนฝ่ายที่สอง ได้แก่ผู้รับบริการ การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการนั้น เฮอริเบิร์ต ไชมอน (Herbert Simon) เห็นว่างานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น สามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมา โดยพิจารณาจากผลผลิต ลบออกด้วยปัจจัยนำเข้า แต่ถ้าเป็นเรื่องกิจการบริหารรัฐกิจ ก็ต้องบวกความพึงพอใจของผู้บริการด้วย^{๑๑๘} ซึ่งอาจเขียนเป็นสูตรได้ดังนี้

$$E = (O - I) + S$$

โดยที่ E คือ ประสิทธิภาพของงาน (Efficiency)

O คือ ผลผลิตที่ได้รับออกมา (Output)

I คือ ปัจจัยที่นำเข้าที่ใส่เข้าไป (Input)

S คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction)

เดสเลอร์ (Dessler) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นระดับความรู้สึกเมื่อความต้องการที่สำคัญของคนเราได้รับการตอบสนองแล้ว เช่น การมีสุขภาพดี มีความมั่นคง มีความสมบูรณ์พูนสุข มีพวกพ้อง มีคนยกย่องต่าง ๆ เหล่านี้^{๑๑๙}

^{๑๑๗} อ่างใน อนุเทพ เมืองบน, “การศึกษาความพึงพอใจการให้บริการของธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) สาขาบางตาพูด”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๑๘} Simon, H.A., **Administrative Behavior**, 3rd ed., (New York : Free Press, 1960), p. 180.

^{๑๑๙} Dessler, Gray, **Applied Human Relations**, (Reslun, Virginia : Reston Publishing, 1983), p. 23.

เดวิส (Devis) ให้ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับผลประโยชน์ที่ได้รับ^{๑๒๐}

วอลแมน (Wolman) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการหรือตามแรงจูงใจ^{๑๒๑}

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี ที่พอใจ ที่ประทับใจ หรือทัศนคติในทางบวก ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลได้รับสนองตอบตามความต้องการ หรือตามความคาดหวังในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย และในทางตรงกันข้ามหากเกิดทัศนคติทางลบจะหมายถึงความไม่พึงพอใจนั่นเอง

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้หลายท่าน ดังนี้

จิตตินันท์ เตชะคุปต์ ได้เสนอแนวคิดถึงความพึงพอใจในการบริการว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินงานบริการ ซึ่งมีลักษณะทั่วไป ดังนี้^{๑๒๒}

๑) ความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม การตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลด้วยการโต้ตอบกับบุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้แต่ละคนมีประสบการณ์การรับรู้ เรียบรู้สิ่งที่จะได้รับตอบแทนแตกต่างกันไป ในสถานการณ์การบริการก็เช่นเดียวกันบุคคลรับรู้หลายสิ่งหลายอย่าง เกี่ยวกับการบริการ ไม่ว่าจะเป็นประเภทของการบริการหรือคุณภาพของการบริการ ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับจากการสัมผัสบริการต่าง ๆ หากเป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการ โดยสามารถทำให้ผู้รับบริการได้รับสิ่งที่คาดหวัง ก็ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี และพึงพอใจในบริการที่ได้รับ

๒) ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์หนึ่งในสถานการณ์การบริการ ก่อนที่ลูกค้าจะมาใช้บริการใดก็ตาม มักจะมีมาตรฐานของการบริการนั้นไว้ในใจอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งอาจมีแหล่งอ้างอิงมาจากคุณค่าหรือเจตคติที่ยึดถือต่อบริการ ประสบการณ์ดั้งเดิมที่เคยใช้บริการ การบอกเล่าของผู้อื่น การรับทราบข้อมูลการรับประกันบริการจากโฆษณา การให้คำมั่นสัญญาของผู้ให้บริการ เหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐาน

^{๑๒๐}Devis, Frederick B., **Education System and Their Interpretation**, (California : Wadsworth, 1964), p. 83.

^{๑๒๑}Wolman, Thomus E., **Education and Organizational Leadership in Elementary School**, Englewood Cliffs, (New Jersey : Prentice – Hall, 1973), p. 384.

^{๑๒๒}จิตตินันท์ เตชะคุปต์, **เจตคติและความพึงพอใจในการบริการ**, หน้า ๒๔-๒๕.

ที่ผู้รับบริการใช้เปรียบเทียบกับบริการที่ได้รับในวงจรของการให้บริการตลอดช่วงเวลาของความจริง สิ่งที่ผู้รับบริการได้รับรู้เกี่ยวกับการบริการก่อนที่จะมารับบริการหรือความคาดหวังในสิ่งที่คิดว่าควรจะได้รับนี้ มีอิทธิพลต่อช่วงเวลาของการเผชิญความจริงหรือการพบปะระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเป็นอย่างมาก เพราะผู้รับบริการจะประเมินเปรียบเทียบสิ่งที่ได้รับจริงในกระบวนการบริการที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ หากสิ่งที่ได้รับเป็นไปตามความคาดหวังถือว่าเป็นการยืนยันที่ถูกต้องกับความคาดหวังที่มีอยู่ ผู้รับบริการย่อมเกิดความพึงพอใจต่อบริการดังกล่าว แต่ถ้าไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง อาจจะสูงกว่าหรือต่ำกว่า นับเป็นการยืนยันที่คลาดเคลื่อน จากความคาดหวังดังกล่าว ทั้งนี้ ช่วงความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะชี้ให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจมากน้อยก็ได้ ถ้าข้อยืนยันเบี่ยงเบนไปในทางบวกแสดงถึงความพึงพอใจ ถ้าไปในทางลบแสดงถึงความไม่พึงพอใจ

๓) ความพึงพอใจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผันแปรได้ตามปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบุคคลในแต่ละสถานการณ์ ช่วงเวลาหนึ่งของบุคคลอาจจะไม่พอใจต่อสิ่งหนึ่ง เพราะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แต่ในอีกช่วงหนึ่ง หากสิ่งที่คาดหวังไว้ได้รับการตอบสนองอย่างถูกต้อง บุคคลก็สามารถเปลี่ยนความรู้สึกเดิมต่อสิ่งนั้นได้อย่างทันทีทันใด แม้ว่าจะเป็นความรู้สึกที่ตรงกันข้ามก็ตาม นอกจากนี้ ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกที่สามารถแสดงออกในระดับมากน้อยได้ ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของการประเมินสิ่งที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ ส่วนใหญ่ลูกค้า จะใช้เวลาเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบความคาดหวังจากบริการต่าง ๆ

ตระกูล สุวรรณดี ประมวลความสำคัญของความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยสรุป ดังนี้^{๑๒๓}

๑) ความพึงพอใจ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร คือ หน่วยงาน

๒) ความพึงพอใจ เสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจอันดีต่อกันและต่อหน่วยงานหรือองค์กร

๓) ความพึงพอใจ เสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานหรือองค์กร

^{๑๒๓}ตระกูล สุวรรณดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจของผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๙”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐-๓๑

๔) ความพึงพอใจ ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และมีการรวมพลังเพื่อกำจัดปัญหาในองค์กรร่วมกันดี

๕) ความพึงพอใจ ช่วยเกื้อหนุนให้กฎเกณฑ์ ระเบียบและข้อบังคับ สามารถใช้บังคับควบคุมความประพฤติของผู้ปฏิบัติงานให้อยู่ในระเบียบวินัย

๖) ความพึงพอใจ ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความศรัทธาในองค์กรที่ร่วมมือกันปฏิบัติงานอยู่

๗) ความพึงพอใจ ช่วยเกื้อหนุนให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจหรือทัศนคติ เจตคติ เป็นการแสดงออกค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดทัศนคติได้โดยตรง แต่เราสามารถที่จะวัดทัศนคติได้ โดยการวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นแทน ฉะนั้น การวัดความพึงพอใจก็มีขอบเขตจำกัด อาจมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้น ถ้าบุคคลเหล่านั้น แสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งความคลาดเคลื่อนนี้ย่อมเกิดขึ้นได้ เป็นลักษณะการจัดการทั่ว ๆ ไป โดยเสนอว่า เทคนิคของลิเคิร์ต (Likert) เป็นแบบหนึ่งที่สามารถใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง^{๒๔}

ไพศาล วรรณะ สรุปความสำคัญของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้งานประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากผู้บริหารจะดำเนินการให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงานแล้ว ยังจำเป็นต้องดำเนินการที่จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับผลของการปฏิบัติงานของหน่วยงานเกิดความพึงพอใจด้วย เพราะความเจริญก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน เป็นประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้การพัฒนาของหน่วยงาน^{๒๕}

ภนิดา ชัยปัญญา ได้กล่าวถึงการวัดการพึงพอใจ ว่าสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้^{๒๖}

๑) การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ออกแบบสอบถามต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำให้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจสอบถามความพอใจในด้านต่าง ๆ กัน

^{๒๔} บุญเรียง ขจรศิลป์, ศักยภาพการบริหารงาน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๗.

^{๒๕} ไพศาล วรรณะ, “ความพึงพอใจของบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดหนองคาย”, การศึกษาอิสระ, (หนองคาย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔.

^{๒๖} ภนิดา ชัยปัญญา, ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อกิจกรรมไร่นาสวนผสมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย, วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต, สาขาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔, หน้า ๒๘.

๒) การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดี จึงจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง

๓) การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจ ที่สามารถทราบความพึงพอใจโดยสังเกตจาก พฤติกรรมของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กริยาท่าทาง ซึ่งวิธีนี้ต้องอาศัย การสังเกตอย่างจริงจังและมีระเบียบแบบแผน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหลังการซื้อหรือ รับประทานของบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบระหว่างการรับรู้ต่อการปฏิบัติงาน ของผู้ให้บริการหรือประสิทธิภาพของสินค้ากับการให้บริการที่เขาคาดหวัง โดยผลที่ได้รับจาก สินค้าหรือบริการต่ำกว่าความคาดหวังของลูกค้าทำให้ลูกค้าเกิดความไม่พึงพอใจ แต่ถ้ระดับ ผลที่ได้รับจากสินค้าหรือบริการตรงกับความคาดหวังของลูกค้า ก็จะทำให้ลูกค้าเกิดความพอใจ และถ้าผลที่ได้รับจากสินค้าหรือบริการสูงกว่าความคาดหวังที่ลูกค้าตั้งไว้ ก็จะทำให้ลูกค้า เกิดความประทับใจ ผู้ให้บริการจะต้องทำให้ผลิตภัณฑ์แตกต่างจากคู่แข่งชั้นโดยการรักษาระดับ คุณภาพการให้บริการ^{๑๒๗}

สมบูรณ์ พรธนาภพ ได้เสนอว่า ความพึงพอใจจะเป็นตัวชี้พฤติกรรมที่สำคัญของ บุคคลกร ดังนี้^{๑๒๘}

- ๑) ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- ๒) ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน
- ๓) ความตั้งใจเอาใจใส่และรู้จักรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว
- ๔) ความรู้สึกห่วงกังวลต่อผลที่จะเกิดจากการหยุดงานของตน คือจะไม่ขาด หรือหยุด งานโดยไม่จำเป็น
- ๕) ความพร้อมที่จะรับอาสาในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- ๖) ความพร้อมเพรียงในการหมั่นปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเตรียมงานและการแก้ปัญหา ต่าง ๆ

สาโรจน์ ไสยสมบัติ กล่าวว่าไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ งานประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นงานที่เกี่ยวกับการให้บริการ นอกจากผู้บริการ จะดำเนินการให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงานแล้ว ยังจำเป็นจะต้องดำเนินการ ที่จะทำให้ผู้ที่มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจด้วย เพราะความเจริญก้าวหน้าของงานบริการ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ คือ จำนวนผู้ที่มาใช้บริการ ดังนั้น ผู้บริการที่ชาญฉลาด

^{๑๒๗}ศิริวรรณ เสรีรัตน์, การบริหารการตลาดยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๒๘}สมบูรณ์ พรธนาภพ, หลักเบื้องต้นของการบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

จึงควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาให้ลึกซึ้งถึงปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ ทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่มาใช้บริการ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการบริการองค์การ ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๒๙}

เสถียร เหลืองอร่าม ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจของบุคลากร เป็นสิ่งสำคัญในการบริหาร เพราะจะช่วยก่อให้เกิดผลประโยชน์เกื้อกูลต่องาน และองค์การ ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนี้

๑) สร้างความจงรักภักดี มีความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะและองค์การ

๒) เกื้อหนุนให้ระเบียบข้อบังคับบังเกิดผล ในด้านการควบคุมประพฤติดของพนักงาน เจ้าหน้าที่ ให้ปฏิบัติตามอยู่ในกรอบแห่งระเบียบวินัยและมีศีลธรรมอันดีงาม

๓) สร้างสามัคคีธรรมในหมู่คณะ ก่อให้เกิดพลังร่วม (Group effort) ในหมู่คณะ ทำให้เกิดพลังสามัคคี อันสามารถจะฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายขององค์การได้

๔) เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลในองค์การกับนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์การ

๕) เกื้อหนุน และจูงใจให้สมาชิกของหมู่คณะหรือองค์การ เกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ ขององค์การ

๖) ทำให้เกิดความเชื่อมั่น และศรัทธาในองค์การที่ตนปฏิบัติงานอยู่^{๑๓๐}

อินทรีา เพ็งแก้ว ได้ศึกษาทัศนะของนักวิชาการทั้งหลาย แล้วประมวลความสำคัญของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยสรุปไว้ ดังนี้

๑) ความพึงพอใจก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงาน

๒) ความพึงพอใจเสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจอันดีต่อกันและต่อองค์การหรือหน่วยงาน

๓) ความพึงพอใจเสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีต่อองค์การหรือหน่วยงาน

๔) ความพึงพอใจก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และมีการรวมพลังเพื่อกำจัดปัญหาในองค์การร่วมกัน

๕) ความพึงพอใจช่วยเกื้อหนุนให้กฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อบังคับ สามารถใช้บังคับควบคุมความประพฤติของผู้ปฏิบัติงานให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดี

^{๑๒๙} สาโรจน์ ไสยสมบัติ, “ความพึงพอใจในการทำงานของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๑๓๐} เสถียร เหลืองอร่าม, กการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

- ๖) ความพึงพอใจก่อให้เกิดความเชื่อมั่น และศรัทธาในองค์กรที่ร่วมมือกันปฏิบัติงาน
 ๗) ความพึงพอใจช่วยเกื้อหนุนให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ^{๑๑๑}

ฮินชอร์ และแอทวูด (Hinshaw and Atwood) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการ เป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการที่ได้รับจากผู้ให้บริการและจัดเป็นเกณฑ์ประเมินด้านผลลัพธ์ด้วยและเป็นระดับของความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังของผู้รับบริการในอุดมคติกับการรับรู้ของผู้รับบริการที่ได้รับตามความเป็นจริง สำหรับนักวิจัยทางพฤติกรรมได้ให้ความหมายของคำว่าความพึงพอใจในบริการเป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้รับบริการเข้าไปใช้บริการในสถานที่ให้บริการนั้น ๆ และประสบการณ์นั้น ได้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับบริการ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกัน^{๑๑๒}

จอห์น ดี มิลเลท (John D. Millet) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความพึงพอใจในการให้บริการ (Satisfactory Services) หรือความสามารถในการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการโดยการพิจารณาจากองค์ประกอบ ๕ ด้าน ดังนี้^{๑๑๓}

๑) การให้บริการอย่างเสมอภาค (Equitable Services) หมายถึง ความยุติธรรมในการบริหารงานของรัฐที่มีฐานคติที่ว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาชนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในแง่มุมของกฎหมาย ไม่มีการแบ่งแยกกีดกันในการให้บริการ ประชาชนจะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่ใช้มาตรฐานการให้บริการเดียวกัน

๒) การให้บริการอย่างทันเวลา (Timely Services) หมายถึง ในการบริการจะต้องมองว่าการให้บริการสาธารณะจะต้องตรงเวลา ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ จะถือว่าไม่มีประสิทธิภาพเลยถ้าไม่มีการตรงต่อเวลา ซึ่งจะสร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชน

๓) การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample Services) การให้บริการสาธารณะ ต้องมีลักษณะ มีจำนวนการให้บริการและสถานที่ให้บริการอย่างเหมาะสม Millet เห็นว่า ความเสมอภาค หรือการตรงต่อเวลาจะไม่มีคามหมายเลย ถ้ามีจำนวนการให้บริการที่ไม่เพียงพอ และสถานที่ตั้งที่ให้บริการสร้างความไม่ยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการ

^{๑๑๑}อินทิดา เฟิงแก้ว, “การศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของนักวิชาการศึกษานักงานศึกษาราชการอำเภอในภาคใต้ของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๑๒}Hinshaw, A.S. and J.R. Atwood., **A patient satisfaction instrument : Precision try Replication**, (Nursing Research, 1982), p. 170-171.

^{๑๑๓}อึ้งใน ชนะ กล้าชิงชัย, “ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการบริการของธนาคารไทยพาณิชย์ : กรณีศึกษาสาขาบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ”, ภาควิชาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

๔) การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Service) หมายถึง การให้บริการ สาธารณะที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดประโยชน์ของสาธารณะเป็นหลักไม่ใช่อึดความพอใจ ของหน่วยงานที่บริการว่าจะให้หรือหยุดบริการเมื่อใดก็ได้

๕) การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Services) หมายถึง การให้บริการ สาธารณะที่มีการปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการเพิ่ม ประสิทธิภาพหรือความสามารถที่จะทำหน้าที่ได้มากขึ้น โดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิม

ชิลลี่ (Shelly) ได้ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกในทางบวกและความรู้สึกในทางลบของมนุษย์ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึก ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความสุขที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวก อื่น ๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขหรือ ความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความสุขเป็นความรู้สึกซับซ้อน และ ความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ ความรู้สึกทางลบ และความสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน และระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้เรียกว่า “ระบบความพึงพอใจ” โดยความพอใจจะเกิดขึ้น เมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้ทางบวก มากกว่าทางลบสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์มักจะได้แก่ ทรัพยากร หรือสิ่งเร้า การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือการศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าที่เราต้องการ จะทำให้เกิด ความพอใจและความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดได้มากที่สุด เมื่อมีทรัพยากรทุกอย่าง ที่เป็นที่ต้องการครบถ้วน^{๑๓๔}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจเป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการที่ได้รับจาก ผู้ให้บริการและจัดเป็นเกณฑ์ประเมินด้านผลลัพธ์ด้วยและเป็นระดับของความสอดคล้องระหว่าง ความคาดหวังของผู้รับบริการในอุดมคติกับการรับรู้ของผู้มารับบริการที่ได้รับตามความเป็นจริง โดยสามารถวัดความพึงพอใจได้จาก การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต

๒.๔.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีสำหรับการสร้างความพึงพอใจมีหลายทฤษฎี ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและมี ชื่อเสียงที่ผู้วิจัยนำเสนอ ได้แก่ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นตอนของ **Maslow** (มัสโลว์) จะได้เห็นว่ามีมนุษย์ถูกกระตุ้นจากความปรารถนาที่จะได้ครอบครองความต้องการเฉพาะอย่าง ซึ่งความต้องการนี้ เขาได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลไว้ดังนี้^{๑๓๕}

^{๑๓๔} Shelly, **Responding to Social Chang**, (Pensylvania : Dowden, Hutchiaon Press, 1975), p. 103.

^{๑๓๕} Maslow, Abraham Harold, **Motivation and Personality**, 2nd ed., (New York : Harper & Row, 1970), p. 15.

๑) บุคคลย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการใดได้รับความตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกไม่มีวันจบ

๒) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอื่น ๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง จึงเป็นสิ่งจูงใจกับพฤติกรรมของคนนั้น

๓) ความต้องการของบุคคล จะเรียงเป็นลำดับขั้นตอนความสำคัญ เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไป ลำดับความต้องการของบุคคลมี ๕ ขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

(๑) ความต้องการของร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการในเรื่องของอาหาร น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตน ก็ต่อเมื่อความต้องการทั้งหมดของตนยังไม่ได้รับการตอบสนอง

(๒) ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security of Safety Needs) ถ้าหากความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้ว มนุษย์จะต้องการในขั้นสูงต่อไป คือ เป็นความรู้สึกที่ต้องการความปลอดภัยหรือมั่นคงในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความอุ่นใจ

(๓) ความต้องการทางสังคม (Social or Belonging Needs) ภายหลังจากที่คนได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้ว ก็จะมีความต้องการที่สูงขึ้น คือ ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

(๔) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการให้คนอื่นยกย่องให้เกียรติ และเห็นความสำคัญของตน อยากระเด่นในสังคม รวมถึงความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ ความเป็นอิสระ และเสรีภาพ

(๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization) เป็นความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ ส่วนมากจะเป็นการอยากจะเป็น อยากจะได้ ความคิดของตนหรือความต้องการจะเป็นมากกว่าที่ตัวเองเป็นอยู่ในขณะนี้

เฮร์ซเบอร์ก (Herzberg) ได้ทำการศึกษาพบว่า ทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุทำให้เกิดความพึงพอใจที่เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความพอใจในการทำงาน มี ๒ องค์ประกอบ คือ^{๑๓๖}

๑) องค์ประกอบจูงใจ (Motivation Factor) หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวกับตำแหน่งงาน และความสำเร็จก้าวหน้าของงาน ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

^{๑๓๖} Herzberg, Frederic, **The Motivation to Work**, (New York : John Wiley, 1959), p. 113-

- (๑) ความสำเร็จของงาน (Achievement)
- (๒) ความได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition)
- (๓) ลักษณะของงานที่ทำ (Work itself)
- (๔) ความรับผิดชอบ (Responsibility)
- (๕) ความก้าวหน้าในการทำงาน (Advancement)

๒) องค์ประกอบค้ำจุนหรือองค์ประกอบอนามัย (Hygiene Factors) หมายถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ที่มักนำมาซึ่งความไม่พอใจในการทำงาน จำเป็นต้องป้องกันหรือค้ำจุนไม่ให้เกิดความท้อถอยไม่อยากทำงาน ประกอบด้วยปัจจัย ๑๑ ประการ คือ

- (๑) เงินเดือน (Salary)
- (๒) โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (Possibility of Growth)
- (๓) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relation: Super ordinate)
- (๔) ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา (Interpersonal Relation: Subordinate)
- (๕) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal: Peers)
- (๖) สถานของอาชีพ (Status)
- (๗) การปกครองบังคับบัญชา (Supervision: Technical)
- (๘) นโยบายและการบริหาร (Policy and Administration)
- (๙) สภาพการทำงาน (Working Conditions)
- (๑๐) ความเป็นอยู่ส่วนตัว (Personal Life)
- (๑๑) ความมั่นคงในการทำงาน (Job Security)

อีแวนส์ (Evans) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน โดยเน้นถึงความสำคัญของเป้าหมาย ในการกระตุ้นให้บุคคลแสดงความสามารถออกมาว่า กิจกรรมของบุคคลที่กระทำนั้น ย่อมนำไปสู่วัตถุประสงค์อันสำคัญที่ผู้กระทำคาดหวังไว้ และได้สร้างแบบจำลองที่เกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานที่เรียกว่า Path-Goal Model ซึ่งสรุปได้ว่า^{๑๓๗}

๑) แรงจูงใจในการทำงานใด ๆ จะขึ้นอยู่กับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจะก่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น

^{๑๓๗} Evans, Hurlock, **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), p. 31-38.

๒) แม้ว่าจะมีแรงจูงใจในการทำงาน แต่ถ้ามีตัวถ่วงในการทำงาน เช่น ขาดความรู้ ความสามารถในการทำงาน ขาดอิสรภาพ ก็จะทำให้กิจกรรมนั้นเกิดการขาดตอน หรือถ้าไม่มีตัวถ่วง แต่ไม่มีแรงจูงใจ กิจกรรมที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสม่ำเสมอ และความสม่ำเสมอจะต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ สิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนแรงจูงใจที่ทำงานด้วย

๓) ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น จะเกิดขึ้นได้เพราะมีความสม่ำเสมอในการทำงานประกอบกับแนวทางการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ องค์ประกอบทั้งสองประการดังกล่าวนี้ หากขาดประการใดประการหนึ่ง ความสำเร็จของงานจะลดลง

การวัดความพึงพอใจที่มีต่อการบริการ จะเกิดผลได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาถึงลักษณะของการให้บริการขององค์การ ประกอบด้วยระดับความรู้สึกของผู้ใช้บริการในมิติต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ในการวัดความพึงพอใจต่อการบริการอาจจะกระทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

๑) การใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมกันอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่ง โดยการขอร้องหรือขอความร่วมมือ จากกลุ่มบุคคลที่ต้องการวัด แสดงความคิดเห็นลงในแบบฟอร์มที่กำหนดคำตอบหรือเป็นคำตอบอิสระ โดยคำถามที่ถามถึงความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ที่หน่วยงานกำลังให้บริการอยู่ เช่น ลักษณะการให้บริการ สถานที่ ระยะเวลาในการให้บริการ บุคคลที่ให้บริการ เป็นต้น

๒) การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่วัดระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นวิธีการที่ต้องอาศัยเทคนิค และความชำนาญพิเศษของผู้สัมภาษณ์ที่จะจูงใจให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามให้ตรงกับข้อเท็จจริง เป็นการวัดความพึงพอใจโดยวิธีการที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่ง

๓) การสังเกต ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้ทราบถึงระดับความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการได้ โดยการวิธีสังเกต จากพฤติกรรมทั้งก่อนมารับบริการ ขณะรับบริการ และหลังจากที่ได้รับบริการแล้ว เช่น การสังเกตกิริยาท่าทาง การพูด และสีหน้า การวัดความพึงพอใจโดยวิธีนี้ผู้วัดจะต้องทำอย่างจริงจังและมีแบบแผนที่แน่นอน จึงจะสามารถประเมินถึงความพึงพอใจของผู้มารับบริการได้อย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่า การวัดความพึงพอใจต่อการรับบริการนั้น สามารถวัดได้หลายวิธี ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสะดวก ความเหมาะสม ตลอดจนจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของการวัดด้วย จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีประสิทธิภาพน่าเชื่อถือได้

วิคเตอร์ วรูม (Victor Vroom) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นผลมาจากบุคคลนั้น ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือเข้าไปรับรู้แล้วเกิดความพอใจ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้มีองค์ประกอบ คือ

๑) Valence ซึ่งหมายถึง ความพึงพอใจ

๒) Instrumentality ซึ่งหมายถึง ความเป็นเครื่องมือคือ สื่อ เครื่องมือ วิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ

๓) Expectancy หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้น ๆ บุคคลมีความต้องการ และมีความคาดหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้น จึงต้องกระทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อตอบสนอง ความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามที่ตั้งความหวังหรือ ความคาดหวังเอาไว้แล้ว บุคคลก็จะได้รับความพึงพอใจ และในขณะเดียวกันก็จะคาดหวังในสิ่งที่สูง ขึ้นไปอีกเรื่อย ๆ^{๑๓๘}

มอร์ (Morse) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า สิ่งใดก็ตามที่สามารถลด ความตึงเครียดของมนุษย์ให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้เป็นผลจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากก็จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง เมื่อใดความต้องการได้รับการ ตอบสนองความตึงเครียดก็จะน้อยลงหรือหมดไป ทำให้เกิดความพึงพอใจ^{๑๓๙}

พอร์เตอร์ และลอเยอร์ (Porter and Lawer) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ ว่าหมายถึง แนวคิดหรือทัศนคติอย่างหนึ่ง เป็นสภาวะรับรู้ภายในซึ่งเกิดจากความคาดหวังไว้ว่า “เมื่อทำงานชิ้นหนึ่งแล้วจะได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าได้รับตามที่คาดหวัง ความพึงพอใจ ก็จะเกิดขึ้น”^{๑๔๐}

กู๊ด (Good) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึงคุณภาพหรือระดับความพอใจซึ่งเป็นผล มาจากความสนใจและทัศนคติที่มีต่องาน^{๑๔๑}

^{๑๓๘}Victor Vroom, อ้างใน วราภรณ์ ขาวเขียว, “ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการแพทย์ตาม โครงการประกันสังคมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๖๔.

^{๑๓๙}Morse, อ้างใน พันตำรวจโทจักรกริช ดิษยนันท์, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุม การจราจรด้วยระบบคอมพิวเตอร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๑๔๐}Porter และ Lawer, อ้างใน อานันท์ ปัญญาวิ, “ความพึงพอใจในการทำงานของนักวิชาการสัตวบาล ประจำสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา, (สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๓๔), หน้า ๗.

^{๑๔๑}Good, อ้างใน บริบูรณ์ บ่อเกิดทรัพย์, “ความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาในสมรรถวิสัยของ ผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นบัณฑิตสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร”, วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา, (สถาบัน เทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

ไวท์ (White) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นเรื่องของคุณคนเป็นความรู้สึกส่วนตัวของคุณคน^{๑๔๒}

จากความหมายของความพึงพอใจที่บรรดาผู้ปกครอง เยาวชน พระสงฆ์ได้ให้ไว้สามารถสรุปได้ว่าความพึงพอใจก็คือความรู้สึก นึกคิด ประสบการณ์ ที่ดีของคุณคนที่มีต่อบุคลากรและสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ตนเอง^{๑๔๓} โดยความหมายของความพึงพอใจสามารถทดแทนความหมายของทัศนคติได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีในการสร้างความพึงพอใจต่อการให้บริการนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของมนุษย์ที่มีความสำคัญไม่เท่ากัน บุคคลแต่ละคนจะปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับการบำบัดความต้องการในแต่ละขั้นที่เกิดขึ้น การสร้างความพึงพอใจตามทฤษฎีต่าง ๆ จะต้องพยายามตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีความต้องการลำดับขั้นที่แตกต่างกันไป และความต้องการในแต่ละขั้นจะมีความสำคัญแก่บุคคลมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่ได้รับจากการตอบสนองความต้องการในลำดับนั้น ๆ

นรินทร์ ชวนชื่น ได้รวบรวมความหมายของทัศนคติไว้ดังนี้ “ทัศนคติ (Attitude) เป็นคำที่ใช้กันมากในวิชาจิตวิทยาสังคม มาจากรากศัพท์ภาษาละติน “Aptus” แปลว่า โน้มเอียงเหมาะสม”^{๑๔๔}

ทัศนคติเป็นสภาวะทางจิตใจที่กำหนดการคิดที่มีพื้นฐานมาแล้ว โดยมีองค์ประกอบพื้นฐาน ๓ ประการ คือ

- ๑) ความรู้สึก เช่น การชอบหรือไม่ชอบคนนั้น หรือสิ่งนั้น ๆ
- ๒) ความรู้ หรือความคิด เช่น ความรู้เกี่ยวกับคนนั้น สิ่งนั้น เรื่องนั้น
- ๓) การกระทำหรือพฤติกรรม เช่น ความตั้งใจจะแสดงกิริยาเกี่ยวกับคนนั้นหรือสิ่งนั้น ๆ

ออกมา

^{๑๔๒} White, อังใน นิคม พรหมน้อย, “ความพึงพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ภาคใต้ สงขลา”, *วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา*, (สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑.

^{๑๔๓} พันตำรวจโทจักรกริช ดิษยพันธ์, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมการจราจรด้วยระบบคอมพิวเตอร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, หน้า ๙.

^{๑๔๔} นรินทร์ ชวนชื่น, “ทัศนคติของชาวเชียงใหม่ต่อระบบการขนส่งสาธารณะ”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

ฟอสเตอร์ (Foster) นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน ได้ศึกษาถึงมูลเหตุของการเกิดทัศนคติ ได้ผลสรุปว่า ทัศนคติเกิดจากมูลเหตุ ๒ ประการ คือ

๑) บุคคลจะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งที่เขาไม่เคยมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ บุคคลที่มีประสบการณ์ต่อสภาพการณ์ บุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการพบเห็น ค้นเคย ได้ทดลอง เป็นต้น เรียกว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (Direct Experiences) และโดยการได้ยินได้ฟังได้เห็นรูปภาพหรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ แต่ไม่ได้พบเห็น ไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง เรียกว่าประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experiences)

๒) กลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและตัดสินค่านิยมไม่เหมือนกัน แต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยม หรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่^{๑๔๕}

องค์ประกอบของทัศนคติ สามารถแยกออกได้เป็น ๓ องค์ประกอบ คือ

๑) องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบเกิดจากความคิด ซึ่งจะแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน

๒) องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) เป็นส่วนประกอบของอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็สิ่งที่เรา "ความคิด" อีกทางหนึ่ง บุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีขณะที่คิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๓) องค์ประกอบทางด้านกรปฏิบัติ (Behavioral Component) องค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสมจะเกิดการปฏิบัติหรือปฏิกริยาในการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๑๔๖}

ทัศนคติสามารถวัดได้โดยการวัดทัศนคติ จะต้องพิจารณา ใน ๓ ประการ

๑) เนื้อหา (Content) เนื้อหา หรือสิ่งเร้า เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรกในการวัดทัศนคติ สิ่งเร้าที่ใช้กระตุ้นให้แสดงกริยาท่าทางออกมานั้น จะต้องมีการสร้างกำหนดแน่นอน เป็นตัวแทนของทัศนคติที่ต้องการวัด

๒) ทิศทาง (Direction) การวัดทัศนคติโดยทั่วไป กำหนดให้ทัศนคติมีทิศทางเป็นเส้นตรง และต่อเนื่องกันไปในลักษณะ ซ้าย ขวา หรือ บวกกับลบ กล่าวคือจะมีกริยาท่าทางที่เห็นด้วยอย่างยิ่งและลดความเห็นด้วยลงเรื่อย ๆ จนถึงมีความรู้สึกเฉย ๆ และลดต่อไป

^{๑๔๕}Foster, อังใน นิรันดร์ ชวนชื่น, "ทัศนคติของชาวเชียงใหม่ต่อระบบการขนส่งสาธารณะ", หน้า ๑๑.

^{๑๔๖}สุเทพ ฐานปนวรกุล, "ทัศนคติและพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์ของหญิงอาชีพพิเศษ : กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน", วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

เป็นไม่เห็นด้วย และเพิ่มการไม่เห็นด้วยขึ้นเรื่อย ๆ จนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ลักษณะการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยนี้ ถือว่า เป็นเส้นทางเดียวกัน และต่อเนื่องกัน ทั้งนี้ การวัดทิศทางของทัศนคตินั้น สามารถแสดงพฤติกรรมให้เห็นได้เป็น ๓ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

๑) ทัศนคติเชิงบวก (Positive) สามารถแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่พึงพอใจ เห็นด้วย หรือชอบ มีผลให้บุคคลอยากได้ อยากใกล้ อยากทำสิ่งนั้น ๆ

๒) ทัศนคติเป็นกลาง (Average) ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกจะเป็นลักษณะเฉย ๆ ไม่ยินดียินร้าย ไม่ปรากฏว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยประการใด บุคคล สังคม การกระทำนั้น จะมีหรือไม่มีก็ได้

๓) ทัศนคติเชิงลบ (Negative) สามารถแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่ไม่พึงพอใจ ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย มีผลทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย ซิงซัง ต้องการหนีไปให้ห่างไกลสิ่งนั้น ๆ

๔) ความเข้ม (Intensity) กิริยาหรือความรู้สึกแสดงออกต่อสิ่งเรานั้น ถือว่ามีปริมาณมากน้อยแตกต่างกันออกไป^{๑๔๗}

ตัวแปรที่จะใช้วัดทัศนคติ นักจิตวิทยา ได้แยกตัวแปรที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๓ ตัวแปร คือ

๑) ตัวแปรที่วัดทัศนคติเกี่ยวกับการรับรู้ หรือความเชื่อ (Cognitive Variables) เป็นการวัดความรู้ ความเชื่อ หรือความคิดว่า บุคคลหนึ่ง หรือสิ่ง ๆ หนึ่ง เป็นอย่างไร

๒) ตัวแปรที่วัดทัศนคติเกี่ยวกับความสมัครใจที่จะประกอบพฤติกรรม (Behavioral Variables) เป็นการวัดความสมัครใจที่จะประกอบพฤติกรรมหนึ่ง ๆ หรือยินยอม หรือสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ

๓) ตัวแปรที่วัดทัศนคติเกี่ยวกับความรู้สึกส่วนตัว (Affective Variables) เป็นเรื่องของความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ อย่างไร

มาตรวัดทัศนคติมีอยู่หลายแบบแต่ที่นิยมใช้กันแพร่หลายได้แก่ มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Type Scales)^{๑๔๘}

มาตรวัดความพึงพอใจและทัศนคติที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต ออกแบบและสร้างโดย Rensis Likert ซึ่งเป็นมาตรวัดแบบรวมคะแนน (Sammater Rating Scales) โดยกำหนดให้ข้อความทุกข้อความในแบบวัดความพึงพอใจและทัศนคติมีความสำคัญเท่ากันหมด คะแนนของผู้ตอบแต่ละคนในแบบวัดความพึงพอใจและทัศนคติ คือ ผลรวมของคะแนนทุกข้อ ซึ่ง Likert ถือว่า ผู้มีความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีต่อสิ่งใด โอกาสที่จะตอบ

^{๑๔๗} บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

^{๑๔๘} นีรันดร์ ชวนชื่น, "ทัศนคติของชาวเชียงใหม่ต่อระบบการขนส่งสาธารณะ", หน้า ๑๒.

เห็นด้วยกับข้อความที่สนับสนุนสิ่งนั้นมีมากตามไปด้วย และโอกาสจะตอบเห็นด้วยกับข้อความที่ต่อต้านสิ่งนั้นจะน้อย โดยจะมีระดับการเลือกตอบ เป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มากปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด การใช้มาตรวัดทัศนคติแบบลิเคิร์ท สามารถใช้จำนวนข้อได้มากกว่า ทำให้ครอบคลุมประเด็นของเนื้อหาที่น่าสนใจได้อย่างกว้างขวาง ถ้าเปรียบเทียบกับวิธีการวัดทัศนคติแบบอื่น ๆ^{๑๔๔}

สรุปได้ว่าทัศนคติคือ ความโน้มเอียงทางด้านจิตใจไปในด้านใดด้านหนึ่ง ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหรือการปลุกฝังของบุคคลนั้น ๆ ว่าอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นไร ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ก็อาจจะทำให้ทัศนคติของบุคคลนั้นดี คิดในเชิงบวก แต่ถ้ากลับกัน ก็จะเป็นทัศนคติในเชิงลบได้เช่นกัน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์เห็นว่า มีผู้ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทซึ่งเป็นบางส่วนเท่านั้นมาใช้ประกอบงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย

พระมหาบุญมี (วรรณวิเศษ) อธิปญฺโญ ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิต ข้อปฏิบัติและบทบาทในการพัฒนาสังคมของพระธรรมวิสุทธิมงคล โดยศึกษาจากเอกสารและศึกษาจากภาคสนาม ด้วยการสังเกต และการสัมภาษณ์จากผู้รู้ การศึกษาวิจัยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยโดยวิธีพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวที่มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะทางการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถือธุดงค์วัตรเป็นเครื่องขัดเกลา กิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เจริญด้วยปฏิบัติ มีอาจารย์วัตรอันงดงามอย่างเสมอต้นเสมอปลายมาโดยตลอด เป็นผู้มีเอกลักษณ์ประจำตัวคือการสอนธรรมะที่เข้มงวดและจริงจัง ข้อวัตรปฏิบัติในแต่ละวัน เป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

บทบาทการพัฒนาสังคมของท่านในด้านการปกครอง การเผยแผ่ สาธารณสงเคราะห์ การทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือสังคมและประเทศชาตินั้น ได้รับผลออกมาเป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง โดยสรุปการพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ

^{๑๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

- ๑) ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น
- ๒) ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๕๐}

ภาวินี เฟ็งศาสดร์ ได้ศึกษาบทบาทของครอบครัวและพระพุทธศาสนาต่อการป้องกันอาชญากรรม ผลจากการศึกษาพบว่าหากครอบครัวได้ทำหน้าที่หลักสำคัญได้แก่การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดใหม่ให้มีคุณธรรม มีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมโดยเฉพาะการนับถือพระพุทธศาสนาให้บุตรหลานในครอบครัวเกรงกลัวต่อบาป ก็จะช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาก็มีส่วนในการช่วยป้องกันอาชญากรรม^{๕๑}

คณิงนิตย์ จันทบุตร ทำวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” การศึกษาพบว่า “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำลงในช่วงพัฒนาประเทศเป็นสมัยใหม่ ความนิยมในเทคโนโลยีทำให้ศาสนาถูกละเลยความสำคัญ วัดลดบทบาทด้านการศึกษาโดยถูกมองว่าการศึกษาแบบเดิมขัดแย้งต่อการพัฒนาประเทศ บทบาทที่เหลือของพระสงฆ์จึงเป็นบทบาทด้านพิธีกรรมและการสงเคราะห์ทางจิต^{๕๒}

สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์มีอยู่หลายส่วนหลายด้านซึ่งล้วนแล้วแต่มีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมและชุมชนอย่างมากด้วยเหตุผลที่ว่า พระสงฆ์เป็นสถาบันที่เป็นที่พึ่งทั้งทางด้านจิตใจและกาย โดยเฉพาะเรื่องจิตใจถือว่าพระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการอบรมขัดเกลาจิตใจของประชาชนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและความเชื่อ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและความเชื่อรวมไปถึงหลักธรรม ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมากซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้ามา ดังนี้

^{๕๐} พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๙-๑๔.

^{๕๑} ภาวินี เฟ็งศาสดร์, “บทบาทของครอบครัวและพุทธศาสนาต่อการป้องกันอาชญากรรม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

^{๕๒} คณิงนิตย์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖.

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาชั้นปี ๔ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัย มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคัมภีรวิทยา มีทศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนา ปรัชญา และวิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่า ปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์ จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๕๓}

พระศรีรัชมงคลบัณฑิต ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เกษตรกร ๔ ใน ๕ เป็นหนี้และกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและ ธกส. มีความรู้หลักธรรมที่จะไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ถูกต้องในหลายประเด็น สำหรับหลักธรรมที่นำไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้แก่ ปัญหาการตกงาน ไม่มีงานทำ แก้ได้ โดยให้ทุกคนขยันในการทำงานและพอใจเอาใจใส่ในการทำงานนั้น ๆ ส่วนปัญหาหนี้สินนั้น เกษตรกรแก้ไขด้วยการงดเว้นอบายมุขทุกชนิดและมีความขยันในการเก็บหอมรอมริบไว้ใช้ นอกจากนี้มีข้อเสนอแนะไว้ว่า ขอให้

^{๑๕๓} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์, ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม), (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

เกษตรกรชายัน อดทน อดออม ประหยัด เดินทางสายกลาง และลดบายมุขทุกชนิด รวมทั้งดำเนินชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย^{๑๕๔}

เพชรรัตน์ ศรีเมือง ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้มาขอใช้บริการที่มีต่อการบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการจำนวน ๒๐๐ คน ที่มีต่อการบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในช่วงตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๑ พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ พบว่า ผู้มาใช้บริการโดยส่วนรวมและจำแนกเพศ มีความคิดเห็นต่อการบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายได้ พบว่า ผู้มาใช้บริการดังกล่าวมีความคิดเห็นต่อการบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสอบสวน อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านอื่น ๆ ด้านกระบวนการสอบสวน และด้านบุคลากร^{๑๕๕}

จากการทบทวนงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเชื่อและระบบความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งพระสงฆ์ก็ได้อาศัยนำเอาหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการนำประชาชนปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นบทบาทของพระสงฆ์

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้างานวิจัยในเรื่องนี้จำนวนมากซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

วงศ์กร เจียมเผ่า ได้วิจัยเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการทำผิดของเด็กและเยาวชนศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ และเห็นว่า ถ้าได้มีการรณรงค์

^{๑๕๔} พระศรีรัชมงคลบัณฑิต, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด”, งานวิจัยอิสระ, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๑๕๕} เพชรรัตน์ ศรีเมือง, “ความคิดเห็นของผู้มาใช้บริการที่มีต่อการบริการเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสอบสวน สถานีตำรวจภูธร อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสารคาม), ๒๕๕๑, หน้า ๗๖.

ให้ความสำคัญแก่บทบาทในการเทศนา อบรมและสั่งสอนของพระสงฆ์ให้แก่เด็ก และเยาวชน จะเป็นการช่วยให้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนลดลงได้มาก และยังพบว่า บทบาทในการเป็นแบบฉบับที่ดีของพระสงฆ์ซึ่งพระสงฆ์มีความเห็นตรงกันว่า การประพฤติตนตามพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอและตามหลักศีลธรรมถือได้ว่าเป็นแบบฉบับที่ดี อันเป็นผลให้เด็กและเยาวชนยอมรับ และเชื่อถือ ในการอบรมสั่งสอนของพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น^{๑๕๖}

งามตา วนินทานนท์ ได้ทำการศึกษา ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร ผลการวิจัยพบว่าบิฑามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นบิฑามารดาที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า หมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นในปริมาณสูง สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรวัยรุ่นเพื่อปลูกฝังหลักคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจตคติ หรือมโนธรรมของแต่ละบุคคล^{๑๕๗}

พระกฤตพจน์ (หวานดี) สุทธิจิตโต ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ พรรษาที่อุปสมบท สมณศักดิ์ วุฒิการศึกษาทางโลกและวุฒิการศึกษาทางธรรมประชากรเป็นเจ้าอาวาสพำนักประจำอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มี

^{๑๕๖} วงศกร เจียมเผ่า, “บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน : ศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์”, วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), บทคัดย่อ.

^{๑๕๗} งามตา วนินทานนท์, “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐, (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒.

ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้^{๕๔}

สรุปเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์จากการทบทวนงานวิจัย จะเห็นว่าพระสงฆ์ มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการในสังคม ซึ่งพระสงฆ์จะเป็นผู้ชักนำ และชี้ทางให้กับประชาชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสุขหรือด้านอื่น ๆ พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว

๒.๕.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน มีผู้ศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากซึ่งสามารถนำมาประกอบงานวิจัย ดังนี้

กฤษณา บุรณะพงศ์ ได้ศึกษาในผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว ในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการอบรมด้านคุณธรรมแก่เยาวชนในครอบครัวโดยศึกษาลักษณะ ๓ ด้าน คือ ความสำนึกในคุณธรรมของผู้สูงอายุ ความพึงพอใจในการสืบทอดคุณธรรม และความสำเร็จในการอบรมด้านคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความสำนึกในคุณธรรมสูง และมีความพึงพอใจในการทำหน้าที่สืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชน และต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายประการที่ทำให้ประสบความสำเร็จในบทบาทดังกล่าว^{๕๕}

พระมหาวิสมัญญา ทวยไธสงค์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากร /กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท

^{๕๔} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๕๕} กฤษณา บุรณะพงศ์, “ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๘.

ของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มและพื้นที่ทำการศึกษา คือกลุ่มสังฆะสมถ์พริย ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประการ คือ ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์และบทบาทในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กร ๒. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคม ขั้นตอนการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร^{๑๐๐}

สรุปได้ว่าพระสงฆ์ถือเป็นหลักในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้กำหนดรูปแบบและวิธีการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามียุวกิจการศึกษามากจากการศึกษางานวิจัยก็ได้มีผู้วิจัยศึกษาเรื่องนี้ไว้มากเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัยแต่ละเล่มก็มีความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อหาและบทสรุป ดังนั้น จึงสรุปจากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และวัดในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

๒.๕.๕ งานวิจัยอื่น ๆ

นอกจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ความเชื่อ และบทบาทของพระสงฆ์แล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษางานวิจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้เพื่อประกอบงานวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย

ร้อยตรีประสพสุข พันธุ์ประยูร ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า “ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นกรณีศึกษามีความคล้ายกัน ได้แก่ ศรัทธา บารมี ปฏิปทา สามัคคีธรรม กิจกรรมเกื้อกูล จาริตประเพณี กลุ่มอนุรักษ องค์กรต่าง ๆ หน่วยราชการและวิธีการนอกแบบ บทบาทของพระสงฆ์เป็นที่ยอมรับของประชาชน และจะช่วยอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี^{๑๐๑}

ใหม่ เฉตรโธสง ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระบัณฑิตในการพัฒนาชุมชนโดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระบัณฑิตในสองลักษณะคือ การให้การศึกษากับการเผยแผ่ ผลการศึกษาพบว่าในแง่การให้การศึกษ พระบัณฑิตที่ศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้ว

^{๑๐๐} พระมหาวิมลญาณ ทูโยโธสงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสังฆะสมถ์พริย จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์ **พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๐๑} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย”, หน้า ๒๘.

ออกปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนวิชาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมากที่สุด ส่วนในแง่ของการเผยแผ่พบว่า พระบัณฑิตออกเผยแผ่ให้การอบรมตามสถานศึกษามากที่สุด^{๑๖๒}

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ ได้ศึกษาบทบาทของ พระมหาโมคคัลลานเถระ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิภาณู การเป็นสมณทูตในทิวโลกและยมโลก แล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๑๖๓}

พระมหาสนธิ์ สนฺติกโร ได้ศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรม ได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อนก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูพนินรุตติ มหานินรุตติ เนตติ เปฏโกปเทส และวัณณนีติ^{๑๖๔}

^{๑๖๒}ใหม่ เจริญไชสง, “บทบาทของพระบัณฑิตในการพัฒนาชุมชน”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๒.

^{๑๖๓}พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **ปริยญาพุทธศาสนตรมหามัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๑๖๔}พระมหาสนธิ์ สนฺติกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหามัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำเอาหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิกอบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือชุมชนวัดโนนเมือง ที่พระครูศีลวราภรณ์ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลูกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรม กลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริม ขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเน้นการฝายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๑๖๕}

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ พรรษาที่อุปสมบท สมณศักดิ์ วุฒิการศึกษาทางโลกและ วุฒิการศึกษาทางธรรม ประชากรเป็นเจ้าอาวาสพำนักประจำอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อยกว่าเจ้าอาวาสที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคม และด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่น เพราะสภาวะ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อย่างไรก็ตาม การเป็นผู้นำที่ดี มีธรรมะ มีความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถประยุกต์หลักธรรมมาใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมในแต่ละด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนำหลักธรรม

^{๑๖๕} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตสีโล), **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

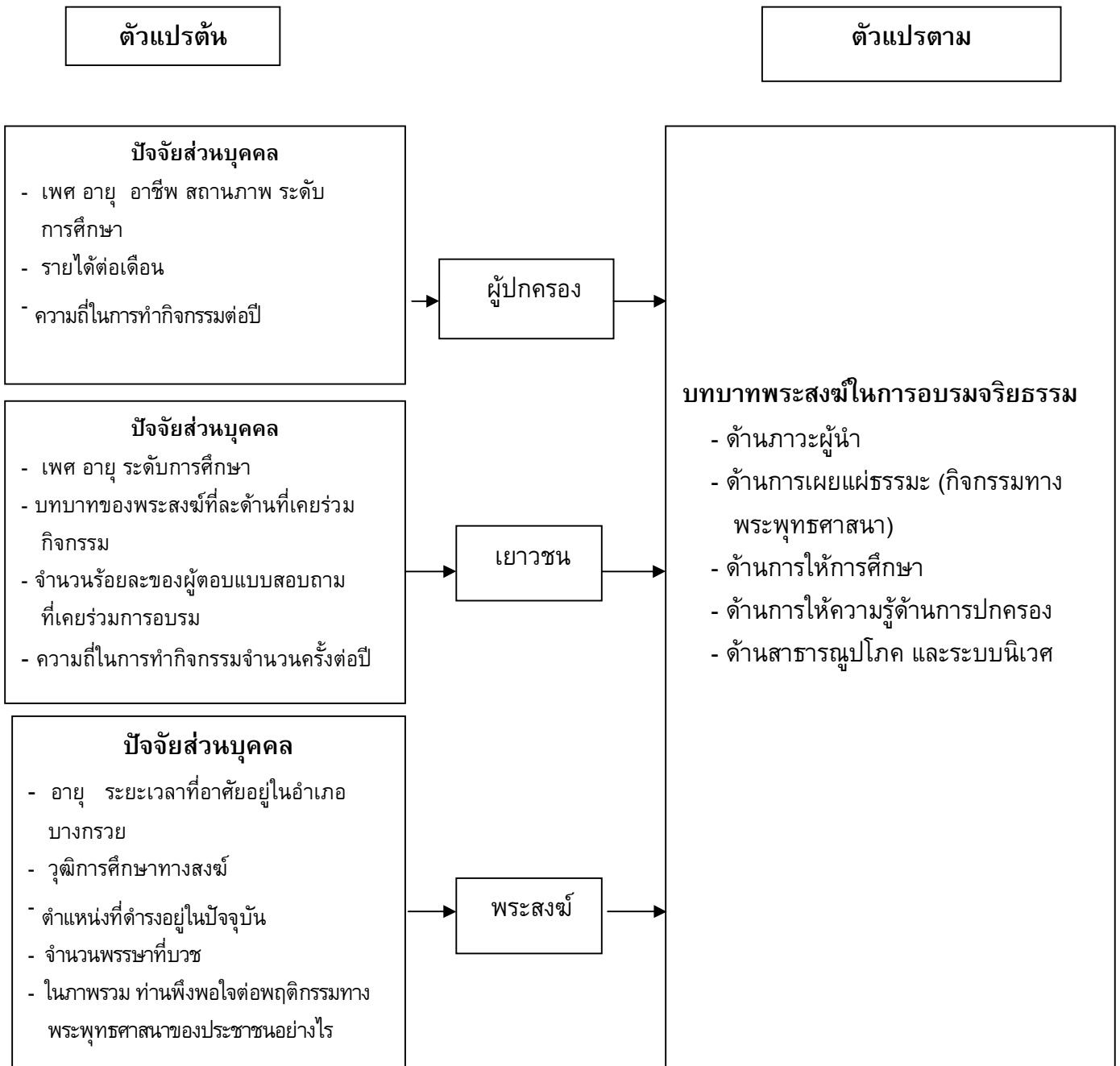
ทางพระพุทธศาสนา ไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมที่ได้
รับฟังไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนได้^{๑๖๖}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ
บทบาท แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมและความพึงพอใจรวมถึงทัศนคตินั้น จะเห็นว่ามีผู้
แสดงแนวความคิดและมีทฤษฎีมากมายที่ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว จากการศึกษามาแล้ว จึงทำ
ให้ทราบและเข้าใจในเรื่องบทบาทเป็นอย่างดีและจะนำไปสู่การศึกษาว่าการอบรมจริยธรรม
แก่เยาวชนของพระสงฆ์ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ว่ามีบทบาทเช่นไร ซึ่งผู้วิจัย
ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังนี้

^{๑๖๖} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัด
สมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๔.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยได้กำหนดตามตัวแปรอิสระคือปัจจัยส่วนบุคคลอันได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม ความถี่ในการทำกิจกรรมต่อปี และตัวแปรตาม คือปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ บทบาทพระสงฆ์ ในการอบรมจริยธรรม ซึ่งปรากฏตามโครงสร้างดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยโดยมีหลักการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชนและพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๒,๖๘๒ รูป/คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มแบบเจาะจงมาจากกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชนและพระสงฆ์ จำนวน ๒,๖๘๒ รูป/คน ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๐ รูป/คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จากข้อมูลข้างต้นผู้ทำการวิจัยจึงได้ทำการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการกำหนดจากกลุ่มประชากร จากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่ม เมื่อคำนวณแล้วได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๒๐๐ รูป/คน จากนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือสุ่มเอาผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๘๐ คน กลุ่มเยาวชนจำนวน ๘๐ คน และกลุ่มพระสงฆ์จำนวน ๒๐ รูป รวมแล้วทั้งหมด ๒๐๐ รูป/คน เพื่อเป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะและการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้
- ๒) กำหนดกรอบ แนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
- ๗) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมจริยธรรม เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และความถี่ต่อปีในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชน และกลุ่มของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตรฐานประเมินค่า (Numerical Rating Scale)^๑ มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
๔	หมายถึง	เห็นด้วย
๓	หมายถึง	ไม่แน่ใจ
๒	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
๑	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire)

๓. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) พระมหาอำนาจ อัสสุการี, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) พระมหาสม กลยาโณ, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๑ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสหวิชาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๘ - ๑๔๐.

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC)^๒ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ถึง ๑.๐ มีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach)^๓ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๖

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าคณะอำเภอบางกรวย เพื่อขอความร่วมมือไปยังกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชน และกลุ่มพระสงฆ์ที่มีส่วนในการเข้าอบรมจริยธรรมในอำเภอ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบบังเอิญ (Convenience or Accidental Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่เป็นคฤหัสถ์และพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๒๐๐ รูป/คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้ปกครองจำนวน ๙๐ คน กลุ่มเยาวชน จำนวน ๙๐ คนและกลุ่มพระสงฆ์จำนวน ๒๐ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓ – ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓ รวมใช้ระยะเวลา ๒๐ วัน

^๒ เรืองदैยวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๓ Cronbach, Lee J. *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 223.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓) การวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

(๒) ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ใช้สถิติการวิเคราะห์เป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้^๔

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า	น้อยที่สุด

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศีลขบถบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ คน โดยแยกเป็น ๓ กลุ่มตัวอย่าง คือ ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๘๐ คน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน จำนวน ๘๐ คน และความคิดเห็นของกลุ่ม พระภิกษุ จำนวน ๒๐ รูป มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูล ทาง สังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ความคิดเห็นของผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อขบถบาทของ พระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ตอนที่ ๑ กลุ่มผู้ปกครอง

ตอนที่ ๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๑.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจต่อขบถบาทของพระสงฆ์

ตอนที่ ๑.๓ ข้อเสนอแนะ และปัญหาการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

ตอนที่ ๒ กลุ่มเยาวชน

ตอนที่ ๒.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจต่อขบถบาทของพระสงฆ์

ตอนที่ ๒.๓ ข้อเสนอแนะ และปัญหาการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

ตอนที่ ๓ กลุ่มพระสงฆ์

ตอนที่ ๓.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๓.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจต่อขบถบาทของพระสงฆ์

ตอนที่ ๓.๓ ข้อเสนอแนะ และปัญหาการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

๔.๒ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

ตอนที่ ๑ กลุ่มผู้ปกครอง

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (กลุ่มผู้ปกครอง จำนวน ๙๐ คน)

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ปกครอง จำแนกตาม เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๙๐)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๔๒	๔๖.๗๐
หญิง	๔๘	๕๓.๓๐
อายุ		
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๗	๑๘.๘๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๔๔	๔๘.๘๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๑๕	๑๖.๗๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๑๒	๑๓.๓๐
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๒	๒.๒๐
อาชีพ		
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๑๕	๑๖.๗๐
พนักงานบริษัทเอกชน	๓๐	๓๓.๓๐
รับจ้าง	๒๙	๓๒.๒๐
เกษตรกร	๗	๗.๘๐
อื่น ๆ	๙	๑๐.๐๐
สถานภาพ		
โสด	๓๒	๓๕.๖๐
สมรสอยู่ด้วยกัน	๔๒	๔๖.๗๐
หย่าร้าง	๑๖	๑๗.๘๐

ระดับการศึกษา		
ป.๔ หรือ ป.๖	๑๒	๑๓.๓๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๑๖	๑๗.๘๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ /ปวช.	๑๙	๒๑.๑๐
อนุปริญญา/ปวส.	๑๕	๑๖.๗๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๘	๓๑.๑๐
รายได้ต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	๓	๓.๓๐
๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐	๒๘	๓๑.๑๐
๕,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐	๑๗	๑๘.๙๐
๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐	๑๕	๑๖.๗๐
๒๐,๐๐๑ – ๒๕,๐๐๐	๒๗	๓๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๐ รองลงมาคือเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๐ ตามลำดับ

ส่วนอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙๐ รองลงมาคือ อายุ ๒๑ – ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙ ถัดมาคืออายุ ๔๑ – ๕๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ อายุ ๕๑ – ๖๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ น้อยที่สุดคืออายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ ๒.๒๐ เท่านั้น

ในส่วนอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒๐ รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๐ ถัดมาคืออาชีพ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ ต่อมาคืออาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ น้อยที่สุดคืออาชีพเกษตรกรมีเพียงร้อยละ ๗.๘๐ เท่านั้น

ส่วนสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคู่สมรสและอยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๐ รองลงมาคือเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๐ น้อยที่สุดคือหย่า/ร้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๐ ตามลำดับ

ส่วนระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑๐ รองลงมาเป็น ม.๖/ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๐ ถัดมาคือ ม.๓ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๐ ต่อมาคืออนุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ น้อยที่สุดคือการศึกษา ระดับ ป.๔ หรือ ป.๖ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ ตามลำดับ

ในส่วนรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ ๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑๐ รองลงมาคือ ๒๐,๐๐๑ – ๒๕,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ ถัดมาคือ ๕,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๐ ต่อมา ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ น้อยที่สุดคือผู้ไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๐ ตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีซึ่งมีทั้งหมด ๕ ด้านได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ แสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๗

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม (n = ๘๐)

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านภาวะผู้นำ	๔.๓๕	.๖๔๖	มาก
๒. ด้านการเผยแพร่ธรรม	๔.๑๗	.๘๗๒	มาก
๓. ด้านการให้การศึกษา	๔.๒๙	.๗๑๘	มาก
๔. ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๓.๘๗	.๙๙๐	มาก
๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๔.๑๓	.๘๕๐	มาก
ภาพรวม	๔.๑๖	.๗๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๑๖$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านภาวะผู้นำ (n = ๙๐)

ด้านภาวะผู้นำ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน	๔.๓๔	.๗๒๑	มาก
๒. เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน	๔.๒๓	.๗๓๗	มาก
๓. นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาออกสถานที่	๓.๙๗	๑.๑๕๖	มาก
๔. เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม	๔.๔๖	.๖๕๖	มาก
๕. เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน	๔.๔๔	.๖๗๒	มาก
๖. เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน	๔.๔๘	.๖๕๗	มาก
๗. เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี	๔.๕๓	.๖๕๗	มาก
ภาพรวม	๔.๓๕	.๖๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านภาวะผู้นำ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๕$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแผ่ธรรม (n = ๙๐)

ด้านการเผยแผ่ธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดฝึกอบรมแก่พระภิกษุสามเณร	๔.๒๑	๑.๑๒๗	มาก
๒. จัดฝึกอบรมทางธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ	๓.๙๗	๑.๑๖๖	มาก
๓. จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานี่สวดมนต์	๓.๙๘	๑.๐๘๑	มาก
๔. จัดอบรมธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๔.๒๑	๑.๐๖๕	มาก
๕. จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน	๔.๒๓	.๙๐๐	มาก
๖. จัดให้มีนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมภายในวัด	๔.๒๙	.๙๑๕	มาก
๗. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา	๔.๒๘	.๗๙๔	มาก
ภาพรวม	๔.๑๗	.๘๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการเผยแผ่ธรรม โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษา (n = ๙๐)

ด้านการให้การศึกษา	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน	๔.๓๖	.๘๑๒	มาก
๒. ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน	๔.๒๓	.๗๖๕	มาก
๓. เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ	๔.๒๙	.๘๑๑	มาก
๔. สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมทางธรรมะ	๔.๓๙	.๖๖๕	มาก
๕. จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๔.๓๖	.๘๗๘	มาก
๖. จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด	๔.๒๐	.๙๘๕	มาก
๗. จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วยพุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด	๔.๑๘	๑.๐๓๔	มาก
ภาพรวม	๔.๒๙	.๗๑๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้การศึกษา โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง (n = ๙๐)

ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมือง แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด	๓.๖๓	๑.๑๓๖	มาก
๒. ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร	๓.๘๔	๑.๑๗๐	มาก
๓. จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๓.๗๖	๑.๒๑๑	มาก
๔. จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๓.๘๔	๑.๑๑๕	มาก
๕. สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น	๔.๑๐	.๙๘๔	มาก
๙. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแลภายในชุมชน	๓.๙๒	๑.๐๓๐	มาก
๑๐. มีการสอนหรือเชิญผู้มีความรู้ทางด้านปกครองมาให้ความรู้	๓.๘๙	๑.๑๕๖	มาก
ภาพรวม	๓.๘๗	.๙๙๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ (n = ๙๐)

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุมความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนในวัด	๔.๐๘	๑.๐๖๒	มาก
๒. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และ สาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน	๓.๙๑	๑.๐๖๗	มาก
๓. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ	๔.๒๒	.๘๕๘	มาก
๔. สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การพัฒนาท้องถิ่น	๔.๒๙	.๘๑๑	มาก
ภาพรวม	๔.๑๓	.๘๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๓$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นมานั้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ

๑. ด้านเนื้อหาสาระ ร้อยละ ๓๑ บอกว่ามีสาระมาก ๆ และอยากให้จัดกิจกรรมเสริมสร้างชุมชนขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมอบรมของเยาวชนที่มีอยู่ โดยส่วนมากอยากให้มีการอบรมเป็นโครงการ และมีงบประมาณอุดหนุนเหมือนรูปแบบการอบรมจริยธรรมเยาวชน และทุกคนมองเห็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และอยากให้อบรมบุตรหลาน โดยเพิ่มตารางการอบรมให้มากกว่านี้

๒. ด้านบทบาทพระสงฆ์ ร้อยละ ๒๕ มีความเชื่อมั่นพระสงฆ์มากขึ้นโดยการเน้นเนื้อหาสาระว่าญาติโยมได้รับความรู้จากการอบรมมากขึ้น และทำให้เกิดความเชื่อมั่นในหลักธรรมและพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติด้วยตัวเอง และอยากให้จัดขยายโครงการให้ครอบคลุมทั่วไป

โดยจัดเต็มรูปแบบในอนาคต และมีความต้องการอยากให้พระสงฆ์ให้ความรู้ประชาชน และเยาวชนมากขึ้น และเป็นห่วงว่าหนุ่มสาวปัจจุบันไม่ค่อยสนใจธรรมกันมักชอบเที่ยวเตร่

๓. ด้านเหตุผลส่วนตัว จำนวนร้อยละ ๑๕ ของผู้ตอบแบบสอบถาม บอกว่าหาเวลาไม่ค่อยได้ ไม่พร้อมจะเข้ามารับการอบรม เพราะต้องประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว เพราะฐานะยากจน ขาดทุนทรัพย์ และไม่มีเวลายานพาหนะมาเข้ารับการอบรมในโครงการคณะสงฆ์ที่จัดขึ้น

๔. ด้านสถานที่ ร้อยละ ๙ ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า สถานที่อยู่ไกล ห้องน้ำไม่เพียงพอ เมื่อมีการอบรมจำนวนคนมาก ๆ และสถานที่ไม่ค่อยเพียงพอที่จะได้พักผ่อนยามเวลาว่าง เพราะที่นอนกับที่อบรมอยู่ในสถานที่เดียวกัน และเมื่อเข้าหน้าฝนช่วงกลางคืนแสงสว่างไม่เพียงพอ และยวดยานพาหนะไม่มีหลังคาทำให้เปียก ไม่สบาย จึงไม่ยากให้บุตรหลานมาอบรม และบางวัดก็กำลังบูรณะยังไม่พร้อมจะจัดการอบรม

๕. ไม่มีข้อเสนอแนะ / ไม่มีปัญหา ร้อยละ ๑๐

ตอนที่ ๒ กลุ่มเยาวชน

๔.๔ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (กลุ่มเยาวชน จำนวน ๙๐ คน)

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยทั่วไปของเยาวชน จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละด้านที่เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ และความถี่ในการทำกิจกรรมจำนวนครั้งต่อไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๙๐)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๔๙	๕๔.๔๐
หญิง	๔๑	๔๕.๖๐
อายุ		
๑๓ ปี	๑๒	๑๓.๓๐
๑๔ ปี	๙	๑๐.๐๐
๑๕ ปี	๒๐	๒๒.๒๐
๑๖ ปี	๑๔	๑๕.๖๐
๑๗ ปี	๓๕	๓๘.๙๐
ระดับการศึกษา		
ม. ๑	๑๒	๑๓.๓๐
ม. ๒	๖	๖.๗๐
ม. ๓	๓๓	๓๖.๗๐
ม. ๖/ปวช.	๒๙	๓๒.๒๐
อนุปริญญา/ปวส.	๑๐	๑๑.๑๐
บทบาทของพระสงฆ์ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ		
ด้านภาวะผู้นำ	๖	๖.๗๐
ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๓๖	๔๐.๐๐
ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๓๕	๓๘.๙๐
ด้านการให้การศึกษา	๔	๔.๔๐

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๙	๑๐.๐๐
จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์		
ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๖๑	๖๗.๘๐
ด้านการศึกษา	๑๙	๒๑.๑๐
ด้านสาธารณูปโภค	๑๐	๑๑.๑๐
ความถี่ในการทำกิจกรรมจำนวนครั้งต่อปี		
๕ - ๑๐ ปี	๔๗	๕๒.๒๐
๑๑ - ๒๐ ปี	๑๙	๒๑.๑๐
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๐	๑๑.๑๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๑๐	๑๑.๑๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๔	๔.๔๐

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔๐ รองลงมาคือเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๖๐ ตามลำดับ

ส่วนอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘๐ รองลงมาคืออายุ ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๐ ถัดมาคืออายุ ๑๖ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๐ ถัดมาคืออายุ ๑๓ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ น้อยที่สุดคืออายุ ๑๔ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ตามลำดับ

ส่วนระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗๐ รองลงมาคือ ม.๖/ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๐ ถัดมาคือ ม.๑ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ ถัดมาคือ อนุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๐ น้อยที่สุดคือมีการศึกษาระดับชั้น ม.๒ มีเพียงร้อยละ ๖.๗๐ เท่านั้น

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่เข้าร่วมด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมาเป็นด้านการให้การศึกษาคิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘๐ ถัดมาด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ถัดมาด้านภาวะผู้นำ คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๐ น้อยที่สุดคือกิจกรรมด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๐ ตามลำดับ

ส่วนจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๘๐ รองลงมาด้านให้การศึกษาคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๐ และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๐ ตามลำดับ

ส่วนความถี่ในการทำกิจกรรมจำนวนครั้งต่อปีของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มี ๕ - ๑๐ ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๒๐ รองลงมา ๑๑ - ๒๐ ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๐ ถัดมา ๒๑ - ๓๐ และ ๓๑ - ๔๐ ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๐ และ ๔๑ - ๕๐ ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๐ ตามลำดับ

๔.๕ ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีทั้งหมด ๕ ด้าน ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ แสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๙ - ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม (n = ๙๐)

ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านภาวะผู้นำ	๔.๗๕	.๓๙๗	มาก
๒. ด้านการเผยแพร่ธรรม	๔.๕๗	.๕๕๕	มาก
๓. ด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้	๔.๖๔	.๕๘๒	มาก
๔. ด้านการปกครอง	๔.๓๗	.๗๓๗	มาก
๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๔.๔๗	.๖๗๐	มาก
ภาพรวม	๔.๕๖	.๕๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมนั้น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = ๔.๕๖) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ด้านภาวะผู้นำ (n = ๙๐)

ด้านภาวะผู้นำ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน	๔.๗๔	.๔๓๙	มาก
๒. เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน	๔.๘๓	.๕๐๓	มาก
๓. นำชาวบ้านไปทัศนศึกษานอกสถานที่	๔.๕๓	.๖๔๐	มาก
๔. เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม	๔.๗๗	.๔๒๕	มาก
๕. เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน	๔.๗๙	.๔๑๐	มาก
๖. เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน	๔.๘๑	.๓๙๔	มาก
๗. เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี	๔.๗๗	.๔๒๕	มาก
ภาพรวม	๔.๗๕	.๓๙๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านภาวะผู้นำนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๗๕$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรม (n = ๙๐)

ด้านการเผยแพร่ธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดฝึกอบรมแก่พระภิกษุสามเณร	๔.๕๖	.๖๐๒	มาก
๒. จัดฝึกอบรมทางธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ	๔.๕๐	.๗๒๓	มาก
๓. จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานี่สวดมนต์	๔.๕๓	.๗๖๗	มาก
๔. จัดอบรมธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๔.๗๐	.๔๖๑	มาก
๕. จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน	๔.๕๙	.๖๓๔	มาก
๖. จัดให้มีนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมภายในวัด	๔.๖๘	.๖๕๐	มาก
๗. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา	๔.๔๓	.๗๘๐	มาก
ภาพรวม	๔.๕๗	.๕๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการเผยแพร่ธรรมนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษา (n = ๙๐)

ด้านการให้การศึกษา	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน	๔.๖๔	.๕๔๗	มาก
๒. ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน	๔.๖๙	.๖๑๒	มาก
๓. เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ	๔.๖๒	.๖๘๐	มาก
๔. สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมทางธรรมะ	๔.๖๘	.๖๖๘	มาก
๕. จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๔.๖๘	.๖๖๘	มาก
๖. จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด	๔.๕๗	.๖๘๘	มาก
๗. จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วยพุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด	๔.๖๐	.๖๓๒	มาก
ภาพรวม	๔.๖๔	.๕๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้ศึกษานั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๖๔$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง (n = ๙๐)

ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมือง แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด	๔.๑๙	.๖๘๕	มาก
๒. ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร	๔.๓๓	.๘๓๕	มาก
๓. จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๔.๓๘	.๘๓๑	มาก
๔. จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๔.๔๔	.๘๘๘	มาก
๕. สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น	๔.๔๘	.๙๒๗	มาก
๘. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแลภายในชุมชน	๔.๓๑	.๗๗๔	มาก
๑๐. มีการสอนหรือเชิญผู้มีความรู้ทางด้านการศึกษา มาให้ความรู้	๔.๔๘	.๗๕๓	มาก
ภาพรวม	๔.๓๗	.๗๓๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ (n = ๙๐)

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุมความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนในพื้นที่	๔.๔๑	.๗๙๒	มาก
๒. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และ สาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน	๔.๓๑	.๘๑๖	มาก
๓. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ	๔.๕๐	.๗๐๗	มาก
๔. สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่น	๔.๖๔	.๖๙๒	มาก
ภาพรวม	๔.๔๗	.๖๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๖ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

มีประเด็นสำคัญ ๕ ประเด็นด้วยกันคือ

๑. กฎระเบียบ ร้อยละ ๒๙ บอกว่าข้อบังคับเข้มงวดดี ผลดีคือรู้จักบังคับตนเองไม่ทำอะไรตามใจชอบ รู้จักกาลเทศะ ผลดีคือตนเองได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และารู้ประยุกต์ใช้ให้ตนเองได้รู้จักการเคารพกฎระเบียบ และรู้จักคุณค่าทางวัฒนธรรมทางสังคมเพิ่มขึ้น

๒. เนื้อหาสาระและกิจกรรมร้อยละ ๒๘ มีความคิดเห็นว่าจะได้รับความสนุกสนาน ได้รับการอบรมมีสาระดีสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓. ด้านเวลาการให้การอบรมร้อยละ ๒๕ มีความคิดเห็นว่าอยากให้จัดระยะเวลาสั้น ๆ ไม่เกิน ๒ วัน และเวลาพักผ่อนน้อยไปหน่อย และอยากให้มีการพักผ่อนช่วงกลางวันสัก ๓ ชั่วโมง

๔. สถานที่ร้อยละ ๑๐ อยากให้มีที่พักผ่อนแยกออกจากสถานที่ให้การอบรม เพราะไม่สะดวกในการเก็บสัมภาระ และไม่มีสถานที่พักในเวลาว่าง และห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำไหลไม่ต่อเนื่อง

๕. ไม่มีปัญหา ร้อยละ ๘ บอกว่าไม่มีข้อเสนอแนะ/ไม่มีปัญหา

ตอนที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุ

๔.๗ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (กลุ่มพระภิกษุ จำนวน ๒๐ รูป)

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยทั่วไปของกลุ่มพระภิกษุ จำแนกตาม อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางกรวยจนถึงปัจจุบัน วุฒิการศึกษาทางคณะสงฆ์ ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน จำนวนพรรษาที่บวช ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนาของประชาชนในภาพรวม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๕ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๒๐)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
๒๑ - ๓๐ ปี	๘	๔๐.๐๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๘	๔๐.๐๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๒	๑๐.๐๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๑	๕.๐๐
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๑	๕.๐๐
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางกรวยถึงปัจจุบัน		
ต่ำกว่า ๕ ปี	๗	๓๕.๐๐
๕ - ๑๐ ปี	๖	๓๐.๐๐
๑๑ - ๑๕ ปี	๒	๑๐.๐๐
มากกว่า ๑๕ ปี	๕	๒๕.๐๐
วุฒิการศึกษาทางสงฆ์		
นักธรรมชั้นตรี	๕	๒๕.๐๐
นักธรรมชั้นโท	๓	๑๕.๐๐
นักธรรมชั้นเอก	๘	๔๐.๐๐
เปรียญธรรมโท (๔-๖)	๑	๕.๐๐
อื่น ๆ	๓	๑๕.๐๐

ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน		
เจ้าอาวาส	๔	๒๐.๐๐
ครูสอนจริยธรรม	๔	๒๐.๐๐
พระลูกวัด	๑๑	๕๕.๐๐
อื่น ๆ	๑	๕.๐๐
จำนวนพรรษาที่บวช		
๑ - ๕ พรรษา	๙	๔๕.๐๐
๖ - ๑๐ พรรษา	๕	๒๕.๐๐
๑๑ - ๒๐ พรรษา	๓	๑๕.๐๐
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓	๑๕.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า อายุส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี และ ๓๑ - ๔๐ ปี เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมาคืออายุ ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ส่วนอายุระหว่าง ๕๑ - ๖๐ และ มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐ ตามลำดับ

ส่วนระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางกรวยจนถึงปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ต่ำกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐ รองลงมาคือ ๕ - ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ ถัดมากคือมากกว่า ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ น้อยที่สุดคือระหว่าง ๑๑ - ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ตามลำดับ

ส่วนวุฒิการศึกษาทางสงฆ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ามีวุฒินักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมาคือนักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ส่วนนักธรรมชั้นโท และอื่น ๆ มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ น้อยที่สุดคือเปรียญธรรมโท(๔-๖) คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐ ตามลำดับ

ส่วนตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพระลูกวัด คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๐๐ ส่วนเจ้าอาวาส และครูสอนศีลธรรม มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ น้อยที่สุดคือ อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐ ตามลำดับ

ส่วนจำนวนพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุพรรษาระหว่าง ๑ -๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐ รองลงมาคือ ๖ -๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ส่วนจำนวน ๑๑ -๒๐ และมากกว่า ๒๐ พรรษามีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ ตามลำดับ

๔.๘ ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีซึ่งมีทั้งหมด ๕ ด้านได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ แสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๑๖ - ๔.๒๑

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม (n = ๒๐)

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านภาวะผู้นำ	๔.๐๔	.๖๒๙	มาก
๒. ด้านการเผยแพร่ธรรม	๓.๘๘	.๘๗๖	มาก
๓. ด้านการให้การศึกษา	๓.๙๕	.๖๗๔	มาก
๔. ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	๓.๔๓	.๙๖๓	มาก
๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	๓.๗๙	.๘๖๓	มาก
ภาพรวม	๓.๘๒	.๗๓๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๘๒$) และเมื่อจำแนกเป็น รายด้านแล้ว พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านภาวะผู้นำ (n = ๒๐)

ด้านภาวะผู้นำ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน	๔.๐๕	.๗๕๙	มาก
๒. เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน	๓.๗๕	.๙๑๐	มาก
๓. นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาออกสถานที่	๓.๔๕	๑.๒๗๖	มาก
๔. เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม	๔.๓๐	.๖๕๗	มาก
๕. เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน	๔.๒๐	.๖๙๖	มาก
๖. เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน	๔.๒๐	.๖๙๖	มาก
๗. เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี	๔.๓๕	.๗๔๕	มาก
ภาพรวม	๔.๐๔	.๖๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านภาวะผู้นำนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ธรรม (n = ๒๐)

ด้านการเผยแพร่ธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดฝึกอบรมแก่พระภิกษุสามเณร	๓.๙๕	๑.๒๗๖	มาก
๒. จัดฝึกอบรมทางธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ	๓.๕๕	๑.๒๓๔	มาก
๓. จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานี่สวดมนต์	๓.๖๕	๑.๐๔๐	มาก
๔. จัดอบรมธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๓.๙๐	๑.๑๖๕	มาก
๕. จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน	๓.๙๕	.๙๔๕	มาก
๖. จัดให้มีนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมภายในวัด	๔.๐๐	.๙๑๘	มาก
๗. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา	๔.๑๕	.๘๑๓	มาก
ภาพรวม	๓.๘๘	.๘๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการเผยแพร่ธรรมนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้การศึกษ (n = ๒๐)

ด้านการให้การศึกษา	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน	๔.๐๕	.๘๘๗	มาก
๒. ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน	๓.๘๐	.๗๖๘	มาก
๓. เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ	๔.๐๐	.๗๙๕	มาก
๔. สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมทางธรรมะ	๔.๑๐	.๖๔๑	มาก
๕. จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ	๔.๑๐	.๙๑๒	มาก
๖. จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด	๓.๘๕	.๙๘๘	มาก
๗. จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วยพุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด	๓.๗๕	๑.๑๑๘	มาก
ภาพรวม	๓.๙๕	.๖๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๙ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้การศึกษานั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้พระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง (n = ๒๐)

ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมือง แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด	๓.๑๕	๑.๑๓๗	มาก
๒. ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร	๓.๔๕	๑.๒๓๔	มาก
๓. จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๓.๑๕	๑.๑๘๒	มาก
๔. จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด	๓.๔๕	๑.๑๙๑	มาก
๕. สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น	๓.๘๐	.๙๕๑	มาก
๙. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแลบุคลากรภายในชุมชน	๓.๕๕	๑.๐๕๐	มาก
๑๐. มีการสอนหรือเชิญผู้มีความรู้ทางด้านการศึกษา มาให้ความรู้	๓.๔๕	๑.๑๙๑	มาก
ภาพรวม	๓.๔๓	.๙๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้พระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๓$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ (n = ๒๐)

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. จัดมุ่มความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด	๓.๗๕	๑.๑๖๔	มาก
๒. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และ สาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน	๓.๕๕	๑.๐๕๐	มาก
๓. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ	๓.๙๐	.๙๑๒	มาก
๔. สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่น	๓.๙๕	.๙๒๖	มาก
ภาพรวม	๓.๗๙	.๙๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๑ อธิบายได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๑๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ ได้พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๙ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

มีข้อเสนอแนะ ๔ ประเด็น คือ

๑. การเดินทางของพระนักเผยแผ่ ร้อยละ ๔๑.๖ คือ ๕ รูป ส่วนมากให้ข้อเสนอแนะว่า หากมีการอบรมนอกสถานที่มักจะเดินทางไกลบางวัดไม่มีรถใช้ และไม่มีโยมอุปถัมภ์ จึงลำบากและบางวัดยากจนไม่มีงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านนี้โดยเฉพาะ หรือไม่มีใครช่วยเหลือด้านปัจจัยนั่นเอง ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง แต่ก็ยินดีทำงานด้านนี้

๒. งบประมาณ ร้อยละ ๒๕.๐ คือจำนวน ๓ รูป เห็นว่างบประมาณในการช่วยเหลือด้านอบรมแก่ประชาชน และเยาวชนยังน้อยเกินไป หากคิดค่าเฉลี่ยแล้ว ส่วนมากไม่มีการอบรมเป็นทางการแก่ประชาชนทั่วไป แต่มีเฉพาะเยาวชนเท่านั้น

๓. การใช้สื่อ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖ ส่วนมากปัจจุบันทันสมัยเกินไป พระสงฆ์ส่วนมากไม่รู้จักรับสื่อหรือไม่มีสื่อให้ใช้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็พอเข้าใจการใช้อยู่บ้างแต่ไม่มาก

๔. การสนใจของประชาชน คืออีกสองรูป ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า จำนวนประชาชนที่มาสนใจในการฟังเทศน์ฟังธรรมในช่วงเช้าพรรษา นั้น คือ ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖ บอกว่า ตอนบ่ายยังถือว่า มีประชาชนน้อยอยู่ที่มาฟังพระเทศน์ หากเปรียบเทียบกับประชากรอามีแค่ ร้อยละ ๓๐ เท่านั้น ที่มาฟังธรรมจริง แต่หากว่าเป็นช่วงเช้า นั้น มีถึงร้อยละ ๘๐

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ และปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชน และกลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๒๐๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มผู้ปกครอง สรุปผลได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๐ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๘๐ ส่วนอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒๐ ในส่วนสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคู่สมรสและอยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๐ การศึกษาส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑๐ ในส่วนรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ ๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑๐

สรุป ความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้

๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม โดยเฉลี่ยผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๕ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๔๖

๒) ความพึงพอใจในด้านการเผยแผ่ธรรมะ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๗๒

๓) ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์ ในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับปานมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๗๑๘

๔) ความพึงพอใจในด้านการให้ความรู้เรื่องการปกครองของพระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับปานมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๗๐

๕) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับปานมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๕๐

๒. กลุ่มเยาวชน สรุปผลได้ว่า เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔๐ มีอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘๐ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗๐ บทบาทของพระสงฆ์ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่เข้าร่วมด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๘๐ สุดท้ายความถี่ในการทำกิจกรรมจำนวนครั้งต่อปีของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มี ๕ - ๑๐ ครั้ง/ปี

สรุป ความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้

๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๗๕ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๓๘๗

๒) ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๖๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๕๘๒

๓) ความพึงพอใจในด้านเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๕๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๕๕๕

๔) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปการและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๗๐

๕) ความพึงพอใจของเยาวชนในด้านการให้ความรู้เรื่องการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๗๓๗

๓. กลุ่มพระสงฆ์ สรุปผลได้ว่า อายุส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี และ ๓๑ - ๔๐ ปี เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอ บางกรวยจนถึงปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ต่ำกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐ วุฒิกการศึกษาทางสงฆ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ามีวุฒินักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพระลูกวัด คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๐๐ จำนวนพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุพรรษา ระหว่าง ๑ -๕ พรรษา

สรุป ความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้

๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๒๙

๒) ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาศาสนาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๙๕ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๗๔

๓) ความพึงพอใจในด้านการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๘ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๗๖

๔) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๗๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๖๓

๕) ความพึงพอใจในด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๔๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๙๖๓

ในด้านข้อเสนอแนะและปัญหาอุปสรรคในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ จากผลการศึกษาทั้ง ๓ กลุ่ม พบว่า

๑. กลุ่มผู้ปกครอง ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ

๑.๑ ด้านสถานที่ มีปัญหาเรื่องความสะดวกของสถานที่อบรม ซึ่งตั้งอยู่ไกล สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำไม่เพียงพอ สถานที่พักผ่อนไม่เพียงพอ เมื่อมีผู้เข้ามาอบรม

จำนวนมาก แสงสว่างไม่เพียงพอ และขาดยวดยานพาหนะ และบางวัดกำลังก่อสร้างบูรณะ ยังไม่แล้วเสร็จ ทำให้มีปัญหาในการอบรม

๑.๒ ด้านเหตุผลส่วนตัว พบว่า มีปัญหาไม่มีเวลาเข้ารับการอบรม ช่วงเวลาในการอบรมมักตรงกับเวลาทำงาน เนื่องจากส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขาดทุนทรัพย์ และไม่มียวดยานพาหนะเดินทางมาเข้ารับการอบรมในโครงการที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

๑.๓ ด้านเนื้อหาสาระ พบว่า การอบรมมีเนื้อหาสาระมากเกินไป และอยากให้จัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มากขึ้น นอกเหนือจากกิจกรรมอบรมเยาวชนที่มีอยู่ โดยส่วนมากอยากให้มีการอบรมเป็นโครงการ และมีงบประมาณอุดหนุน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และอยากให้อบรมบุตรหลาน โดยเพิ่มตารางการอบรมให้มากขึ้น

๑.๔ ด้านบทบาทพระสงฆ์ พบว่า ผู้ปกครองได้รับความรู้จากการอบรมมากขึ้น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักธรรม และพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติด้วยตัวเอง และต้องการให้จัดขยายโครงการและจัดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นครอบคลุมทั้งระยะเวลาและกลุ่มคนในหลายช่วงวัย

๒. กลุ่มเยาวชน ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ

๒.๑ ด้านระยะเวลาการฝึกอบรม พบว่า ต้องการให้จัดช่วงเวลาฝึกอบรมในระยะสั้น ๆ ไม่เกิน ๒ วัน และขยายเวลาพักผ่อนให้มากขึ้น

๒.๒ ด้านเนื้อหาสาระและกิจกรรม พบว่า ต้องการให้มีกิจกรรมสร้างความสนุกสนาน ได้รับการอบรมมีสาระดีสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒.๓ ด้านกฎระเบียบ พบว่า มีข้อบังคับเข้มงวดดี สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสร้างวินัยให้กับตนเอง เพื่อให้สำนึกต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมทางสังคม

๒.๔ ด้านสถานที่ พบว่า ต้องการให้มีที่พักผ่อนแยกต่างหากจากสถานที่ฝึกอบรม เพราะไม่สะดวกในการเก็บสัมภาระ ไม่มีสถานที่พักในเวลาว่าง และปัญหาความไม่สะดวกจากการใช้ห้องน้ำ

๓. กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ

๓.๑ ด้านการเดินทางของพระสงฆ์ พบว่า การอบรมนอกสถานที่ จะต้องเดินทางไปสถานที่อบรม ซึ่งอยู่จากวัด บางวัดไม่มียานพาหนะ ทำให้ปัญหาการเดินทาง และไม่มีงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านนี้โดยเฉพาะ

๓.๒ ด้านสื่อประกอบการอบรม พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในการใช้สื่อประกอบ ควรมีการฝึกอบรมพระสงฆ์ในการสร้างสื่อประกอบการอบรม

๓.๓ ด้านความสนใจของประชาชน พบว่า จำนวนประชาชนที่สนใจในการอบรมนั้น ยังมีจำนวนน้อยและยังขาดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมกลุ่มผู้ปกครอง

๓.๔ ด้านงบประมาณ พบว่า งบประมาณในการช่วยเหลือด้านอบรมแก่ประชาชน และเยาวชนยังน้อยเกินไป ส่วนใหญ่เป็นการอบรมเยาวชน ส่วนการอบรมประชาชนทั่วไปนั้น ยังขาดงบประมาณสนับสนุน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ข้างต้นพบว่า มีประเด็นสำคัญหลายประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ทุกด้านในระดับมาก โดยเห็นว่าพระสงฆ์ทำบทบาทในด้านภาวะผู้นำมากที่สุด รองลงมาคือด้านการให้การศึกษา ด้านการเผยแผ่ธรรมะและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ และด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง สอดคล้องกับงานวิจัยของร้อยตรีประสพสุข พันธุ์ประยูร ที่ทำวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์เป็นที่ยอมรับของประชาชน และสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้ปกครองมีข้อเสนอแนะว่า การได้รับความรู้จากการอบรมมากขึ้น พร้อมทั้งจะนำไปปฏิบัติด้วยตัวเอง และต้องการให้จัดขยายโครงการและจัดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นครอบคลุมทั้งระยะเวลาและกลุ่มคนหลายช่วงวัย ตลอดจนการจัดการอบรมให้มีเนื้อหาสาระมากขึ้น และอยากให้ออกกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มากขึ้น

นอกเหนือจากกิจกรรมอบรมเยาวชนที่มีอยู่ โดยส่วนมากอยากให้มีการอบรมเป็นโครงการ มีงบประมาณอุดหนุน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และอยากให้อบรมบุตรหลาน โดยเพิ่มตารางการอบรมให้มากขึ้น เช่นเดียวกับที่ งามตา วนินทานนท์^๑ เสนอว่า บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นบิดามารดาที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า หมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย เช่นเดียวกับที่ ภาวินี เฟ็งศาสตร์^๒ กล่าวว่า หากครอบครัวใดได้ทำหน้าที่หลักสำคัญได้แก่

^๑ งามตา วนินทานนท์, “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐, (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖), บทคัดย่อ.

^๒ ภาวินี เฟ็งศาสตร์, “บทบาทของครอบครัวและพุทธศาสนาต่อการป้องกันอาชญากรรม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ให้มีคุณธรรม มีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม โดยเฉพาะ การนับถือพระพุทธศาสนาให้บุตรหลานในครอบครัวเกรงกลัวต่อบาป ก็จะช่วยใหเยวชนเติบโต เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาก็มีส่วนในการช่วยป้องกันอาชญากรรมได้ด้วย ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาท ในภาวะผู้นำเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยวชนให้ตั้งอยู่ใน จริยธรรมให้มากยิ่งขึ้น และการเป็นตัวอย่างที่ดีของเยวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดู บุตรหลานกระทำไม่ได้ไม่เต็มที่

จึงมีข้อเสนอแนะให้ขยายเวลาให้มากขึ้น เช่นเดียวกับ วรารคณา ชาวเชียร^๓ เห็นว่า ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยวชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดการอบรมและปลูกฝัง จริยธรรมที่เพียงพอ และเห็นว่าถ้าได้มีการรณรงค์ให้ความสำคัญแก่บทบาทในการเทศนา อบรม และสั่งสอนของพระสงฆ์ให้แก่เด็กและเยวชนแล้วจะเป็นการช่วยให้ปัญหาการกระทำผิดของ เยวชนลดลง และยังพบว่า บทบาทในการเป็นแบบฉบับที่ดีของพระสงฆ์ การประพฤติตนตาม พระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอและตามหลักศีลธรรมถือได้ว่าเป็นแบบฉบับที่ดี อันเป็นผลให้เด็ก และเยวชนยอมรับ และเชื่อถือในการอบรมสั่งสอนของพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเยวชนมีความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ทุกด้าน ในระดับมาก เช่นเดียวกัน และเห็นว่าพระสงฆ์แสดงบทบาทในด้านภาวะผู้นำเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ ด้านการให้การศึกษาด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ และด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง กลุ่มเยวชนต้องการให้จัดช่วงเวลาฝึกอบรมในระยะสั้น ๆ และมีความ ต้องการให้มีกิจกรรมที่มีความสนุกสนาน มีสาระสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถ สร้างวินัยให้กับตนเอง เพื่อให้สำนึกต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมทางสังคม เนื่องจากกลุ่มเยวชน มีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับโครงการอบรมมากที่สุด จึงเห็นพระสงฆ์แสดงบทบาทในด้านภาวะ ผู้นำมาก

กลุ่มพระสงฆ์มีความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์เองทุกด้านในระดับมาก โดยเห็นว่า กลุ่มพระสงฆ์มีบทบาทในด้านภาวะผู้นำเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือด้านการให้การศึกษาด้านการ เผยแพร่ธรรม ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ และด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง กลุ่มพระสงฆ์ มีความเข้าใจในการอบรมหลักธรรมคำสั่งสอนที่พุทธศาสนิกชนควรทราบในระดับมาก ในงานของ

^๓ วรารคณา ชาวเชียร, “ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการแพทย์ตามโครงการประกันสังคมในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ใหม่ เฉตรไธสง ก็พบว่า พระบัณฑิตที่ศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้วออกปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนวิชาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมากที่สุด ส่วนในแง่ของการเผยแผ่ พบว่า พระบัณฑิตออกเผยแผ่ให้การอบรมตามสถานศึกษามากที่สุด แตกต่างกับ พระกฤตพจน์ (หวานดี) สุทธิจิตโต^๔ ซึ่งพบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมอยู่ในระดับน้อย มีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ และเสนอว่าควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้

ผลจากการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ยังพบว่า จำนวนประชาชนที่สนใจในการอบรมนั้น ยังมีจำนวนน้อยและยังขาดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมกลุ่มผู้ปกครอง และในด้านงบประมาณในการช่วยเหลือด้านอบรมแก่ประชาชน และเยาวชนยังน้อยเกินไป ส่วนใหญ่เป็นการอบรมเยาวชน ส่วนการอบรมประชาชนทั่วไปนั้น ยังขาดงบประมาณสนับสนุน ซึ่งหากไม่ดำเนินการสนับสนุนในด้านงบประมาณและการจัดโครงการเพื่อส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนการขยายโครงการให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรทุกเพศวัย และการเสริมประสิทธิภาพกิจกรรมและบุคลากรในการอบรมให้มากยิ่งขึ้น ปล่อยปละละเลยให้กระแสความเจริญทางวัฒนธรรมด้านวัตถุและกระแสบริโภคนิยมเข้าครอบงำชุมชน และประชาชนไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรมจริยธรรมของศาสนาแล้ว สถานภาพและบทบาทของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นปุชนิยบุคคลและเป็นกำลังสำคัญของศาสนาก็จะถดถอยลง ดังที่ คณิ่งนิตย์ จันทบุตร^๕ พบว่า สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำลงในช่วงพัฒนาประเทศเป็นสมัยใหม่ ความนิยมในเทคโนโลยีทำให้ศาสนาถูกละเลยความสำคัญ วัดลดบทบาทด้านการศึกษาโดยถูกมองว่าการศึกษาแบบเดิมขัดแย้งต่อการพัฒนาประเทศ บทบาทที่เหลือของพระสงฆ์จึงเป็นบทบาทด้านพิธีกรรมและการสงเคราะห์ทางจิตเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอในการดำรงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมไทยต่อไปในปัจจุบันและอนาคต

^๔ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^๕ คณิ่งนิตย์ จันทบุตร “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, *งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์*, (คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐), บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) พระสงฆ์ควรเห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทของตน เพื่อรักษาสถานภาพ ความสำคัญของตน และของพระพุทธศาสนาเอาไว้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

๒) พระสงฆ์ควรเห็นความสำคัญของการศึกษาศาสน์ใหม่ ทั้งในระดับพระเถระ ผู้บริหารและพระสงฆ์โดยทั่วไป

๓) การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเยาวชน จะได้ผลสำเร็จก็ต่อเมื่อมีการประสานงานที่ระหว่างวัด โรงเรียน และครอบครัว จึงสมควรจะมีการประสานงานร่วมกันในการมีส่วนร่วมส่งเสริมทางพระพุทธศาสนาในเยาวชน

๔) น่าจะให้มีส่วนร่วมมือกันในรูปแบบที่ชัดเจน ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนขององค์กรสงฆ์ องค์กรเอกชน และภาครัฐ เช่น กรมศาสนา และนักวิชาการ ทั่วไป เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไข พัฒนาบุคลากรของสถาบันพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อธำรงฐานะของสถาบันไว้ในชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์เป็นกรณีเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การให้การศึกษ การเผยแผ่ การพัฒนา

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกรอบแนวคิดของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

๓) ควรมีการศึกษาการวิจัยถึงรูปแบบการดำเนินการเพื่อพัฒนาสังคม โดยบทบาทของพระสงฆ์

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยหาแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น

๕) ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

๑. พระไตรปิฎก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๒. หนังสือภาษาไทย

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

_____ . ประวัติการศึกษาของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

กนก จันทร์ขจร. ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕.

กิติมา ปรีดีดีลิก. การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๒.

กิริติ บุญเจือ. จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรีรงค์. จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ๒๕๒๖.

คุณ โทษันท์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๒.

จิตตินันท์ เตชะคุปต์. เจตคติและความพึงพอใจในการบริการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย , ๒๕๓๒.

ชัยสมพล ชาวประเสริฐ. **การตลาดบริการ**. กรุงเทพมหานคร : ซี เอช ยูเคชั่น. ๒๕๔๗.

ตุลา มหาพสุชานนท์. **หลักการจัดการ หลักการ. ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG
PORT**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖.

ทิตยา สุวรรณชฎ. **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการ
หมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล** : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร :

บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอ พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร :
การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๗.

บุญเชื้อ อินทวรัตน์. **จริยธรรมกับชีวิต**. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษย ศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๓๗.

บุญเรียง ขจรศิลป์. **ศกยภาพการบริหารงาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.

ปกรณ์ คุณารักษ์. **ปัญหาสังคม**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์. ๒๕๔๒.

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. **สถานภาพและบาทบาท**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๑๖.

ปราชาญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๐.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตร
ออฟเซท จำกัด, ๒๕๓๕.

พนัส หันนาคินทร์. **การศึกษาของไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

พระณชาธิบดี อุปสนโต (ชินวรสิริวัชร). **คู่มือการจัดการอบรมค่ายคุณธรรมแก่เยาวชน**.
จังหวัดเชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์. ๒๕๔๗.

พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตโต). "การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน".
กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓.
(อัดสำเนา)

พระเทพปริยัตถุสี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเทพเวที. **ศาสนาและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๓๒.

พระเทพเวที. **พุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๑.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๒.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พัฒนาคน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **สืบสานวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**.

กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระบัญญัติ อนุตโตโร. **ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง,

๒๕๓๓.

พินิจ ลาภานานันท์. **บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พัชนี วรกวิน. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

พัทธา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และปรานอม รอดคำดี. **ความรู้คู่คุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๖.

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. **วิกฤตในพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์. ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

รุ่ง แก้วแดง. **ริเอ็นจิเนียร์ระบบราชการไทย : ข้อเขียนจากประสบการณ์การบริหารงาน**.

พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๒.

วราคม ที่สุกะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,

๒๕๓๔.

วศิน อินทสระ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘.

วัฒนา พัฒนพงศ์. **พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.

วิเชียร รักษการ. **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

วิจิตร เกิดวิสิทธิ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน. **หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือสังคมศึกษารายวิชา ส.๔๐๒**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์นัม ๒๕๓๐.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑.

สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษ**. กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

สมวงศ์ พงศ์สถาพร. **การตลาดบริการ**. กรุงเทพมหานคร : เลฟแอนด์ลีฟ. ๒๕๔๗.

สมยศ นาวิการ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดวงกลม จำกัด, ๒๕๒๒.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐.

สมบูรณ์ พรธนาภพ. **หลักเบื้องต้นของการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๒.

สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๕.

เสถียร เหลืองอร่าม. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, ๒๕๔๒.

แสง จันท์งาม. **ศาสนาในลัทธิไทย**. เชียงใหม่ : ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๓๑.

โสภา ชูพิกุลชัย. **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๒. ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

หลุย จำปาเทศ. **จิตวิทยาการจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร : สัมคศิสาส์น จำกัด, ๒๕๓๓.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

อำนาจ บัวศิริ. **รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

๓. บทความจากวารสาร

วารุณี ธนวราณิช และคณะ. “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”. **วารสารการวิจัยทางการศึกษา.** (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘-๒๓.

ประมวล เพ็งจันทร์. “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”. **วารสารปัญญา.** ปีที่ ๑๔. ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

สนิท สมัครการ. “วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม” **วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์.** ปีที่ ๑๙. กรกฎาคม, ๒๕๒๒.

๔. บทความจากเว็บไซต์

วัลลพ ปิยมโนธรรม. “วัยรุ่นหุน SEXW”. โดย กองบรรณาธิการ นิตยสารแม่และเด็ก ๖ มีนาคม ๒๕๔๙. (WWW.GEOCITIES.COM) <<http://www.geocities.com/Tokuo/Itarbor/2093/doctors/mental.teenagesex>>(1.ht 6/3/2006).

สุชีพ ปัญญาภาพ. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน.** www.Larnbuddhism.com, ๒๕๔๘.

๕. วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สารนิพนธ์

กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

กฤษณา บุรณะพงศ์. “ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

คะเนิงนิตย์ จันทรบุดร. “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์.** คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครู อุบลราชธานี, ๒๕๓๐.

งามตา วนินทานนท์. “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดา ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”. **รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐.** สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖.

งามตา สุขประเสริฐ. การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.

รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. **วิทยานิพนธ์**

ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

ตระกูล สุวรรณดี. “ความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจของผู้ช่วย

ผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๙”. **วิทยานิพนธ์**

การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘.

ชนะ กล้าชิงชัย. “ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการบริการของธนาคารไทยพาณิชย์ : กรณีศึกษา

สาขาบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. **ภาคินิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต.**

คณะพัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑.

นิคม พรหมน้อย. “ความพึงพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ภาคใต้ สงขลา”.

วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้,

นรินทร์ ชวนชื่น. “ทัศนคติของชาวเชียงใหม่ต่อระบบการขนส่งสาธารณะ”. **วิทยานิพนธ์สังคม**

ศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

นุจรี เกตุปราษฎ์. “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนา

สตรีระดับจังหวัด”. **รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารทั่วไป.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.

บริบูรณ์ บ่อเกิดทรัพย์. “ความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาในสมรรถวิสัยของผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็น

บัณฑิตสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร”. **วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา.** สถาบันเทคโนโลยี

การเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๓๔.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”.

รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

พันตำรวจโทจักรกริช ดิษยนันท์. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมการจราจรด้วยระบบ

คอมพิวเตอร์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต.**

สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , ๒๕๔๓.

๒๕๒๙.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัด

สมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาเมฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม,

๒๕๔๖.

พระมหากฤษฏา นันทเพชร. ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม.

วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.

วงศกร เจียมเฝ้า. “บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน : ศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.**

พระมหาบุญมี อธิปฎุโธ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี :

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาวิสมัญญา ทูยไชสงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี :

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต.สังคม**

สงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลดละเลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตสีโล).

วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต.สังคมสงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พระมหาวิเศษ ปญญาวชิโร. “การนำหลักสัมมาอาชีวะไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของนักศึกษา

ภาคสมทบ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”. **รายงานวิจัย.**

เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗.

พระมหาสนธิ์ สนธิโก. การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

,๒๕๔๓.

พระมหาสิมฺพุท พลพันธ์. “ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตอนปลายในจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา**

การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

พระมหาสุขญา โรจนญาโณ. การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลง**

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุขญา โรจนญาโณ. การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลง**

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุภา อุกุโท. “บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**.

คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ไพศาล วรณะ. “ความพึงพอใจของบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อสำนักงานสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย”. **การศึกษาศาสตร**. หนองคาย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ภนิดา ชัยปัญญา. “ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อกิจกรรมไร่นาสวนผสมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต**. สาขาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ภาวินี เฟิงศาสตร์. “บทบาทของครอบครัวและพุทธศาสนาต่อการป้องกันอาชญากรรม”. รายงานการวิจัย. **สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗**.

วรางคณา ขาวเขียว. “ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการแพทย์ตามโครงการประกันสังคมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

วีระยุทธ์ วัฒนปัญญาพล. การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการถอนเงินจากบัญชีเงินโอนต่างประเทศธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สาขาอุดรธานี. **ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

สาโรจน์ ไสยสมบัติ. “ความพึงพอใจในการทำงานของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๑.

สุพร จุลทอง. “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

สุรียา จารยะพันธ์. “ความคาดหวังของคณะกรรมการร่างจรรยาบรรณ ผู้ปกครอง และนักเรียนต่อจริยธรรมที่สำคัญสำหรับครู”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๗.

สุเทพ ฐานปนวรกุล. “ทัศนคติและพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์ของหญิงอาชีพพิเศษ : กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

ใหม่ เฉตรโธสง. “บทบาทของพระบัณฑิตในการพัฒนาชุมชน”. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

- อนุเทพ เบื้องบน. “การศึกษาความพึงพอใจการให้บริการของธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) สาขามอบตาพุด”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.**
- อานันท์ ปัญญาวิ. “ความพึงพอใจในการทำงานของนักวิชาการสัตวบาลประจำสำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๓๔.**
- อินทรา เฟ็งแก้ว. “การศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของนักวิชาการศึกษาสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในภาคใต้ของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต. ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๓๘.**

๖. ภาษาอังกฤษ

- Clare Selltoz et. Al. **Research Methods In Social Relation**. New York : Holt, Rinehart and Winston , 1962.
- Dessler. Gray. **Applied Human Relations**. Reslun. Virginia : Reston Publishing, 1983.
- Devis. Frederick B.. **Education System and Their Interpretation**. California :Wadsworth,1964.
- Evams. Hurlock. **Adolescent Development**. New York : McGraw-Hill Book, 1995.
- Fitzgerald. M.R. and Durant. R.F.. **Public Administration Review**. New York : Mc-Grew Hill. 1980.
- French. Wendell. **The Personnel Management Process : Human Resource Administration**. Boston : Houghton. 1964.
- Hinshaw. A.S. and J.R. Atwood.. **A patient satisfaction instrument : Precision try Replication**. Nursing Research. 1982.
- Herzberg. Frederic. **The Motivation to Work**. New York : John Wiley, 1959.
- Maslow. Abraham Harold. **Motivation and Personality**. 2nd ed.(New York : Harper & Row, 1970.
- Simon. H.A.. **Administrative Behavior**. 3rd ed.. New York : Free Press, 1960.
- Shelly. **Responding to Social Chang**. Pensylvania : Dowden. Hutchiaon Press, 1975.
- Wolman. Thomus E.. **Education and Organizational Leadership in Elementary School**.Englewood Cliffs. New Jersey : Prentice – Hall, 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

ภาคผนวก ข. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบหา
ความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ค. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ง. เครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามการวิจัย ชุด ก.

สำหรับผู้ปกครอง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่อง หน้าคำตอบที่ท่านเลือก

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

๒๑-๓๐ ปี

๔๑-๖๐ ปี

๓๑-๔๐ ปี

๕๑-๖๐ ปี

มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. อาชีพ

ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

พนักงานบริษัทเอกชน

รับจ้าง

เกษตรกร

อื่น ๆ (ระบุ).....

๔. สถานภาพ

โสด

สมรสอยู่ด้วยกัน

หย่า/ร้าง

๕. ระดับการศึกษา

ป.๔ หรือ ป.๖

ม.๓

ม.๖/ปวช.

อนุปริญญา/ปวส.

ปริญญาตรีขึ้นไป

๖. รายได้ต่อเดือน

ไม่มีรายได้

๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐

๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท

๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐

๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทบาท

๗. ความถี่ต่อปีในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

.....

ตอนที่ ๒ การประเมินความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างที่ท่านเห็นด้วยที่สุด เพียงช่องเดียวในกิจกรรมแต่ละประเภท

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านภาวะผู้นำ					
๑.เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน					
๒.เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน					
๓.นำชาวบ้านไปทัศนศึกษานอกสถานที่					
๔.เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม					
๕. เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน					
๖. เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน					
๗.เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี					
ด้านการเผยแพร่ธรรมะ(กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา)					
๑.จัดฝึกอบรมแก่พระภิกษุสามเณร					
๒.จัดฝึกอบรมทางธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ					
๓.จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานที่สวดมนต์					
๔.จัดอบรมธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ					
๕.จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนาแก่ชุมชน					
๖.จัดให้มีนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมภายในวัด					
๗.เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา					

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
ด้านการให้การศึกษา					
๑. ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน					
๒. ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน					
๓. เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับ ธรรมะ					
๔. สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัด กิจกรรมทางธรรมะ					
๕. จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชน เป็นประจำ					
๖. จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้น ภายในวัด					
๗. จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วย พุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด					
ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง					
๑. จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมือง แก่ ประชาชนขึ้นภายในวัด					
๒. ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร					
๓. จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางการเมืองการ ปกครองขึ้นภายในวัด					
๔. จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการ ปกครองขึ้นภายในวัด					
๕. สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงาน ต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น					
๖. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแล บุคลากรภายในชุมชน					
๗. มีการสอน หรือเชิญผู้ที่มีความรู้ทางด้าน การปกครองมาให้ความรู้					

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ					
๑. จัดมุ่มความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด					
๒. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และ สาธารณะสุขแก่ประชาชนในชุมชน					
๓. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ					
๔. สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

๑. ด้านภาวะผู้นำ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านการให้การศึกษา

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๔. ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

แบบสอบถามการวิจัย ชุด ข
สำหรับ เยาวชน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่อง หน้าคำตอบที่ท่านเลือก

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

๑๓ ปี

๑๖ ปี

๑๔ ปี

๑๗ ปี

๑๕ ปี

๓. ระดับการศึกษา

ม. ๑

ม.๖/ปวช.

ม. ๒

อนุปริญญา/ปวส.

ม. ๓

๔. บทบาทของพระสงฆ์ในด้านใดต่อไปนี้ ที่ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรม (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

ด้านภาวะผู้นำ

ด้านการเมืองการปกครอง

ด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ

ด้านการศึกษา

๕. จำนวนร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ (ตอบได้มากกว่า ๒ ข้อ)

ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ด้านสาธารณูปโภค

ด้านการศึกษา

๖. ความถี่ในการทำกิจกรรมจำนวนครั้งต่อปี

๕-๑๐

๒๑-๓๐

๔๑-๕๐

๑๑-๒๐

๓๑-๔๐

อื่น ๆ.....

ตอนที่ ๒ การประเมินความพึงพอใจต่อบทบาทของสงฆ์ในด้านต่างๆ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างที่ท่านเห็นด้วยที่สุด เพียงช่องเดียวในกิจกรรมแต่ละประเภท

บทบาทของพระสงฆ์	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านภาวะผู้นำ					
๑.เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน					
๒.เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน					
๓.นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาสถานนอกสถานที่					
๔.เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม					
๕.เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน					
๖.เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน					
๗.เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี					
ด้านการเผยแพร่ธรรมะ (กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา)					
๑.สั่งสอนให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร					
๒.จัดฝึกอบรมทางธรรมะแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ					
๓.จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานที่สวดมนต์					
๔.จัดอบรมธรรมะแก่ประชาชนเป็นประจำ					
๕.จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนาแก่ชุมชน					
๖.เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา					
๗. มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น โดยผ่านสื่อต่างๆ					

บทบาทของพระสงฆ์	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านการให้การศึกษ					
๑.ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน					
๒.ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน					
๓.เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ					
๔.สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมทางธรรมะ					
๕.จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ					
๖.จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด					
๗.จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วยพุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด					
ด้านการให้ความรู้เรื่องการปกครอง					
๑.จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมืองแก่ประชาชนขึ้นภายในวัด					
๒.ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร					
๓.จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด					
๔.จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด					
๕.สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น					
๖.จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแลบุคลากรภายในชุมชน					
๗.มีการสอน หรือเชิญผู้ที่มีความรู้ทางด้าน การปกครองมาให้ความรู้					

บทบาทของพระสงฆ์	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ					
๑. จัดมูมความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนขึ้นภายในวัด					
๒. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน					
๓. จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ					
๔. สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

๑. ด้านภาวะผู้นำ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านการให้การศึกษา

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๔. ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

แบบสอบถามการวิจัย ชุด ค
สำหรับ พระภิกษุ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่อง หน้าคำตอบที่ท่านเลือก

๑. อายุ

๒๑ - ๓๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๓๑-๔๐ ปี

๕๑ - ๖๐ ปี

๒. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในอำเภอบางกรวยจนถึงปัจจุบัน

ต่ำกว่า ๕ ปี

๑๑ - ๑๕ ปี

๕ - ๑๐ ปี

มากกว่า ๑๕ ปี ขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาทางสงฆ์

นักธรรมตรี

เปรียญธรรมตรี (๑-๓)

นักธรรมโท

เปรียญธรรมโท (๔-๖)

นักธรรมเอก

อื่น ๆ.....

๔. ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

เจ้าอาวาส

พระลูกวัด

ครูสอนจริยธรรม

อื่นๆ (ระบุ).....

๕. จำนวนพรรษาที่บวช

๑- ๕ พรรษา

๑๑ - ๒๐ พรรษา

๖-๑๐ พรรษา

มากกว่า ๒๐ พรรษา.

ตอนที่๒ การประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลด้านการพัฒนาท้องถิ่นของผู้ตอบแบบสอบถาม คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างที่ท่านเห็นด้วยที่สุด เพียงช่องเดียว ในกิจกรรม แต่ละประเภท

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านภาวะผู้นำ					
๑.เป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนาของชุมชน					
๒.เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน					
๓.นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาสถานนอกสถานที่					
๔.เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีนิยม					
๕.เป็นผู้ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน					
๖.เป็นตัวอย่งที่ดีของชุมชน					
๗.เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนได้ดี					
ด้านการเผยแพร่ธรรมะ (กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา)					
๑.สั่งสอนให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร					
๒.จัดฝึกอบรมทางธรรมะแก่ประชาชนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ					
๓.จัดทำหนังสือสวดมนต์เพื่อใช้เป็นคู่มือประจำสถานที่สวดมนต์					
๔.จัดอบรมธรรมะแก่ประชาชนเป็นประจำ					
๕.จัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนาแก่ชุมชน					
๖.เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา					
๗.มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นโดยผ่านสื่อต่างๆ					

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านการให้การศึกษ					
๑.ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน					
๒.ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียน					
๓.เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ					
๔.สนับสนุนโรงเรียนใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมทางธรรมะ					
๕.จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ					
๖.จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด					
๗.จัดตั้งหน่วยการศึกษาธรรมปฏิบัติหรือหน่วยพุทธมามกะแก่นักเรียนขึ้นภายในวัด					
ด้านการให้ความรู้ด้านปกครอง					
๑.จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมาย และการเมืองแก่ประชาชนขึ้นภายในวัด					
๒.ออกเยี่ยมเยียนประชาชนตามโอกาสอันควร					
๓.จัดกิจกรรมให้ความรู้ทางการเมือง การปกครองขึ้นภายในวัด					
๔.จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมือง การปกครองขึ้นภายในวัด					
๕.สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น					
๖.จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมดูแลบุคลากรภายในชุมชน					
๗.มีการสอนหรือเชิญผู้มีความรู้ทางด้าน การปกครองมาให้ความรู้					

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ					
๑.จัดมุมความรู้ทั่วไป เช่น ด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนชั้นภายในวัด					
๒.จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และ สาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน					
๓.จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ					
๔.สนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์

๑. ด้านภาวะผู้นำ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

ปัญหาอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านการให้การศึกษา

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๔. ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๕. ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ

ปัญหาอุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระมหากำพล คุณงุฑโร (มาลัย)
- เกิด** : วันจันทร์ ที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๕
- ชาติภูมิ** : ๗๘/๘ หมู่ที่ ๕ ต.โคกขาม อ.เมืองสมุทรสาคร จ.สมุทรสาคร
- อุปสมบท** : วันเสาร์ ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๖ ณ วัดใหม่ผดุงเขต จ.นนทบุรี
- การศึกษา** : ป.๖ (พ.ศ.๒๕๒๘) โรงเรียนสหกรณ์นิคมเกลือ จ.สมุทรสาคร
 : ป.บส. (รุ่นที่ ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พธ.บ. (รุ่นที่ ๕๔) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : ป.ธ.๙ (พ.ศ.๒๕๔๓) วัดใหม่ผดุงเขต คณะจังหวัดนนทบุรี
 : น.ธ.เอก (พ.ศ.๒๕๓๐) วัดใหม่ผดุงเขต คณะจังหวัดนนทบุรี
- การงาน** : ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดบางอ้อยช้าง
 : ประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลบางสีทอง
 : เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง (พ.ศ.๒๕๔๙)
 : เจ้าคณะอำเภอบางกรวย (พ.ศ.๒๕๕๓)
 : พระปริยัตินิเทศก์จังหวัดนนทบุรี
 : เลขานุการคณะพระวินยาธิการจังหวัดนนทบุรี
 : เลขานุการคณะกรรมการตรวจสอบพระกรรมวาจาจารย์จังหวัดนนทบุรี
- ที่อยู่** : วัดบางอ้อยช้าง เลขที่ ๗๘ หมู่ที่ ๒ ต.บางสีทอง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี
 รหัสไปรษณีย์ ๑๑๑๓๐
- โทรศัพท์ ๐๘ ๙๘๑๐ ๑๒๓๘
 โทรสาร ๐๒ ๔๔๗ ๕๘๐๒

ศึกษบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน
ในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
A STUDY OF THE SANGHA ROLES IN ETHICAL TRAINING FOR YOUTH IN
BANGKRUAY DISTRICT, NONGHABURI PROVINCE

พระมหากำพล คุณงุโร
PHRAMAHA KUMPHOL KUNANGKARO

บทนำ

จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลกระทบไปทั่วประเทศรวมทั้งจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเจริญพอสมควร ก็ประสบปัญหา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมเช่นกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ทั้งนี้ เพราะขาดการเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน อีกทั้งการแพร่อิทธิพลของวัฒนธรรมของประเทศทางตะวันตก เข้ามา โดยอาจารย์วัลลภ ปิยะมโนธรรม ได้กล่าวว่า “วัยรุ่นก็คือ วัยอยากรู้ อยากเห็น อยากผจญภัยกับสิ่งใหม่ ๆ ที่ท้าทายพลังกำลัง ของวัยหนุ่มสาว นอกจากนั้นในทางจิตวิทยา วัยรุ่นยังเป็นวัยแห่งการลอกเลียนแบบด้วย ดังที่อาจารย์วัลลภได้วิเคราะห์พฤติกรรม เพศสัมพันธ์วัยรุ่นว่า วัยรุ่นไทยที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรเป็น เพราะค่านิยม หรือแฟชั่น พยายามเลียนแบบทางตะวันตก คิดว่าเป็นเรื่องโก้เก๋ คิดว่าเด็กฝรั่งต้องมีเพศสัมพันธ์ตอนวัยรุ่น ปัญหาดังกล่าวทำให้ในปัจจุบันเยาวชนไทย มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกโดยมีอายุเฉลี่ยเพียง ๑๔ ปีเท่านั้น นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวัยรุ่นคือ ปัญหา ยาเสพติด และนำไปสู่ปัญหาทางอาชญากรรม ทำให้เป็นปัญหาทางสังคมในระดับประเทศ^๑ ในอดีตประเทศไทยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียน และการอบรมบ่มขัดเกลานิสัยทางด้านจริยธรรม โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนมีบทบาท มีอำนาจในการอบรมสั่งสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพราะพระสงฆ์ถือเป็นบุคลากรผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจิตสำนึกทางจริยธรรม เปรียบบุคคลเหมือนบัว ๔ เหล่า แต่ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการขัดเกลากายทางจริยธรรม ได้ลดน้อยลงไปบ้าง เพราะวัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเช่นในอดีตมากเท่าที่ควร ทำให้สัมพันธภาพระหว่างพระสงฆ์และเยาวชนมีน้อย เยาวชนในปัจจุบันจึงมีระดับคุณธรรมจริยธรรมค่อนข้างต่ำ และเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาของสังคมในปัจจุบัน^๒

^๑สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๕๗.

^๒วัลลภ ปิยะมโนธรรม, “วัยรุ่นหนุ่ม SEXW”, ๖ มีนาคม ๒๕๔๙,

พระเทพเวที (ประยูรทร์ ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า “วิถีชีวิตของคนไทยในอดีต วัดและชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษา เป็นสถานที่พบปะ ปรีกษาหารือเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของคนในชุมชนให้มี คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เป็น ดั่งทิศเบื้องบน”^๓ ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนในเขต อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมแก่ผู้ปกครองและเยาวชนของพระสงฆ์ ต่อความพึงพอใจของ ผู้ปกครองและเยาวชนที่เข้าอบรมทางจริยธรรม และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ปัญหาอุปสรรค ใน การเข้าอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ ผู้ปกครอง และเยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัด นนทบุรี

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนิสิตที่เป็นพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางกรวยด้วยรูปหนึ่ง จึงเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ที่จะได้มีการศึกษาให้ถ่องแท้เพื่อนำ ประโยชน์ในทางวิชาการและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมกิจการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท ของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- ๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอบรมจริยธรรมของ พระสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชนและพระสงฆ์ที่อยู่ในเขต อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๒,๖๘๒ รูป/คน

^๓ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๗๒/๒๐๖.

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มแบบเจาะจงมาจากกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชนและพระสงฆ์ จำนวน ๒,๖๘๒ รูป/คน ได้ใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ความเชื่อมั่น ๙๕ % ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๐ รูป/คน

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามโดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัย

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัด สุพรรณบุรี ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม โดยเฉลี่ยผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการเผยแพร่ธรรมะ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับ ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาศึกษาของพระสงฆ์ ในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับปานมาก ความพึงพอใจในด้านการให้ความรู้เรื่องการปกครองของพระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับปานมาก ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับปานมาก **ความพึงพอใจของกลุ่มเยาวชนต่อบทบาทของพระสงฆ์** พบว่า ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาศึกษาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปการและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจของเยาวชนในด้านการให้ความรู้เรื่องการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก **ความพึงพอใจของกลุ่มพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสงฆ์** พบว่า ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาศึกษาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้าน

สาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก ความพึงพอใจในด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ และปัญหาอุปสรรคในการอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ **กลุ่มผู้ปกครอง** ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ ๑. ด้านสถานที่ มีปัญหาเรื่องความสะดวกของสถานที่อบรม ๒. ด้านเหตุผลส่วนตัว พบว่า มีปัญหาไม่มีเวลาเข้ารับการอบรม ช่วงเวลาในการอบรมมักตรงกับเวลาทำงาน ๓. ด้านเนื้อหาสาระ พบว่า การอบรมมีเนื้อหาสาระมากเกินไป และอยากให้จัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มากขึ้น ๔. ด้านบทบาทพระสงฆ์ พบว่า ผู้ปกครองได้รับความรู้จากการอบรมมากขึ้น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักธรรม

กลุ่มเยาวชน ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ ๑. ด้านระยะเวลาการฝึกอบรม พบว่า ต้องการให้จัดช่วงเวลาฝึกอบรมในระยะสั้น ๆ ไม่เกิน ๒ วัน ๒. ด้านเนื้อหาสาระและ กิจกรรม พบว่า ต้องการให้มีกิจกรรมสร้างความสนุกสนาน ๓. ด้านกฎระเบียบ พบว่า มีข้อบังคับเข้มงวดดี สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๔. ด้านสถานที่ พบว่า ต้องการให้มีที่พักผ่อนแยกต่างหากจากสถานที่ฝึกอบรม

กลุ่มพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ๔ ประเด็นคือ ๑. ด้านการเดินทางของพระสงฆ์ พบว่า การอบรมนอกสถานที่ จะต้องเดินทางไปสถานที่อบรม ซึ่งอยู่จากวัด บางวัดไม่มียานพาหนะ ทำให้ปัญหาการเดินทาง และไม่มียงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านนี้โดยเฉพาะ ๒. ด้านสื่อประกอบการอบรม พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในการใช้สื่อประกอบ ควรมีการฝึกอบรมพระสงฆ์ในการสร้างสื่อประกอบการอบรม ๓. ด้านความสนใจของประชาชน พบว่า จำนวนประชาชนที่สนใจในการอบรมนั้น ยังมีจำนวนน้อยและยังขาดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมกลุ่มผู้ปกครอง ๔. ด้านงบประมาณ พบว่า งบประมาณในการช่วยเหลือด้านอบรมแก่ประชาชน และเยาวชนยังน้อยเกินไป ส่วนใหญ่เป็นการอบรมเยาวชน ส่วนการอบรมประชาชนทั่วไปนั้น ยังขาดงบประมาณสนับสนุน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- ๑) พระสงฆ์ควรเห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทของตน เพื่อรักษาสถานภาพ ความสำคัญของตน และของพระพุทธศาสนาเอาไว้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
- ๒) พระสงฆ์ควรเห็นความสำคัญของการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งในระดับพระเถระ ผู้บริหารและพระสงฆ์โดยทั่วไป
- ๓) การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเยาวชน จะได้ผลสำเร็จก็ต่อเมื่อมีการประสานงานที่ดีระหว่างวัด โรงเรียน และครอบครัว จึงสมควรจะมีการประสานงานร่วมกันในการมีส่วนร่วมส่งเสริมทางพระพุทธศาสนาในเยาวชน

๔) น่าจะให้มีส่วนร่วมมือกันในรูปแบบที่ชัดเจน ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนขององค์กรสงฆ์ องค์กรเอกชน และภาครัฐ เช่น กรมศาสนา และนักวิชาการ ทั่วไป เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไข พัฒนาบุคลากรของสถาบันพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อธำรงฐานะของสถาบันไว้ในชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์เป็นกรณีเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การให้การศึกษ การเผยแผ่ การพัฒนา

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกรอบแนวคิดของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

๓) ควรมีการศึกษาการวิจัยถึงรูปแบบการดำเนินการเพื่อพัฒนาสังคม โดยบทบาทของพระสงฆ์

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยหาแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น

๕) ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์